

วารสารสังคมศาสตร์เอเชียศึกษา

Journal of Asia Social Science Studies

ISSN: 3057-0204 (Online)

Journal of Asia Social Science Studies Vol.3 No.4 (July-August) 2026

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์เอเชียศึกษาเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่ บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ ที่เป็นศูนย์กลาง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์โดยเน้น ประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบันอันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันในสังคม อย่างสันติและยั่งยืนเกี่ยวกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น เอเชียตะวันออก และกลุ่มประเทศอาเซียน วารสาร เป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และ ผู้สนใจทั่วไป

วารสารมุ่งนำเสนอในมิติต่างๆในเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ครอบคลุมทางด้านการเมือง ความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ธุรกิจ ปรัชญา สังคม กฎหมาย อัตลักษณ์ ด้าน ศาสนา ชาติพันธุ์ การสื่อสาร ภาษา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วรรณกรรม ชุมชน ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม การ บริหารจัดการ และธรรมาภิบาล หรือมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ และมิติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

วารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) ฉบับที่3 (กันยายน-ธันวาคม) ในปีพ.ศ.2569 วารสารกำหนดการเผยแพร่เป็นปีละ 6 ฉบับ ประกอบด้วยฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์) ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน) ฉบับที่3 (พฤษภาคม-มิถุนายน) ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม) ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม) ฉบับที่6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม) บทความที่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) 2-3 ท่าน

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความของวารสาร สังคมศาสตร์ไทย ถือเป็นความรับผิดชอบ ของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะของกองบรรณาธิการ และไม่สงวนลิขสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิง แสดงที่มา

เกณฑ์การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2-3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ ก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบข้อมูลของผู้เขียนบทความ เช่น ชื่อหรือประวัติการทำงาน และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาขอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความของวารสาร และต้องให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้

เจ้าของ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

เลขที่ 78/1 หมู่ 9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

<https://so18.tci-thaijo.org/index.php/Asiaso>

อีเมล-thaisocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ก-ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา

บรรณาธิการ

ผ.ศ.เทวราช สนโศรก

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

กองบรรณาธิการ

พระศุภกิจ สุปัญญา,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.ภูวนัย เพชรไพร่

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ดร.พิษณุ โหระกุล

สภานายความแห่งประเทศไทย

ดร. อนันตพร วงศ์คำ

มหาวิทยาลัยเนชั่น

ผ.ศ. ดร. ทศพร เกตุถนอม

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

ผ.ศ. ดร.เกรียงศักดิ์ พินทุสรศรี

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริภาณูจนาภิรักษ์,ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.สุนทร สุวรรณพร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.กนกวรรณ ปรีดีเปรม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ร.ศ. ดร.ชุติมา มุกสิกานนท์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ.ดร.นิพนธ์ ฐานะพันธ์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ. ดร. ปาณักัญญ์ เจริญพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ.ดร. ญัฏพิชา วโรตมอธิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ. ดร. รัชฎา ภาแรง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.เฉลียว นครจันทร์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.นรินทร์ เนืองวัง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.จินดา ทับทิมดี	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.พร้อมพล พระพรหม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.ปาริฉัตร ลีลาเลอเกียรติ	ข้าราชการบำนาญ
ดร. อรรถพงษ์ ชุ่มเขียว	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ.ดร.มีชัย ตรีคุณ	นักวิชาการอิสระ

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....	ก
รัฐสวัสดิการและการดูแลผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น:บทเรียนจากสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดของโลก.....	1-18
การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศเวียดนาม: ผลกระทบของ การลงทุนต่างประเทศต่อโครงสร้างแรงงาน.....	19-35
สงครามในฐานะกลไกควบคุมสังคม: การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากความขัดแย้ง อเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน.....	36-53
จากการโกงคะแนนสู่การทุจริตเชิงระบบ:ธรรมาภิบาลและเครือข่ายอุปถัมภ์ในการเลือกตั้งไทย.....	54-74
ภาคผนวก.....	75

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์เอเชียศึกษาฉบับนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 4 โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณากลับกรองเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการตีพิมพ์ให้เกิดคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ 4 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศในแถบเอเชียปัจจุบันคือ

นางสาว วรณา ศรีชัยกุล จากบทความ รัฐสวัสดิการและการดูแลผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น: บทเรียนจากสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดของโลก ที่พบว่า ญี่ปุ่นได้พัฒนาระบบรัฐสวัสดิการที่ครอบคลุมทั้งระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า และระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางรายได้และคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามระบบดังกล่าวยังต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญ ได้แก่ ภาระงบประมาณของรัฐที่เพิ่มขึ้น การขาดแคลนบุคลากรด้านการดูแลผู้สูงอายุ และการดูแลที่ยังคงตกอยู่กับครอบครัวในระดับหนึ่ง บทเรียนสำคัญจากประเทศญี่ปุ่นคือการพัฒนาาระบบประกันการดูแลผู้สูงอายุ การส่งเสริมระบบการดูแลในระดับชุมชน และการบูรณาการนโยบายด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคมให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ แนวทางดังกล่าวสามารถช่วยให้ประเทศที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยสามารถพัฒนานโยบายสังคมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

นายถนอม บุชบางาม ในบทความ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศเวียดนาม: ผลกระทบของการลงทุนต่างประเทศต่อโครงสร้างแรงงาน ที่พบว่า การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเวียดนาม โดยช่วยเพิ่มการลงทุน การจ้างงาน และการเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลก นอกจากนี้การย้ายฐานการผลิตจากประเทศจีนมายังเวียดนามยังช่วยเสริมบทบาทของประเทศในฐานะศูนย์กลางการผลิตในภูมิภาค อย่างไรก็ตามการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวดำเนินไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของแรงงาน โดยแรงงานจำนวนมากย้ายจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและเมืองอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแรงงาน ขณะเดียวกัน การพัฒนาเศรษฐกิจยังสร้างความท้าทาย เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาแรงงาน และการพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศในระดับสูง

น.ส.พรวิภา ชำนาญกุล กับบทความ สงครามในฐานะกลไกควบคุมสังคม: การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากความขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน ที่พบว่า สงครามในบริบทร่วมสมัยมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางการทหาร แต่ได้ขยายไปสู่การควบคุมทางสังคมผ่านกลไกสำคัญ ได้แก่ การผลิตความกลัวเชิงโครงสร้าง การขยายอำนาจรัฐภายใต้ภาวะฉุกเฉิน การควบคุมข้อมูลข่าวสาร และการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมผ่านกระบวนการแบ่งขั้วระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” ความกลัวที่ถูกผลิตขึ้นมีบทบาทในการทำให้ประชาชนยอมรับมาตรการของรัฐ เช่น การเฝ้าระวังและการจำกัดเสรีภาพ ขณะเดียวกัน สงครามยังมีส่วนในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคมผ่านชาตินิยม และการสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของสงครามมิได้เป็นไปในเชิงบวกเพียงด้านเดียว แต่ยังนำไปสู่การก่อรูปของวัฒนธรรมแห่งความกลัว การทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ และการลดลงของความไว้วางใจในสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกแยกและความตึงเครียดทางสังคมในระยะยาว

นายภากร ศิลานนท์ กับงาน จากการโกงคะแนนสู่การทุจริตเชิงระบบ: ธรรมชาติและเครือข่ายอุปถัมภ์ในการเลือกตั้งไทย ที่พบว่า การแก้ไขคะแนน การเรียกรับเงิน การใช้นายหน้า และการแทรกแซงการบรรจุไม่ควรถูกมองว่าเป็นการกระทำผิดของบุคคลบางรายเท่านั้น แต่เป็นผลจากความเชื่อมโยงระหว่างผู้สมัคร นายหน้า เจ้าหน้าที่ผู้เข้าถึงข้อมูล ผู้ควบคุมระบบคะแนน และผู้มีอำนาจกำกับ กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากมูลค่าของตำแหน่งราชการ ความรับผิดชอบที่กระจุกกระจายระหว่างหลายหน่วยงาน และระบบดิจิทัลที่อาจรวมศูนย์อำนาจควบคุมข้อมูลไว้กับบุคคลจำนวนน้อย การทุจริตลักษณะนี้ส่งผลให้การใช้เงินและเส้นสายถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ ผลิตซ้ำเครือข่ายอุปถัมภ์ เปลี่ยนตำแหน่งภาครัฐให้กลายเป็นการลงทุนเพื่อแสวงหาผลตอบแทน และบั่นทอนความไว้วางใจต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระบบราชการไทย

ศาส. สนไตรก

(ผ.ศ.เทวราช สนไตรก)

บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์เอเชียศึกษา

Journal of Asia Social Science Studies**Original Article**

Received: 28 June 2026

Revised: 5 August 2026

Accepted: 11 August 2026

รัฐสวัสดิการและการดูแลผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น: บทเรียนจากสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดของโลก Welfare State and Elderly Care in Japan: Lessons from One of the World's Most Aged Societies

น.ส.วรรณ ศรีชัยกุล¹

Miss. Wanna Srichaikul

บทคัดย่อ

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดของโลก โดยมีสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างต่อเนื่องและอายุขัยเฉลี่ยของประชากรที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ ระบบแรงงาน และระบบสวัสดิการของรัฐ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์โครงสร้างสังคมสูงวัยของประเทศญี่ปุ่น (2) ศึกษากระบวนการสวัสดิการและระบบการดูแลผู้สูงอายุของรัฐ โดยเฉพาะระบบการดูแลระยะยาว(Long-Term Care Insurance - LTCI) และ(3) วิเคราะห์บทเรียนเชิงนโยบายจากประสบการณ์ของญี่ปุ่นที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศอื่น ผลการศึกษาพบว่าญี่ปุ่นได้พัฒนาระบบรัฐสวัสดิการที่ครอบคลุมทั้งระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า และระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางรายได้และคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามระบบดังกล่าวยังต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญ ได้แก่ ภาระงบประมาณของรัฐที่เพิ่มขึ้น การขาดแคลนบุคลากรด้านการดูแลผู้สูงอายุ และภาระการดูแลที่ยังคงตกอยู่กับครอบครัวในระดับหนึ่ง บทเรียนสำคัญจากประเทศญี่ปุ่นคือการพัฒนาแบบประกันการดูแลผู้สูงอายุ การส่งเสริมระบบการดูแลในระดับชุมชน และการบูรณาการนโยบายด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคมให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ แนวทางดังกล่าวสามารถช่วยให้ประเทศที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยสามารถพัฒนานโยบายสังคมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: สังคมสูงวัย, รัฐสวัสดิการ, ระบบดูแลระยะยาว, นโยบายผู้สูงอายุ, ประเทศญี่ปุ่น

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: wannasrichaikul@gmail.com

Abstract

Japan is widely recognized as the most aged society in the world, with more than 28 percent of its population aged 65 and above. This demographic transformation is largely driven by a sustained decline in fertility rates and a significant increase in life expectancy. As a result, Japan faces profound challenges related to economic sustainability, labor supply, and the provision of social welfare. This article aims to (1) analyze the demographic structure of Japan's aging society, (2) examine Japan's welfare system and long-term care policies—particularly the Long-Term Care Insurance (LTCI) system, and (3) explore policy lessons that may be applicable to other countries experiencing similar demographic transitions. The findings indicate that Japan has developed a comprehensive welfare system that includes a pension system, universal health coverage, and a long-term care insurance system designed to support the well-being of older adults. These institutional arrangements play a crucial role in ensuring income security and improving the quality of life for the elderly population. However, the system also faces significant challenges, including rising fiscal burdens, shortages of care workers, and the continued caregiving burden placed on families. Key policy lessons from Japan include the development of a long-term care insurance system, the promotion of community-based care, and the integration of health and social welfare services into a coordinated care system. These policy approaches provide valuable insights for countries that are entering aging societies and seeking sustainable strategies for managing demographic change.

Keywords: Aging society, Welfare state, Long-term care system, Elderly policy, Japan

1. บทนำ: ญี่ปุ่นกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดของโลก

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุได้กลายเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์สำคัญของโลก โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาแล้วที่มีอัตราการเกิดลดลงอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการเพิ่มขึ้นของอายุขัยเฉลี่ยของประชากร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้โครงสร้างประชากรของหลายประเทศเข้าสู่ภาวะ “สังคมสูงวัย” อย่างรวดเร็ว และก่อให้เกิดความท้าทายต่อระบบเศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน และนโยบายสวัสดิการของรัฐ (United Nations, 2023) ในบรรดาประเทศเหล่านี้ประเทศญี่ปุ่นได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นประเทศที่มีโครงสร้างประชากรสูงวัยมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก และมักถูกใช้เป็นกรณีศึกษาสำคัญในการวิเคราะห์ผลกระทบของสังคมสูงวัยต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในระดับนโยบาย

โครงสร้างประชากรของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการลดลงของอัตราการเกิดซึ่งอยู่ในระดับต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว อัตราการเกิดของญี่ปุ่นลดลงอย่างต่อเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบครอบครัว การขยายตัวของเมือง ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรที่สูงขึ้น และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีในตลาดแรงงาน ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้จำนวนประชากรเด็กและวัยแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่อง (OECD, 2024)

ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่มีอายุขัยเฉลี่ยของประชากรสูงที่สุดในโลก ความก้าวหน้าทางการแพทย์ ระบบสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพ และมาตรฐานการดำรงชีวิตที่สูง ส่งผลให้ประชากรญี่ปุ่นมีอายุยืนยาวขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยดังกล่าวทำให้จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและกลายเป็นสัดส่วนสำคัญของประชากรทั้งหมด (World Health Organization, 2020)

ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ระบุว่าประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปของญี่ปุ่นมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 28-30 ของประชากรทั้งหมดซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุดในโลก และทำให้ญี่ปุ่นถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุด (Super-aged society) กล่าวคือสังคมที่มีประชากรผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 21 ของประชากรทั้งหมด (National Institute of Population and Social Security Research, 2023) แนวโน้มดังกล่าวยังคงดำเนินต่อไป โดยคาดว่าจำนวนประชากรผู้สูงอายุของญี่ปุ่นจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในอีกหลายทศวรรษข้างหน้า แม้ว่าจำนวนประชากรโดยรวมของประเทศจะลดลงก็ตาม

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดของญี่ปุ่นนำไปสู่ความท้าทายที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการของรัฐ โดยเฉพาะในด้านการงบประมาณของรัฐบาล เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสังคม เช่น ระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพ และบริการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (OECD, 2024) นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุยังทำให้ความต้องการบริการดูแลระยะยาว (Long-term care) เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุที่ครอบคลุมและยั่งยืนเพื่อรองรับความต้องการดังกล่าว (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2022)

หนึ่งในนโยบายสำคัญของญี่ปุ่นในการรับมือกับสังคมสูงวัยคือ การจัดตั้งระบบการดูแลระยะยาวในปี ค.ศ. 2000 ซึ่งเป็นระบบประกันการดูแลผู้สูงอายุที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบการดูแลที่ครอบคลุมและลดภาระของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ระบบดังกล่าวถือเป็นหนึ่งในนโยบายสวัสดิการที่สำคัญที่สุดของญี่ปุ่นและมักถูกนำมาใช้เป็นต้นแบบในการศึกษานโยบายดูแลผู้สูงอายุของหลายประเทศทั่วโลก (World Health Organization Centre for Health Development, 2020)

แม้ว่าระบบดังกล่าวจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลผู้สูงอายุ แต่ญี่ปุ่นยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การเพิ่มขึ้นของค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการ การขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ และแรงกดดันต่อระบบการคลังของรัฐในระยะยาว (OECD, 2024) ความท้าทายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงและพัฒนาระบบนโยบายสังคมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถรองรับโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป

ด้วยเหตุนี้บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญสามประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างสังคมสูงวัยของประเทศญี่ปุ่นและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศ ประการที่สอง เพื่อศึกษาระบบการดูแลผู้สูงอายุของรัฐญี่ปุ่น โดยเฉพาะระบบการดูแลระยะยาว และประการที่สาม เพื่อวิเคราะห์บทเรียนเชิงนโยบายจากประสบการณ์ของญี่ปุ่นที่อาจเป็นประโยชน์ต่อประเทศอื่นที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยในอนาคต

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการและสังคมสูงวัย

การวิเคราะห์ปัญหาสังคมสูงวัยและระบบการดูแลผู้สูงอายุจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีจากหลายสาขาวิชา ทั้งด้านประชากรศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สังคม และนโยบายสาธารณะ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางประชากรเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ระบบแรงงาน และระบบสวัสดิการของรัฐอย่างกว้างขวาง การทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการวิเคราะห์ระบบดูแลผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งการประเมินบทเรียนเชิงนโยบายสำหรับประเทศอื่นที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย (United Nations, 2023)

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสูงวัยของประชากร (Population aging)

แนวคิดเกี่ยวกับการสูงวัยของประชากร เป็นแนวคิดพื้นฐานในด้านประชากรศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ โดยทั่วไปการสูงวัยของประชากรหมายถึงการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในประชากรทั้งหมด ซึ่งเป็นผลจากการลดลงของอัตราการเกิดและการเพิ่มขึ้นของอายุขัยเฉลี่ยของประชากร ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและระบบสาธารณสุขที่ก้าวหน้า (United Nations, 2024)

หนึ่งในกรอบแนวคิดสำคัญที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวคือแนวคิดการเปลี่ยนผ่านทางประชากร (Demographic transition) ซึ่งอธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของอัตราการเกิดและอัตราการตายในสังคมที่กำลังพัฒนา โดยในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศมักมีอัตราการเกิดและอัตราการตายสูง แต่เมื่อเศรษฐกิจและสังคมพัฒนาขึ้น อัตราการตายจะลดลงตามมาด้วยการลดลงของอัตราการเกิด ส่งผลให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุในระยะยาว (World Bank, 2020)

เมื่อสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถึงระดับหนึ่ง สังคมจะถูกจัดประเภทว่าเป็น “สังคมสูงวัย” และหากสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเกินร้อยละ 21 ของประชากรทั้งหมด สังคมนั้นจะถูกเรียกว่าสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดซึ่งหมายถึงสังคมที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงมากในโครงสร้างประชากร ญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศแรกๆ ที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดดังกล่าว และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ระบบแรงงาน และระบบสวัสดิการของประเทศ (National Institute of Population and Social Security Research, 2023) การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมในหลายมิติ เช่น การลดลงของแรงงานวัยทำงาน การเพิ่มขึ้นของภาระงบประมาณของรัฐในด้านสวัสดิการสังคม และการเพิ่มขึ้นของความต้องการบริการ

ด้านสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุ ดังนั้นการวิเคราะห์การสูงวัยของประชากร จึงมีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เหมาะสมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (OECD, 2024)

2.2 แนวคิดรัฐสวัสดิการ (Welfare State)

แนวคิดรัฐสวัสดิการเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการศึกษานโยบายสังคมและบทบาทของรัฐในการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชน โดยรัฐสวัสดิการหมายถึงระบบที่รัฐมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคมผ่านนโยบายต่างๆ เช่น ระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพ และระบบคุ้มครองทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Esping-Andersen, 1990)

นักวิชาการด้านรัฐสวัสดิการ เช่น Esping-Andersen ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ แนวคิดรัฐสวัสดิการซึ่งแบ่งรูปแบบรัฐสวัสดิการออกเป็นหลายประเภทตามระดับการแทรกแซงของรัฐและบทบาทของตลาดและครอบครัว แนวคิดดังกล่าวช่วยอธิบายความแตกต่างของระบบสวัสดิการในแต่ละประเทศ และช่วยให้เข้าใจบทบาทของรัฐในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในบริบทที่แตกต่างกัน

ในบริบทของสังคมสูงวัย แนวคิดการปกป้องสังคม(Social protection) มีบทบาทสำคัญ เนื่องจากผู้สูงอายุจำนวนมากอาจมีรายได้ลดลงหลังเกษียณหรือไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิม ระบบคุ้มครองทางสังคมจึงมีหน้าที่ในการสร้างหลักประกันด้านรายได้และบริการสาธารณะ เช่น ระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพ และบริการดูแลผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี (International Labour Organization, 2014) สำหรับประเทศญี่ปุ่น ระบบรัฐสวัสดิการมีบทบาทสำคัญในการรองรับสังคมสูงวัย โดยเฉพาะการพัฒนาบำนาญ ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า และระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของนโยบายสังคมในประเทศ (OECD, 2024)

2.3 แนวคิดการดูแลระยะยาว(Long-Term Care)

แนวคิดการดูแลระยะยาวเป็นแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย โดยการดูแลระยะยาวหมายถึงระบบการดูแลระยะยาวสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากปัญหาสุขภาพ ความพิการ หรือความเสื่อมถอยของร่างกายตามวัย (World Health Organization, 2020)ระบบการดูแลระยะยาว มักครอบคลุมบริการหลากหลายรูปแบบ เช่น การดูแลในบ้าน (Home care) การดูแลในชุมชน (Community care) และการดูแลในสถานดูแลผู้สูงอายุ (Institutional care) โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีศักดิ์ศรีในสังคม

แนวคิดการดูแลในชุมชนเป็นอีกหนึ่งแนวคิดสำคัญในระบบดูแลผู้สูงอายุ โดยเน้นการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนหรือในบ้านมากกว่าการดูแลในสถาบัน แนวคิดดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ(World Health Organization Centre for Health Development, 2020)

ในกรณีของประเทศไทย ญี่ปุ่น ระบบประกันการดูแลระยะยาวซึ่งเริ่มดำเนินการในปี ค.ศ. 2000 ถือเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญในการรองรับสังคมสูงวัย ระบบดังกล่าวเป็นระบบประกันการดูแลผู้สูงอายุที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการดูแลที่เหมาะสม โดยลดภาระของครอบครัวและสร้างระบบการดูแลที่มีความยั่งยืนในระดับประเทศ (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2022)

โดยสรุปแนวคิดสังคมผู้สูงวัย แนวคิดรัฐสวัสดิการ และแนวคิดการดูแลระยะยาว เป็นกรอบทฤษฎีสำคัญที่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์สังคมสูงวัยและบทบาทของรัฐในการจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุ การนำกรอบแนวคิดเหล่านี้มาประยุกต์ใช้จะช่วยให้อาณาจักรวิเคราะห์ระบบสวัสดิการและนโยบายดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทยได้อย่างครอบคลุม และสามารถนำไปสู่การสังเคราะห์บทเรียนเชิงนโยบายสำหรับประเทศอื่นที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในอนาคต

3. โครงสร้างประชากรและสังคมสูงวัยของญี่ปุ่น

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่สำคัญที่สุดของโลกในด้านสังคมสูงวัย เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงที่สุดและเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดเร็วกว่าหลายประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากการลดลงของอัตราการเกิด การเพิ่มขึ้นของอายุขัยเฉลี่ย และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา แนวโน้มดังกล่าวทำให้โครงสร้างประชากรของญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน และนโยบายสวัสดิการของรัฐในระยะยาว (National Institute of Population and Social Security Research, 2023)

3.1 แนวโน้มประชากรญี่ปุ่น

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยเผชิญกับการลดลงของจำนวนประชากรอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นผลจากอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างมากและอยู่ในระดับต่ำที่สุดแห่งหนึ่งของโลก อัตราการเกิดของญี่ปุ่นลดลงต่ำกว่าระดับทดแทนประชากรมานานหลายปี โดยมีปัจจัยสำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบครอบครัว ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรที่สูงขึ้น การขยายตัวของเมือง และการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมของสตรีในตลาดแรงงาน ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ประชากรญี่ปุ่นมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง (OECD, 2024)

ข้อมูลจากสถาบันวิจัยประชากรและประกันสังคมแห่งชาติของญี่ปุ่นระบุว่าประชากรของประเทศได้เข้าสู่ช่วงลดลงตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องในอนาคต การลดลงของจำนวนประชากรดังกล่าวส่งผลให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการลดลงของประชากรวัยเด็กและวัยแรงงาน (National Institute of Population and Social Security Research, 2023)

3.2 การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ

ในขณะที่อัตราการเกิดลดลง จำนวนประชากรผู้สูงอายุของญี่ปุ่นกลับเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ญี่ปุ่นมีอายุขัยเฉลี่ยของประชากรสูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งเป็นผลจากระบบสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพ มาตรฐานการครองชีพที่สูง และพฤติกรรมด้านสุขภาพของประชากร (World Health Organization, 2020)

ปัจจุบันประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปของญี่ปุ่นมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด และในบางปีสัดส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเกินร้อยละ 29-30 ทำให้ญี่ปุ่นถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุด (OECD, 2024) การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุในระดับดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่มีโครงสร้างประชากรสูงวัยมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

แนวโน้มดังกล่าวยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยการคาดการณ์ประชากรของญี่ปุ่นระบุว่าสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุอาจเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงหลายทศวรรษข้างหน้า แม้ว่าจำนวนประชากรโดยรวมของประเทศจะลดลงก็ตาม (National Institute of Population and Social Security Research, 2023) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงมีผลต่อทั้งเศรษฐกิจ สังคม และระบบสวัสดิการของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ

3.3 ผลกระทบต่อแรงงาน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของญี่ปุ่นส่งผลโดยตรงต่อระบบแรงงานของประเทศ โดยเฉพาะจำนวนแรงงานวัยทำงานที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง เมื่ออัตราการเกิดลดลง จำนวนประชากรวัยแรงงานที่เข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคตก็ลดลงตามไปด้วย ส่งผลให้สัดส่วนแรงงานต่อประชากรทั้งหมดลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (OECD, 2024)

การลดลงของแรงงานวัยทำงานทำให้หลายภาคเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะในภาคบริการ ภาคการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และภาคอุตสาหกรรมบางประเภท ปัญหาการขาดแคลนแรงงานดังกล่าวกลายเป็นหนึ่งในความท้าทายสำคัญของเศรษฐกิจญี่ปุ่นในปัจจุบัน (World Bank, 2020) เพื่อลดผลกระทบจากการลดลงของแรงงาน ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายหลายด้าน เช่น การส่งเสริมการจ้างงานของแรงงานสูงวัย การเพิ่มการมีส่วนร่วมของสตรีในตลาดแรงงาน และการเปิดรับแรงงานต่างชาติในบางภาคเศรษฐกิจ นโยบายเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มอุปทานแรงงานและรักษาศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว (OECD, 2024)

โดยสรุปโครงสร้างประชากรของญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการลดลงของอัตราการเกิดและการเพิ่มขึ้นของอายุขัยเฉลี่ย ส่งผลให้สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและจำนวนแรงงานวัยทำงานลดลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสร้างความท้าทายสำคัญต่อเศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน และนโยบายสวัสดิการของประเทศ ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นกรณีศึกษา

4.ระบบสวัสดิการของญี่ปุ่น

ระบบสวัสดิการของประเทศญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการรองรับสังคมสูงวัยและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ญี่ปุ่นได้พัฒนาระบบสวัสดิการสังคมอย่างต่อเนื่องผ่านการจัดตั้งระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพและนโยบายการดูแลผู้สูงอายุที่ครอบคลุม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพหลังเกษียณจากการทำงาน (OECD, 2024) โครงสร้างสวัสดิการของญี่ปุ่นมีลักษณะเป็นระบบผสมระหว่างการคุ้มครองของรัฐและระบบประกันสังคมที่อาศัยการสมทบจากแรงงานและนายจ้าง ระบบดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อสร้างหลักประกันด้านรายได้ สุขภาพ และการดูแลระยะยาวสำหรับประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมสูงวัยที่ความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (World Bank, 2020)

4.1 ระบบบำนาญ

ระบบบำนาญของญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของรัฐสวัสดิการที่มีบทบาทในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ระบบดังกล่าวมีโครงสร้างหลักสองระดับ ได้แก่ บำนาญแห่งชาติ (National Pension - Kokumin Nenkin) และประกันบำนาญของพนักงาน (Employees' Pension Insurance -Kosei Nenkin) ซึ่งทำงานร่วมกันเพื่อสร้างระบบบำนาญที่ครอบคลุมประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2023)

บำนาญแห่งชาติเป็นระบบบำนาญพื้นฐานที่ครอบคลุมประชาชนทุกคนที่มีอายุระหว่าง 20–59 ปี รวมถึงผู้ประกอบการอาชีพอิสระ นักศึกษา และผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระบบแรงงานประจำ ระบบดังกล่าวมีลักษณะเป็นระบบบำนาญขั้นพื้นฐานที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างหลักประกันรายได้ขั้นต่ำสำหรับผู้สูงอายุหลังเกษียณ (OECD, 2024)

ในขณะเดียวกันประกันบำนาญของพนักงานเป็นระบบบำนาญสำหรับแรงงานในระบบ ซึ่งนายจ้างและลูกจ้างต้องร่วมกันสมทบเงินเข้ากองทุน ระบบดังกล่าวให้ผลประโยชน์ที่สูงกว่าระบบบำนาญพื้นฐาน เนื่องจากระดับเงินบำนาญขึ้นอยู่กับรายได้และระยะเวลาการทำงานของผู้เอาประกัน ระบบบำนาญทั้งสองระดับนี้จึงช่วยสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2023)

แม้ว่าระบบบำนาญของญี่ปุ่นจะมีความครอบคลุมสูง แต่การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุและการลดลงของแรงงานวัยทำงานทำให้ระบบดังกล่าวต้องเผชิญกับความท้าทายด้านความยั่งยืนทางการเงิน การคลัง รัฐบาลญี่ปุ่นจึงต้องดำเนินการปฏิรูปนโยบายบำนาญหลายครั้งเพื่อรักษาเสถียรภาพของระบบในระยะยาว (OECD, 2024)

4.2 ระบบประกันสุขภาพ

นอกจากระบบบำนาญแล้ว ระบบประกันสุขภาพของญี่ปุ่นยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐสวัสดิการ โดยญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศแรก ๆ ที่พัฒนาระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า(Universal Health Coverage) ซึ่งทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้อย่างทั่วถึง (World Health Organization, 2020)

ระบบประกันสุขภาพของญี่ปุ่นประกอบด้วยหลายกองทุนที่ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน เช่น ระบบประกันสุขภาพสำหรับแรงงานในระบบ และระบบประกันสุขภาพสำหรับประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตาม ระบบดังกล่าวถูกออกแบบให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์ได้ในราคาที่เหมาะสม โดยผู้ให้บริการจะร่วมจ่ายค่าใช้จ่ายบางส่วน ขณะที่รัฐและกองทุนประกันสุขภาพจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนที่เหลือ (OECD, 2024)

ระบบประกันสุขภาพของญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุมีความต้องการบริการทางการแพทย์สูงกว่ากลุ่มประชากรอื่นๆ อย่างไรก็ตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุทำให้ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลายเป็นความท้าทายสำคัญของนโยบายสาธารณะในประเทศญี่ปุ่น (World Bank, 2020)

4.3 นโยบายสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

นอกเหนือจากระบบบำนาญและระบบประกันสุขภาพ รัฐบาลญี่ปุ่นยังดำเนินนโยบายสังคมหลายด้านเพื่อสนับสนุนคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงด้านรายได้ (Income security) และการดูแลด้านสังคม (Social care) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ (OECD, 2024)

ในด้านความมั่นคงด้านรายได้ รัฐบาลญี่ปุ่นได้พัฒนานโยบายเพื่อสร้างหลักประกันรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุผ่านระบบบำนาญและสวัสดิการสังคมอื่นๆ เพื่อช่วยลดความเสี่ยงของความยากจนในกลุ่มผู้สูงอายุ นโยบายดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการรักษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย (World Bank, 2020)

ในขณะเดียวกันนโยบายด้านการดูแลสุขภาพมุ่งเน้นการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในระยะยาว โดยเฉพาะการจัดตั้งระบบประกันการดูแลระยะยาว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทั้งในบ้าน ชุมชนและสถานดูแลผู้สูงอายุ ระบบดังกล่าวช่วยลดภาระของครอบครัวในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุและสร้างระบบการดูแลที่มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2022)

โดยสรุป ระบบสวัสดิการของญี่ปุ่นประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายด้าน ได้แก่ ระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพ และนโยบายสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ระบบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมสูงวัยที่จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุยังคงสร้างแรงกดดันต่อระบบสวัสดิการของรัฐ ซึ่งทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องปรับปรุงและพัฒนานโยบายสังคมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ระบบดังกล่าวสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

5. ระบบการดูแลระยะยาวของญี่ปุ่น (Long-Term Care System)

การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นทำให้รัฐบาลต้องพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุที่สามารถรองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในอดีตการดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่นมักเป็นหน้าที่ของครอบครัว โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเพศหญิง อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การลดลงของขนาดครอบครัว การเพิ่มขึ้นของการทำงานของผู้สตรี และการขยายตัวของเมือง ทำให้รูปแบบการดูแลแบบครอบครัวเพียงอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมสูงวัยได้อีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวที่มีความเป็นระบบและมีการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างชัดเจน (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2022)

ระบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาเป็นระบบการดูแลระยะยาวซึ่งเป็นระบบประกันการดูแลผู้สูงอายุที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุทั้งในบ้าน ชุมชน และสถานดูแลเฉพาะทาง ระบบการดูแลระยะยาวของญี่ปุ่นถือเป็นหนึ่งในตัวอย่างสำคัญของนโยบายสวัสดิการในสังคมสูงวัย และได้รับความสนใจจากหลายประเทศทั่วโลกที่กำลังเผชิญกับการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ (World Health Organization Centre for Health Development, 2020)

5.1 การจัดตั้งระบบประกันการดูแลระยะยาว

ระบบประกันการดูแลระยะยาวของญี่ปุ่นเริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการในปีค.ศ.2000โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างระบบการดูแลผู้สูงอายุที่มีความยั่งยืน ลดภาระของครอบครัว และเพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการดูแลที่มีคุณภาพ ระบบดังกล่าวได้รับการออกแบบให้เป็นระบบประกันสังคมที่ประชาชนต้องร่วมสมทบเงินเข้ากองทุนเพื่อใช้ในการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุ (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2023)

ภายใต้ระบบประกันการดูแลระยะยาว ประชาชนที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไปจะต้องร่วมสมทบเงินประกันการดูแลระยะยาว ซึ่งเงินสมทบดังกล่าวจะถูกนำไปใช้ในการจัดบริการดูแลสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงหรือมีข้อจำกัดในการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปสามารถเข้าถึงบริการดูแลผ่านระบบนี้หลังจากผ่านการประเมินระดับความต้องการการดูแล (OECD, 2024)

การจัดตั้งระบบประกันการดูแลระยะยาว ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญในนโยบายสวัสดิการของญี่ปุ่น เนื่องจากระบบดังกล่าวได้เปลี่ยนรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุจากการพึ่งพาครอบครัวไปสู่ระบบบริการสังคมที่มีการสนับสนุนจากรัฐและชุมชนมากขึ้น แนวคิดหลักของระบบนี้คือ “การดูแลเป็นสิทธิทางสังคม” มากกว่าการเป็นภาระของครอบครัว (World Health Organization Centre for Health Development, 2020)

5.2 โครงสร้างบริการดูแล

ระบบประกันการดูแลระยะยาว ของญี่ปุ่นให้บริการดูแลผู้สูงอายุในหลายรูปแบบเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุ บริการเหล่านี้สามารถแบ่งออกเป็นสามประเภทหลัก ได้แก่ การดูแลที่บ้าน(Home care) การดูแลจากชุมชน(Community care) และการดูแลจากสถานพยาบาล

(Institutional care) (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2023)

บริการการดูแลที่บ้านเป็นบริการดูแลผู้สูงอายุในบ้าน โดยมีบุคลากรด้านการดูแลเข้าไปให้บริการในบ้านของผู้สูงอายุ เช่น การช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน การดูแลสุขภาพเบื้องต้น และการให้คำแนะนำด้านการดูแลสุขภาพ บริการประเภทนี้มีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในบ้านของตนเองได้อย่างอิสระและปลอดภัย

ในขณะเดียวกันบริการการดูแลจากชุมชนเป็นบริการดูแลผู้สูงอายุที่จัดขึ้นในระดับชุมชน เช่น ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน หรือบริการดูแลระหว่างวัน (Day care services) ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และลดความโดดเดี่ยวทางสังคม บริการดังกล่าวยังช่วยลดภาระของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ (OECD, 2024)

ส่วนบริการการดูแลจากสถานพยาบาล เป็นบริการดูแลผู้สูงอายุในสถานดูแลเฉพาะทาง เช่น บ้านพักผู้สูงอายุหรือสถานดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ซึ่งเหมาะสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงสูงหรือมีปัญหาด้านสุขภาพที่ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด บริการประเภทนี้เป็นส่วนสำคัญของระบบดูแลระยะยาว เนื่องจากช่วยรองรับผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่อง (World Bank, 2020)

5.3 การบริหารระบบ

ระบบประกันการดูแลระยะยาว ของญี่ปุ่นมีลักษณะการบริหารที่ผสมผสานระหว่างการกำหนดนโยบายในระดับประเทศและการดำเนินงานในระดับท้องถิ่น โดยรัฐบาลกลางมีบทบาทในการกำหนดกรอบนโยบาย กฎหมาย และมาตรฐานของระบบ ขณะที่รัฐบาลท้องถิ่นมีหน้าที่ในการบริหารจัดการและให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ของตน (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2022)

ภายใต้ระบบนี้รัฐบาลท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้จัดการกองทุนประกันการดูแลระยะยาว รวมทั้งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการประเมินความต้องการการดูแลของผู้สูงอายุ การจัดบริการดูแล และการกำกับดูแลคุณภาพของผู้ให้บริการ ระบบดังกล่าวช่วยให้การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม (OECD, 2024)

ในด้านการเงิน ระบบประกันการดูแลระยะยาว ใช้รูปแบบการจัดหาเงินทุนแบบผสม โดยประกอบด้วยเงินสมทบจากผู้เอาประกัน เงินสนับสนุนจากรัฐบาล และการร่วมจ่ายค่าบริการจากผู้ใช้บริการ ระบบการเงินดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนทางการเงินและลดภาระของรัฐบาลในการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุ (World Health Organization, 2020)

โดยสรุประบบการดูแลระยะยาวของญี่ปุ่นถือเป็นหนึ่งในระบบสวัสดิการที่มีความก้าวหน้าและครอบคลุมมากที่สุดในโลก การจัดตั้งระบบประกันการดูแลระยะยาว การพัฒนาบริการดูแลที่หลากหลาย และการบริหารจัดการที่บูรณาการระหว่างระดับชาติและท้องถิ่น ทำให้ระบบดังกล่าวสามารถรองรับความต้องการของสังคมสูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุยังคงสร้างแรงกดดันต่อระบบดังกล่าว ซึ่งทำ

ให้ญี่ปุ่นต้องปรับปรุงและพัฒนานโยบายการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ระบบสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

6. ปัญหาและความท้าทายของระบบดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่น

แม้ว่าระบบการดูแลระยะยาวของญี่ปุ่นจะได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในระบบที่มีความก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพมากที่สุดในโลก แต่การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนผู้สูงอายุยังคงสร้างความท้าทายสำคัญต่อความยั่งยืนของระบบดังกล่าว โดยเฉพาะในด้านการงบประมาณของรัฐ การขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ และการดูแลที่ยังคงตกอยู่กับครอบครัวในระดับหนึ่ง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องปรับปรุงนโยบายและระบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถรองรับความต้องการของสังคมสูงวัยได้อย่างยั่งยืน (OECD, 2024)

6.1 การงบประมาณ

หนึ่งในความท้าทายสำคัญของระบบดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่นคือ การงบประมาณของรัฐที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ความต้องการบริการดูแลระยะยาวเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ค่าใช้จ่ายของระบบประกันการดูแลระยะยาวจึงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2023)

ข้อมูลจากองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา(OECD) ระบุว่า ค่าใช้จ่ายด้านการดูแลผู้สูงอายุของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงหรือมีโรคเรื้อรัง (OECD, 2024)

การเพิ่มขึ้นของค่าใช้จ่ายดังกล่าวทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาความยั่งยืนทางการเงินของระบบประกันการดูแลระยะยาว รัฐบาลจึงต้องดำเนินมาตรการต่าง ๆ เช่น การปรับอัตราเงินสมทบ การเพิ่มการร่วมจ่ายของผู้ใช้บริการ และการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบบริการ เพื่อให้ระบบสามารถดำเนินต่อไปได้ในระยะยาว (World Bank, 2020)

6.2 การขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ

อีกหนึ่งความท้าทายสำคัญของระบบดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่นคือปัญหาการขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ ปัญหานี้เกิดจากหลายปัจจัย เช่น การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแล การทำงานที่มีความหนักและค่าตอบแทนที่ไม่สูงเมื่อเทียบกับภาระงาน รวมทั้งการลดลงของจำนวนแรงงานวัยทำงาน (OECD, 2024)

ความต้องการแรงงานในภาคการดูแลผู้สูงอายุของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะในสถานดูแลผู้สูงอายุและบริการดูแลในชุมชน อย่างไรก็ตาม จำนวนบุคลากรที่เข้าสู่ภาคอาชีพดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ส่งผลให้หลายสถานบริการต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน (World Health Organization, 2020)

เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน รัฐบาลญี่ปุ่นได้ดำเนินมาตรการหลายด้าน เช่น การปรับปรุงค่าตอบแทนและสภาพการทำงานของผู้ดูแลผู้สูงอายุ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในงานดูแล รวมทั้งการเปิดรับแรงงานต่างชาติในภาคการดูแลผู้สูงอายุผ่านโครงการความร่วมมือด้านแรงงานกับประเทศต่าง ๆ (OECD, 2024)

6.3 ภาระต่อครอบครัว

แม้ว่าระบบประกันการดูแลระยะยาว จะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุ แต่ครอบครัวยังคงมีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้สูงอายุยังสามารถดำรงชีวิตในบ้านของตนเองได้ การดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวอาจสร้างภาระทางกายภาพ เศรษฐกิจ และจิตใจให้แก่สมาชิกในครอบครัวที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแล (World Bank, 2020)

ภาระของผู้ดูแลในครอบครัว (Caregiver burden) เป็นประเด็นสำคัญในสังคมสูงวัย เนื่องจากการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงอาจต้องใช้เวลาและทรัพยากรจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้ดูแลต้องลดเวลาการทำงานหรือออกจากตลาดแรงงานเพื่อมาดูแลสมาชิกในครอบครัว (OECD, 2024) เพื่อบรรเทาภาระดังกล่าว รัฐบาลญี่ปุ่นได้พัฒนานโยบายและบริการสนับสนุนผู้ดูแลในครอบครัว เช่น บริการดูแลระยะสั้น (respite care) บริการดูแลในชุมชน และการให้คำปรึกษาแก่ผู้ดูแล อย่างไรก็ตามความต้องการบริการดังกล่าวยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ (World Health Organization, 2020)

โดยสรุปแม้ว่าญี่ปุ่นจะมีระบบการดูแลผู้สูงอายุที่มีความก้าวหน้าและได้รับการยอมรับในระดับสากล แต่ระบบดังกล่าวยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญหลายประการ เช่น ภาระงบประมาณของรัฐ การขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ และภาระของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ปัญหาเหล่านี้ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องปรับนโยบายและพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ระบบสามารถรองรับสังคมสูงวัยที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

7. บทเรียนเชิงนโยบายจากญี่ปุ่น

ประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นในการพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุถือเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญสำหรับหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว ระบบสวัสดิการและการดูแลระยะยาวของญี่ปุ่นได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ซึ่งให้บทเรียนสำคัญในด้านการออกแบบนโยบาย การบริหารจัดการระบบบริการ และการสร้างความยั่งยืนของระบบสวัสดิการสังคมในระยะยาว (OECD, 2024) บทเรียนดังกล่าวไม่ได้จำกัดเฉพาะการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาระบบประกันการดูแลระยะยาว การสร้างเครือข่ายการดูแลในระดับชุมชน และการบูรณาการนโยบายด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคมให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (World Health Organization, 2020)

7.1 การพัฒนาระบบประกันการดูแลระยะยาว

บทเรียนสำคัญประการแรกจากญี่ปุ่นคือการจัดตั้งระบบประกันการดูแลระยะยาว ซึ่งเป็นระบบประกันการดูแลผู้สูงอายุที่ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่ผู้สูงอายุและลดภาระของครอบครัว ระบบดูแลระยะยาวของญี่ปุ่นมีลักษณะเป็นระบบประกันสังคมที่ประชาชนร่วมสมทบเงินเพื่อใช้ในการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุ โดยมีรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายและสนับสนุนงบประมาณ (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2023) การจัดตั้งระบบประกันการดูแลระยะยาว ช่วยเปลี่ยนรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุจากการพึ่งพาครอบครัวไปสู่ระบบบริการสังคมที่มีการสนับสนุนจากรัฐและชุมชนอย่างเป็นระบบ นโยบายดังกล่าวช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการดูแลที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ (OECD, 2024)

อีกประเด็นสำคัญคือการกำหนดกลไกการเงินที่มีความยั่งยืน โดยระบบประกันการดูแลระยะยาว ของญี่ปุ่นใช้แหล่งเงินทุนจากหลายส่วน ได้แก่ เงินสมทบของประชาชน เงินสนับสนุนจากรัฐบาล และการร่วมจ่ายของผู้ใช้บริการ การจัดหาเงินทุนแบบผสมดังกล่าวช่วยให้ระบบมีความยืดหยุ่นและสามารถรองรับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากสังคมสูงวัยได้ในระดับหนึ่ง (World Bank, 2020)

7.2 การพัฒนาชุมชนดูแลผู้สูงอายุ

บทเรียนสำคัญอีกประการหนึ่งคือการระบบการดูแลผู้สูงอายุในระดับชุมชน (Community-based care) ญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายบริการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในบ้านหรือในชุมชนของตนเองได้อย่างยาวนานที่สุด (World Health Organization, 2020) แนวคิดการดูแลในชุมชน ช่วยลดความจำเป็นในการส่งผู้สูงอายุเข้าสู่สถานดูแลระยะยาว ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่า นอกจากนี้การดูแลในชุมชนยังช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมและใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคยได้ (OECD, 2024)

รัฐบาลญี่ปุ่นได้สนับสนุนการพัฒนาศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน บริการดูแลระหว่างวัน และเครือข่ายอาสาสมัครในชุมชน เพื่อสร้างระบบสนับสนุนผู้สูงอายุที่ครอบคลุมและเข้าถึงได้ง่าย นโยบายดังกล่าวช่วยลดภาระของครอบครัวและสร้างระบบการดูแลที่มีความยั่งยืนมากขึ้น (World Bank, 2020)

7.3 การบูรณาการนโยบายสุขภาพและสวัสดิการ

บทเรียนสำคัญประการสุดท้ายคือการบูรณาการนโยบายด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคมเข้าด้วยกันผ่านระบบดูแลแบบบูรณาการ (Integrated care system) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในประเทศญี่ปุ่น แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นการประสานงานระหว่างบริการด้านสุขภาพ การดูแลระยะยาว และบริการสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างครบวงจร (OECD, 2024)

การบูรณาการระบบบริการดังกล่าวช่วยลดความซ้ำซ้อนของบริการและเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและการดูแลสังคมผ่านเครือข่ายบริการที่เชื่อมโยงกันในระดับชุมชน (World Health Organization, 2020)

นอกจากนี้แนวคิดระบบดูแลแบบบูรณาการยังช่วยให้การดูแลผู้สูงอายุมีความต่อเนื่องตั้งแต่การดูแลด้านสุขภาพ การฟื้นฟูสมรรถภาพ ไปจนถึงการดูแลในชีวิตประจำวัน ระบบดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา นโยบายสวัสดิการสำหรับสังคมสูงวัยในประเทศญี่ปุ่น

7.4 แนวทางการประยุกต์ใช้นโยบายของญี่ปุ่นกับสังคมสูงวัยของไทย

บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นในด้านระบบประกันการดูแลระยะยาว การพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุในระดับชุมชน และการบูรณาการบริการสุขภาพกับสวัสดิการสังคม สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยได้ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยไม่ควรนำรูปแบบของญี่ปุ่นมาใช้ทั้งหมดโดยตรง เนื่องจากทั้งสองประเทศมีโครงสร้างเศรษฐกิจ ระบบการคลัง รูปแบบการจ้างงาน และความพร้อมของหน่วยงานท้องถิ่นแตกต่างกัน การประยุกต์ใช้จึงควรดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเลือกเฉพาะกลไกที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย และพัฒนาจากระบบบริการสุขภาพและสวัสดิการที่มีอยู่เดิม

ประการแรก ประเทศไทยควรศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาระบบประกันการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ โดยยึดหลักว่าการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงไม่ควรเป็นภาระของครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว แต่ควรเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างรัฐ ประชาชน ครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบการจัดหาเงินทุนอาจใช้ระบบผสม ประกอบด้วยงบประมาณของรัฐ เงินสมทบตามความสามารถในการจ่าย และการร่วมจ่ายค่าบริการในอัตราที่เหมาะสม โดยต้องมีมาตรการยกเว้นหรือลดภาระสำหรับผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ทั้งนี้ ประเทศไทยอาจเริ่มทดลองระบบดังกล่าวในพื้นที่ที่มีจำนวนผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิงสูง ก่อนประเมินผลและขยายไปสู่ระดับประเทศ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการจัดตั้งระบบสร้างภาระทางการคลังเกินกว่าความสามารถของรัฐ

ประการที่สอง ประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เนื่องจากครอบครัวและชุมชนยังมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย การประยุกต์ใช้แนวทางของญี่ปุ่นจึงควรเน้นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในบ้านและชุมชนของตนเองได้นานที่สุด โดยพัฒนาศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน บริการดูแลระหว่างวัน บริการเยี่ยมบ้าน บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ และบริการดูแลระยะสั้นเพื่อให้ผู้ดูแลในครอบครัวได้พักจากการดูแล หน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และเครือข่ายภาคประชาชนให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีใช้อาศัยความสมัครใจของครอบครัวหรืออาสาสมัครโดยปราศจากงบประมาณและมาตรฐานสนับสนุนที่เพียงพอ

ประการที่สาม ประเทศไทยควรพัฒนาระบบการดูแลแบบบูรณาการ โดยเชื่อมโยงบริการรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพ การดูแลระยะยาว และการช่วยเหลือทางสังคมให้เป็นระบบเดียวกัน ปัญหาสำคัญของการดูแลผู้สูงอายุไม่ได้มีเพียงเรื่องสุขภาพ แต่ยังเกี่ยวข้องกับรายได้ ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย ภาวะโดดเดี่ยว และความสามารถในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้น หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานประกันสังคมควรใช้ข้อมูลและแผนการดูแลร่วมกัน โดยกำหนดให้ผู้สูงอายุแต่

ละรายได้รับการประเมินระดับการพึ่งพิงและจัดทำแผนการดูแลเฉพาะบุคคล ทั้งนี้ ควรกำหนดหน่วยงานหรือผู้จัดการการดูแลให้มีหน้าที่ประสานบริการ เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนและลดปัญหาผู้สูงอายุเข้าไม่ถึงบริการที่ตนมีสิทธิได้รับ

ประการที่สี่ การนำบทเรียนของญี่ปุ่นมาปรับใช้จำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรด้านการดูแลผู้สูงอายุควบคู่กันไป ประเทศไทยควรกำหนดมาตรฐานความรู้ ทักษะ จรรยาบรรณ และค่าตอบแทนของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม รวมทั้งจัดให้มีระบบฝึกอบรมและรับรองคุณวุฒิที่ชัดเจน การพึ่งพาอาสาสมัครหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นหลักอาจไม่เพียงพอเมื่อจำนวนผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงเพิ่มขึ้น รัฐจึงควรส่งเสริมให้การดูแลผู้สูงอายุเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง มีเส้นทางความก้าวหน้า และได้รับความคุ้มครองทางแรงงาน ตลอดจนส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยติดตามสุขภาพ ลดภาระงาน และเพิ่มความปลอดภัยของผู้สูงอายุ โดยไม่ใช้เทคโนโลยีแทนความสัมพันธ์และการดูแลจากมนุษย์ทั้งหมด

ประการสุดท้าย ประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางการเงินการคลังและความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการ ประสบการณ์ของญี่ปุ่นแสดงให้เห็นว่า แม้ระบบการดูแลระยะยาวจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและลดภาระของครอบครัว แต่ก็อาจก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายของรัฐเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การพัฒนาระบบของไทยควรมีการประมาณการจำนวนผู้ใช้บริการ ค่าใช้จ่ายระยะยาว แหล่งรายได้ และกำลังบุคลากรอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งกำหนดระบบติดตามและประเมินผลที่ตรวจสอบได้ การจัดสรรบริการควรพิจารณาตามระดับความจำเป็นและภาวะพึ่งพิง มิใช่ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจหรือความพร้อมของแต่ละพื้นที่เพียงอย่างเดียว เพื่อให้ไม่ให้ผู้สูงอายุในชนบท ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย หรือผู้สูงอายุที่ไม่มีผู้ดูแลถูกกีดกันออกจากระบบ

กล่าวโดยสรุปประเทศไทยควรนำบทเรียนจากญี่ปุ่นมาใช้ในฐานะกรอบสำหรับพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ มิใช่นำมาใช้เป็นต้นแบบโดยไม่มีการปรับเปลี่ยน แนวทางที่เหมาะสมคือการพัฒนาแบบประกันการดูแลระยะยาวอย่างเป็นขั้นตอน การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเชื่อมโยงบริการสุขภาพกับสวัสดิการสังคม และการพัฒนาบุคลากรด้านการดูแลอย่างเป็นมืออาชีพ หากดำเนินการร่วมกับการวางแผนด้านงบประมาณและการคุ้มครองผู้สูงอายุที่เปราะบาง ประเทศไทยจะสามารถพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัยที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และยั่งยืนได้มากขึ้น

สรุป

ประเทศญี่ปุ่นถือเป็นตัวอย่างสำคัญของประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุดของโลก โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเกิดจากอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างต่อเนื่องและอายุขัยเฉลี่ยของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้สัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมีมากกว่าร้อยละ 28-30 ของประชากรทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่ความท้าทายสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ ระบบแรงงาน และระบบสวัสดิการของรัฐ

เนื่องจากจำนวนแรงงานวัยทำงานลดลง ในขณะที่ความต้องการบริการด้านสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ญี่ปุ่นได้พัฒนาระบบรัฐสวัสดิการที่ครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ ระบบบำนาญ ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า และระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยเฉพาะการจัดตั้ง ระบบประกันการดูแลระยะยาวในปีค.ศ.2000 ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุผ่านระบบประกันสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสมทบเงิน ระบบดังกล่าวช่วยลดภาระของครอบครัวและสร้างเครือข่าย บริการดูแลผู้สูงอายุทั้งในบ้าน ชุมชน และสถานดูแลเฉพาะทาง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าระบบดูแลผู้สูงอายุของญี่ปุ่นจะมีความก้าวหน้าและได้รับการยอมรับในระดับสากล แต่ระบบดังกล่าวยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ภาระงบประมาณของรัฐที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การขาดแคลนบุคลากรด้านการดูแลผู้สูงอายุ และภาระการดูแลที่ยังคงตกอยู่กับครอบครัวในระดับหนึ่ง ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงระบบสวัสดิการและนโยบายสังคมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถรองรับสังคมสูงวัยได้อย่างยั่งยืน

บทเรียนสำคัญจากประสบการณ์ของญี่ปุ่นคือความสำคัญของการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ การสร้างเครือข่ายการดูแลในระดับชุมชน และการบูรณาการนโยบายด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคมเข้าด้วยกัน แนวทางดังกล่าวช่วยให้การดูแลผู้สูงอายุมีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสามารถนำไปเป็นบทเรียนเชิงนโยบายสำหรับประเทศอื่น ๆ ที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

International Monetary Fund. (2023). Japan: Selected issues. International Monetary Fund.

Imanaka, Y., Sasaki, N., & Goto, E. (2021). Financing long-term care for older people:

Intergenerational transfers and financial sustainability in Japan. World Health Organization.

Ministry of Health, Labour and Welfare. (2022). Long-term care insurance system of Japan.

Government of Japan.

Ministry of Health, Labour and Welfare. (2023). Annual health, labour and welfare report 2023.

Government of Japan.

Ministry of Health, Labour and Welfare. (2024). Overview of the long-term care insurance system.

Government of Japan.

National Institute of Population and Social Security Research. (2023). Population projections for Japan (2023 revision). Government of Japan.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). OECD economic surveys:

Japan 2024. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). Addressing demographic headwinds in Japan: A long-term perspective. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). Needs assessment and eligibility criteria in long-term care. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). Is care affordable for older people?. OECD Publishing.

World Bank. (2020). Silver economy and population aging in Japan. World Bank.

World Health Organization. (2017). Human resources development system for long-term care in Japan. WHO Press.

World Health Organization. (2020). Decade of healthy ageing: Baseline report. World Health Organization.

World Health Organization. (2021). Long-term care for older people: Policy brief. World Health Organization.

World Health Organization Centre for Health Development. (2020). Japan's long-term care insurance system: Policy brief. WHO.

Journal of Asia Social Science Studies **Original Article**

Received: 18 July 2026

Revised: 7 August 2026

Accepted: 11 August 2026

**การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศเวียดนาม: ผลกระทบ
ของการลงทุนต่างประเทศต่อโครงสร้างแรงงาน**

Rapid Economic Development and Social Transformation in Vietnam: The Impact of
Foreign Direct Investment on Labor Structure

นายณอม บุษบางาม¹

Mr. Tanum Budsabangam

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของประเทศเวียดนามภายหลังการดำเนินนโยบายโดเหมือย(Đổi Mới) ในปีค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญจากระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางไปสู่เศรษฐกิจตลาดที่เปิดรับการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1)วิเคราะห์บทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนาม (2) ศึกษาผลกระทบของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ต่อโครงสร้างแรงงาน และ (3) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในบริบทของโลกาภิวัตน์ ผลการศึกษพบว่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเวียดนาม โดยช่วยเพิ่มการลงทุน การจ้างงาน และการเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลก นอกจากนี้การย้ายฐานการผลิตจากประเทศจีนมายังเวียดนามยังช่วยเสริมบทบาทของประเทศในฐานะศูนย์กลางการผลิตในภูมิภาค อย่างไรก็ตามการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของแรงงาน โดยแรงงานจำนวนมากย้ายจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและเมืองอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแรงงาน ขณะเดียวกันการพัฒนาเศรษฐกิจยังสร้างความท้าทาย เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาแรงงาน และการพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศในระดับสูง บทความเสนอว่าเวียดนามควรปรับโมเดลการพัฒนาโดยมุ่งเน้นการยกระดับอุตสาหกรรม การพัฒนาทักษะแรงงาน และการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว

คำสำคัญ: การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ, โครงสร้างแรงงาน, การพัฒนาเศรษฐกิจ, เวียดนาม, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: tanumbudsabangam@gmail.com

Abstract

This article examines Vietnam's rapid economic development following the implementation of the Đổi Mới reforms in 1986, which marked a significant transition from a centrally planned economy to a market-oriented system open to international trade and foreign investment. The study aims to (1) analyze the role of foreign direct investment (FDI) in Vietnam's economic growth, (2) investigate the impact of FDI on labor structure, and (3) explore the social transformations resulting from rapid economic development in the context of globalization.

The findings reveal that FDI has played a crucial role in driving Vietnam's economic growth by increasing investment, creating employment opportunities, and integrating the country into global value chains. In addition, the relocation of manufacturing bases from China to Vietnam has further strengthened its position as a key manufacturing hub in Southeast Asia. However, rapid economic growth has also led to significant structural changes in the labor market, particularly the shift of workers from agriculture to industrial and urban sectors. This transformation has contributed to urbanization and changes in workers' lifestyles. At the same time, challenges have emerged, including social inequality, labor issues, and heavy reliance on foreign investment. The article argues that Vietnam should adjust its development model by upgrading its industrial structure, enhancing workforce skills, and promoting sustainable economic growth in order to improve long-term competitiveness.

Keywords: Foreign direct investment, Labor structure, Economic development, Vietnam, Social transformation

1. บทนำ: การเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามในยุคโลกาภิวัตน์

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศเวียดนามได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นสำคัญจากการดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจที่เรียกว่า โดเหมื่อย (“Đổi Mới”) ในปี ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางไปสู่เศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยม นโยบายดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ ส่งเสริมภาคเอกชน และเปิดประเทศให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น (OECD, 2023)

หลังการดำเนินนโยบายโดเหมื่อย เวียดนามได้ดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจในหลายด้าน เช่น การเปิดเสรีทางการค้า การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการผลิตและการ

ส่งออก การปฏิรูปดังกล่าวช่วยให้เวียดนามสามารถดึงดูดการลงทุนจากบริษัทข้ามชาติและเชื่อมโยงเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีอัตราการเติบโตสูงอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา (World Bank, 2018)

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ผลักดันการเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามคือการเพิ่มขึ้นของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment- FDI) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรม การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการสร้างการจ้างงานในประเทศ นักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะจากประเทศในเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และสิงคโปร์ ได้เข้ามาลงทุนในภาคอุตสาหกรรมของเวียดนามอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เวียดนามกลายเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Asian Development Bank, 2024)

การเพิ่มขึ้นของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของเวียดนาม จากเศรษฐกิจที่พึ่งพาภาคเกษตรกรรมไปสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ และการผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม การขยายตัวของภาคการผลิตดังกล่าวทำให้เวียดนามกลายเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการผลิตที่สำคัญของโลก และเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลก (Choi et al., 2021)

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะความตึงเครียดทางการค้าระหว่างประเทศมหาอำนาจและการปรับโครงสร้างห่วงโซ่อุปทานของบริษัทข้ามชาติ ยังส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์การย้ายฐานการผลิต (Industrial relocation) จากประเทศจีนไปยังประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเวียดนามกลายเป็นหนึ่งในจุดหมายสำคัญของการย้ายฐานการผลิตดังกล่าว เนื่องจากมีต้นทุนแรงงานที่แข่งขันได้ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และนโยบายที่เอื้อต่อการลงทุนจากต่างประเทศ (Asian Development Bank, 2024)

การขยายตัวของการลงทุนต่างประเทศและการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมไม่ได้ส่งผลเฉพาะต่อเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อโครงสร้างแรงงานและโครงสร้างสังคมของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ การเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมและเขตเศรษฐกิจพิเศษทำให้เกิดการจ้างงานจำนวนมากในภาคการผลิต ส่งผลให้แรงงานจำนวนมากย้ายจากภาคเกษตรกรรมในชนบทเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและเมืองอุตสาหกรรมใหม่ (Dao et al., 2023)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การปรับตัวของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลายมิติ เช่น การเพิ่มขึ้นของแรงงานอุตสาหกรรม การขยายตัวของเมือง และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตของแรงงานรุ่นใหม่ ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของเวียดนามไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญในบริบทของโลกาภิวัตน์ (OECD, 2023)

จากบริบทดังกล่าว บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญสามประการ ได้แก่

1. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนาม
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการลงทุนต่างประเทศต่อโครงสร้างแรงงานของประเทศ
3. เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของเวียดนามในบริบทของโลกาภิวัตน์

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงทุนต่างประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์บทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การพัฒนาและเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนของบริษัทข้ามชาติ การเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก และผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและแรงงานในประเทศผู้รับการลงทุน แนวคิดสำคัญที่มักใช้ในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment -FDI) แนวคิดห่วงโซ่มูลค่าโลก(Global Value Chain -GVC) และแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social transformation) ซึ่งช่วยอธิบายกลไกการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา เช่น เวียดนาม (OECD, 2023)

2.1 แนวคิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment -FDI)

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของเศรษฐกิจโลกที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา โดยการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศหมายถึงการลงทุนของบริษัทหรือบุคคลจากต่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางธุรกิจในประเทศปลายทาง การลงทุนประเภทนี้มักเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งโรงงาน การขยายกิจการ หรือการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมและบริการ (World Bank, 2018)

ในเชิงทฤษฎีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในหลายด้าน เช่น การเพิ่มการลงทุน การสร้างการจ้างงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเศรษฐกิจภายในประเทศ การลงทุนของบริษัทข้ามชาติยังช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถเข้าถึงตลาดโลกและเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศได้มากขึ้น (Asada, 2020)

หนึ่งในแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการอธิบายการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศคือแนวคิดการลงทุนต่างประเทศอย่างสมบูรณ์ (Eclectic Paradigm) ของ John H. Dunning ซึ่งเสนอว่าการลงทุนของบริษัทข้ามชาติเกิดขึ้นจากการผสมผสานของสามปัจจัยหลัก ได้แก่ ความสะดวกได้เปรียบด้านความเป็นเจ้าของ(Ownership advantages), ความสะดวกได้เปรียบด้านสถานที่ตั้ง(Location advantages) และ ความสะดวกได้เปรียบจากการทำภายใน (Internalization advantages) หรือที่เรียกว่าโมเดล OLI แนวคิดดังกล่าวช่วยอธิบายว่าบริษัทข้ามชาติเลือกลงทุน

ในประเทศใดประเทศหนึ่งเนื่องจากประเทศนั้นมีข้อได้เปรียบด้านต้นทุนแรงงาน ทรัพยากร หรือสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการผลิต (Dunning, 1993) นอกจากนี้แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการผลิตระดับโลก (Global Production Networks) ยังช่วยอธิบายบทบาทของบริษัทข้ามชาติในการกระจายการผลิตไปยังประเทศต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจโลก บริษัทข้ามชาติจะจัดโครงสร้างการผลิตในหลายประเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน โดยประเทศกำลังพัฒนามักกลายเป็นฐานการผลิตที่สำคัญเนื่องจากมีต้นทุนแรงงานที่ต่ำกว่าและมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ (Choi et al., 2021)

2.2 แนวคิดห่วงโซ่มูลค่าโลก (GVC)

แนวคิดห่วงโซ่มูลค่าโลกเป็นอีกหนึ่งกรอบแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์บทบาทของประเทศกำลังพัฒนาในระบบเศรษฐกิจโลก แนวคิดนี้มุ่งอธิบายกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการที่ถูกแบ่งออกเป็นหลายขั้นตอนและกระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยแต่ละประเทศจะมีบทบาทในขั้นตอนการผลิตที่แตกต่างกัน เช่น การผลิตชิ้นส่วน การประกอบสินค้า หรือการออกแบบและการตลาด (OECD, 2023)

ในบริบทของเศรษฐกิจโลกสมัยใหม่ บริษัทข้ามชาติได้กระจายกระบวนการผลิตไปยังหลายประเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตและลดต้นทุน ประเทศกำลังพัฒนาจึงกลายเป็นส่วนสำคัญของห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลก โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานจำนวนมาก เช่น อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ และการผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม (Asian Development Bank, 2024)

สำหรับประเทศเวียดนาม แนวคิดห่วงโซ่มูลค่าโลกมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอธิบายบทบาทของประเทศในเศรษฐกิจโลก เนื่องจากเวียดนามได้กลายเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของบริษัทข้ามชาติ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก การเข้าร่วมในห่วงโซ่อุปทานระดับโลกช่วยให้เวียดนามสามารถเพิ่มการส่งออกและสร้างการจ้างงานจำนวนมากในภาคอุตสาหกรรม (Choi et al., 2021) อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานระดับโลกยังสร้างความท้าทายต่อประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากประเทศเหล่านี้มักอยู่ในขั้นตอนการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มต่ำ เช่น การประกอบสินค้า ดังนั้น ความท้าทายสำคัญของเวียดนามคือการยกระดับบทบาทของประเทศในห่วงโซ่อุปทานโลกเพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในระยะยาว (OECD, 2023)

2.3 แนวคิดการแปรสภาพทางสังคม (Social Transformation)

การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจากการลงทุนต่างประเทศไม่ได้ส่งผลเฉพาะต่อระบบเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลายมิติ แนวคิดการแปรสภาพทางสังคมจึงถูกนำมาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และแรงงานที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ (World Bank, 2018)

หนึ่งในผลกระทบสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจคือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงาน โดยแรงงานจำนวนมากย้ายจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเศรษฐกิจจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม (Dao et al., 2023)

ในกรณีของเวียดนาม การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและการลงทุนจากต่างประเทศทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่เมืองอุตสาหกรรม กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแรงงาน และการเกิดรูปแบบแรงงานใหม่ในภาคอุตสาหกรรม (Asian Development Bank Institute, 2021)

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยังส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคม เช่น การเพิ่มขึ้นของชนชั้นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีในตลาดแรงงาน และการเกิดความแตกต่างทางรายได้ระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนถึงผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ (OECD, 2023)

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ แนวคิดห่วงโซ่มูลค่าโลกและแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ช่วยให้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนต่างประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศกำลังพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์บทบาทของการลงทุนต่างประเทศต่อโครงสร้างแรงงานและสังคมของประเทศเวียดนามในบริบทของเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน

3. การพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามหลังนโยบายโดเหมียว

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาเป็นหนึ่งในตัวอย่างสำคัญของการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังการดำเนินนโยบายโดเหมียวในปี ค.ศ. 1986 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของเศรษฐกิจเวียดนาม นโยบายดังกล่าวได้เปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจจากระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางไปสู่ระบบเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยมที่เปิดกว้างต่อการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ (OECD, 2023) การปฏิรูปเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้เวียดนามสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกได้มากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็วและกลายเป็นหนึ่งในเศรษฐกิจที่มีอัตราการเติบโตสูงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังนำไปสู่การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของการลงทุนจากต่างประเทศ และการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว (World Bank, 2018)

3.1 การปฏิรูปเศรษฐกิจ

นโยบายโดเหมียวเป็นการปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งสำคัญของเวียดนามที่มีเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ก่อนการปฏิรูปดังกล่าว เวียดนามดำเนินระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่มีการควบคุมโดยรัฐเป็นหลัก ซึ่งมีข้อจำกัดในด้านประสิทธิภาพการผลิตและการพัฒนาเศรษฐกิจ (OECD, 2023)

การดำเนินนโยบายโดเหมื่อยได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนมีบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ และส่งเสริมการเปิดประเทศเพื่อเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก มาตรการสำคัญของการปฏิรูปเศรษฐกิจ ได้แก่ การเปิดเสรีทางการค้า การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจให้มีลักษณะเป็นเศรษฐกิจตลาดมากขึ้น (World Bank, 2018) การเปิดประเทศดังกล่าวยังนำไปสู่การเข้าร่วมในองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น การเข้าร่วมองค์การการค้าโลก (WTO) และการลงนามในความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศหลายฉบับ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสทางการค้าและการลงทุนของเวียดนามในระบบเศรษฐกิจโลก (OECD, 2023)

3.2 การเติบโตทางเศรษฐกิจ

หลังจากการดำเนินนโยบายโดเหมื่อยเศรษฐกิจของเวียดนามมีอัตราการเติบโตสูงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เวียดนามกลายเป็นหนึ่งในประเทศที่มีอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) สูงที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเติบโตดังกล่าวได้รับแรงสนับสนุนจากการขยายตัวของภาคการผลิต การเพิ่มขึ้นของการส่งออก และการลงทุนจากต่างประเทศ (OECD, 2023)

การเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามยังสะท้อนให้เห็นถึงการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมช่วยเพิ่มผลิตภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ และสร้างโอกาสในการจ้างงานจำนวนมากในภาคการผลิต (World Bank, 2018)

นอกจากนี้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจเวียดนาม โดยบริษัทข้ามชาติได้เข้ามาลงทุนในหลายภาคอุตสาหกรรม เช่น อิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ และการผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม ส่งผลให้เวียดนามกลายเป็นฐานการผลิตสำคัญในห่วงโซ่อุปทานระดับโลก (Asian Development Bank, 2024)

3.3 การขยายตัวของภาคการผลิต

การขยายตัวของภาคการผลิตถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ผลักดันการเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ภาคอุตสาหกรรมการผลิตได้กลายเป็นเครื่องยนต์สำคัญของเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกและการลงทุนจากต่างประเทศ (Choi et al., 2021)

หนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญคือ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics) ซึ่งมีการลงทุนจากบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ เช่น ซัมซุง และบริษัทผู้ผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ การลงทุนดังกล่าวช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตของเวียดนามและทำให้ประเทศกลายเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในภูมิภาคเอเชีย (Asian Development Bank, 2024)

นอกจากนี้อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม (Textile and garment) ยังเป็นภาคการผลิตที่สำคัญของเวียดนาม เนื่องจากอุตสาหกรรมดังกล่าวใช้แรงงานจำนวนมากและมีบทบาทสำคัญในการสร้างการจ้างงานให้แก่แรงงานในประเทศ โดยเฉพาะแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรม (World Bank, 2018)

ในขณะเดียวกันการขยายตัวของภาคการผลิต (Manufacturing) ในภาพรวมยังช่วยให้เวียดนามสามารถเพิ่มมูลค่าการส่งออกและเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานระดับโลกมากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตดังกล่าวเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้เวียดนามสามารถรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงได้อย่างต่อเนื่อง (OECD, 2023)

โดยสรุป การพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามหลังนโยบายโดเหมื่อยเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญจากเศรษฐกิจแบบวางแผนไปสู่เศรษฐกิจตลาดที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก การปฏิรูปเศรษฐกิจ การเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ(GDP) และการขยายตัวของภาคการผลิตทำให้เวียดนามกลายเป็นหนึ่งในเศรษฐกิจที่เติบโตเร็วที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นฐานการผลิตสำคัญในระบบเศรษฐกิจโลก

4. บทบาทของการลงทุนต่างประเทศในเวียดนาม

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา หลังจากการดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ โดเหมื่อยเวียดนามได้เปิดประเทศและดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประเทศสามารถดึงดูดเงินลงทุนจากบริษัทข้ามชาติในหลากหลายอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศไม่เพียงช่วยเพิ่มการลงทุนในระบบเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดเทคโนโลยี การสร้างการจ้างงาน และการพัฒนาโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศ (OECD, 2023) ในบริบทของเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน เวียดนามได้กลายเป็นหนึ่งในจุดหมายสำคัญของการลงทุนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการส่งออก การขยายตัวของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ยังช่วยให้เวียดนามสามารถเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลก และเพิ่มบทบาทของประเทศในระบบเศรษฐกิจโลก (Asian Development Bank, 2024)

4.1 การเพิ่มขึ้นของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เวียดนามได้รับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นักลงทุนจากประเทศต่างๆ เช่น เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น สิงคโปร์และจีน ได้เข้ามาลงทุนในภาคอุตสาหกรรมของเวียดนามในระดับสูง การลงทุนดังกล่าวช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจเวียดนามอย่างมีนัยสำคัญ (World Bank, 2018) เกาหลีใต้ถือเป็นหนึ่งในนักลงทุนรายใหญ่ที่สุดในเวียดนาม โดยบริษัทข้ามชาติจากเกาหลีใต้ได้ลงทุนในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ การผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก ขณะที่นักลงทุนจากญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในอุตสาหกรรมการผลิตและโครงสร้างพื้นฐาน ส่วนสิงคโปร์มีบทบาทสำคัญในด้านการลงทุนในภาคบริการและการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ (OECD, 2023)

การเพิ่มขึ้นของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ยังช่วยให้เวียดนามสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ ๆ และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจในระดับสากล นอกจากนี้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ยังช่วยสร้างการจ้างงานจำนวนมากในภาคอุตสาหกรรม และมีบทบาทสำคัญในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ (Dao et al., 2023)

4.2 การย้ายฐานการผลิต (Industrial Relocation)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะความตึงเครียดทางการค้าและการปรับโครงสร้างห่วงโซ่อุปทานของบริษัทข้ามชาติ ได้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ การย้ายฐานการผลิต (Industrial relocation) จากประเทศจีนไปยังประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเวียดนามกลายเป็นหนึ่งในจุดหมายสำคัญของการย้ายฐานการผลิตดังกล่าว (Asian Development Bank, 2024)

หนึ่งในเหตุผลสำคัญที่ทำให้เวียดนามกลายเป็นจุดหมายของการย้ายฐานการผลิตคือ ต้นทุนแรงงานที่แข่งขันได้ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศ นอกจากนี้เวียดนามยังมีข้อตกลงการค้าเสรีกับหลายประเทศ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสทางการค้าให้แก่บริษัทข้ามชาติที่ลงทุนในประเทศ (OECD, 2023)

ตัวอย่างสำคัญของการลงทุนจากบริษัทข้ามชาติคือบริษัทซัมซุงซึ่งได้ลงทุนในโรงงานผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ขนาดใหญ่ในเวียดนาม ส่งผลให้เวียดนามกลายเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการผลิตสมาร์ตโฟนที่สำคัญของโลก นอกจากนี้บริษัทที่เป็นผู้ผลิตชิ้นส่วนของแอปเปิลหลายแห่งก็ได้ย้ายฐานการผลิตบางส่วนมายังเวียดนาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของประเทศในห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลก (Choi et al., 2021) การย้ายฐานการผลิตดังกล่าวไม่เพียงช่วยเพิ่มการลงทุนและการจ้างงานในเวียดนามเท่านั้น แต่ยังช่วยเพิ่มการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการพัฒนาทักษะแรงงานในประเทศอีกด้วย อย่างไรก็ตามการพึ่งพาการลงทุนจากบริษัทข้ามชาติยังสร้างความท้าทายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว เนื่องจากเวียดนามยังคงมีบทบาทหลักในขั้นตอนการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงนัก (OECD, 2023)

4.3 เขตเศรษฐกิจและนิคมอุตสาหกรรม

เพื่อสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศ รัฐบาลเวียดนามได้ดำเนินนโยบายจัดตั้ง เขตเศรษฐกิจพิเศษและนิคมอุตสาหกรรม (Industrial zones) รวมถึง เขตแปรรูปเพื่อการส่งออก (Export processing zones) ในหลายพื้นที่ของประเทศ นโยบายดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการลงทุนและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Ministry of Planning and Investment & UNIDO, 2012) เขตอุตสาหกรรมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรองรับกิจกรรมทางอุตสาหกรรม รวมทั้งมีมาตรการส่งเสริมการลงทุน เช่น สิทธิประโยชน์ทางภาษีและการอำนวยความสะดวกด้านกฎระเบียบสำหรับนักลงทุนต่างชาติ (Asian Development Bank, 2024)

การพัฒนาเขตเศรษฐกิจและนิคมอุตสาหกรรมยังช่วยกระจายการพัฒนาเศรษฐกิจไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ และส่งเสริมการขยายตัวของเมืองอุตสาหกรรมใหม่ การขยายตัวของพื้นที่อุตสาหกรรมดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่พื้นที่อุตสาหกรรม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในหลายพื้นที่ของประเทศ (Asian Development Bank Institute, 2021)

โดยสรุปการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนาม ทั้งในด้านการเพิ่มการลงทุน การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม และการเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลก การเพิ่มขึ้นของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การย้ายฐานการผลิตของบริษัทข้ามชาติ และการพัฒนาเขตอุตสาหกรรม ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เวียดนามกลายเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการผลิตที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

5. ผลกระทบต่อโครงสร้างแรงงาน

การขยายตัวของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมในเวียดนามได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญต่อโครงสร้างแรงงานของประเทศ การเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมและเขตเศรษฐกิจพิเศษทำให้ความต้องการแรงงานในภาคการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้แรงงานจำนวนมากเคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเศรษฐกิจจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนา (World Bank, 2018) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงานของเวียดนามยังเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของตลาดแรงงานต่อการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก การเพิ่มขึ้นของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการเข้าร่วมในห่วงโซ่อุปทานการผลิตระดับโลกทำให้ความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้โครงสร้างแรงงานของประเทศเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา (OECD, 2023)

5.1 การเพิ่มขึ้นของแรงงานภาคอุตสาหกรรม

หนึ่งในผลกระทบที่สำคัญของการลงทุนจากต่างประเทศคือการเพิ่มขึ้นของแรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะแรงงานในโรงงานและภาคการผลิต บริษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนในเวียดนามได้จัดตั้งโรงงานผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกจำนวนมาก ซึ่งช่วยสร้างโอกาสการจ้างงานให้แก่แรงงานในประเทศอย่างกว้างขวาง (Dao et al., 2023)

อุตสาหกรรมการผลิต เช่น อิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ และการผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม เป็นภาคเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญในการจ้างงานแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตอุตสาหกรรมและเขตเศรษฐกิจพิเศษ การเพิ่มขึ้นของแรงงานในภาคการผลิตช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่แรงงานและมีบทบาทสำคัญในการลดความยากจนในประเทศ (Asian Development Bank, 2024)

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมยังช่วยเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทักษะแรงงาน เนื่องจากแรงงานที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมักได้รับการฝึกอบรมด้านเทคนิคและการผลิต ซึ่งช่วยเพิ่มผลิตภาพแรงงานของประเทศในระยะยาว (Asada, 2020)

5.2 การย้ายถิ่นแรงงานชนบท

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและการเพิ่มขึ้นของโอกาสการจ้างงานในเมืองอุตสาหกรรมทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองในระดับสูง ปรากฏการณ์ดังกล่าวเรียกว่า การย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง (Rural-urban migration) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนา (Asian Development Bank Institute, 2021)

แรงงานจำนวนมากจากพื้นที่ชนบทได้ย้ายเข้าสู่เมืองอุตสาหกรรมเพื่อทำงานในโรงงานและภาคการผลิต การย้ายถิ่นดังกล่าวช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่แรงงานและครอบครัวในชนบท แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างความท้าทายด้านสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว และความต้องการบริการสาธารณะในเมืองที่เพิ่มขึ้น (World Bank, 2018)

นอกจากนี้ภาคอุตสาหกรรมของเวียดนามยังมีการจ้างงานแรงงานหญิงจำนวนมาก โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมสิ่งทอและอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ การเพิ่มขึ้นของแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีในตลาดแรงงาน และเป็นหนึ่งในผลลัพธ์สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจในเวียดนาม (OECD, 2023)

5.3 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงาน

การเพิ่มขึ้นของการลงทุนจากต่างประเทศและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงานของเวียดนามอย่างมีนัยสำคัญ ในอดีตเศรษฐกิจของเวียดนามพึ่งพาภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยแรงงานส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สัดส่วนแรงงานในภาคเกษตรกรรมได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่สัดส่วนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเพิ่มขึ้น (World Bank, 2018)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงกระบวนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากเศรษฐกิจเกษตรกรรมไปสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของแรงงานในภาคการผลิตช่วยเพิ่มผลิตภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ และมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว (OECD, 2023) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงานยังสร้างความท้าทายหลายประการ เช่น ความแตกต่างของรายได้ระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท ปัญหาสภาพการทำงานในภาคอุตสาหกรรม และความจำเป็นในการพัฒนาทักษะแรงงานเพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงมากขึ้น (Asian Development Bank, 2024)

โดยสรุป การเพิ่มขึ้นของการลงทุนจากต่างประเทศและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมได้ส่งผลให้โครงสร้างแรงงานของเวียดนามเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านการเพิ่มขึ้นของแรงงานในภาคการผลิต

การย้ายถิ่นของแรงงานชนบทเข้าสู่เมือง และการลดลงของแรงงานในภาคเกษตรกรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในบริบทของโลกาภิวัตน์ และมีผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจของเวียดนามในระยะยาว

6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเวียดนาม

การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของเวียดนามในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะต่อโครงสร้างเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลายมิติ การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของการลงทุนจากต่างประเทศ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของประชากรเวียดนามเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมือง (World Bank, 2018) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วยังส่งผลให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างประชากร รูปแบบการทำงาน และความสัมพันธ์ทางสังคมในประเทศ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกระบวนการโลกาภิวัตน์และการเชื่อมโยงของเวียดนามกับเศรษฐกิจโลก (OECD, 2023)

6.1 การขยายตัวของเมือง

หนึ่งในผลลัพธ์สำคัญของการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในเวียดนามคือการเพิ่มขึ้นของกระบวนการขยายตัวของเมือง (Urbanization) เมืองขนาดใหญ่และเมืองอุตสาหกรรมหลายแห่งได้เติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมและเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ดึงดูดแรงงานจากชนบทเข้าสู่พื้นที่เมือง (Asian Development Bank Institute, 2021)

การขยายตัวของเมืองยังเกี่ยวข้องกับการพัฒนา เมืองอุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นรอบเขตอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรมที่รองรับการลงทุนจากต่างประเทศ เมืองเหล่านี้กลายเป็นศูนย์กลางการผลิตและการจ้างงานที่สำคัญของประเทศ และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Asian Development Bank, 2024) อย่างไรก็ตามการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วอาจสร้างความท้าทายด้านการวางผังเมือง โครงสร้างพื้นฐาน และการให้บริการสาธารณะ เช่น ที่อยู่อาศัย การขนส่ง และบริการด้านสาธารณสุข ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลเวียดนามต้องเผชิญในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ (World Bank, 2018)

6.2 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแรงงาน

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและการเพิ่มขึ้นของการจ้างงานในโรงงานทำให้วิถีชีวิตของแรงงานในเวียดนามเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แรงงานจำนวนมากที่เคยทำงานในภาคเกษตรกรรมได้ย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและกลายเป็นแรงงานโรงงานในเมืองอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รูปแบบการทำงานและการดำรงชีวิตของแรงงานเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (Dao et al., 2023)

ชีวิตของแรงงานในโรงงานมักเกี่ยวข้องกับการทำงานในระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม ซึ่งมีการกำหนดเวลาการทำงานที่ชัดเจนและมีลักษณะการทำงานที่แตกต่างจากการทำงานในภาคเกษตรกรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การเกิดวัฒนธรรมแรงงานรุ่นใหม่ ที่มีความสัมพันธ์กับระบบการผลิตสมัยใหม่และเศรษฐกิจตลาด (OECD, 2023) นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมของสตรีในเวียดนาม โดยแรงงานหญิงจำนวนมากได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในภาคการผลิต โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมสิ่งทอและอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลต่อโครงสร้างครอบครัวและความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมเวียดนาม (World Bank, 2018)

6.3 ปัญหาสังคมใหม่

แม้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการลดความยากจนในหลายพื้นที่ของเวียดนาม แต่กระบวนการพัฒนาดังกล่าวยังนำไปสู่ปัญหาสังคมใหม่หลายประการ หนึ่งในประเด็นสำคัญคือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ที่เกิดขึ้นระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท รวมถึงความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและแรงงานในภาคเกษตรกรรม (OECD, 2023)

นอกจากนี้การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมยังนำไปสู่ปัญหาแรงงาน เช่น สภาพการทำงานในโรงงาน ชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน และความท้าทายด้านสิทธิแรงงานในบางภาคอุตสาหกรรม ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความท้าทายของประเทศกำลังพัฒนาในการสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจและการคุ้มครองแรงงาน (Asian Development Bank, 2024)

ในขณะเดียวกันการย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองยังสร้างความท้าทายด้านสังคม เช่น การขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว ความต้องการที่อยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้น และความจำเป็นในการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้น (Asian Development Bank Institute, 2021)

โดยสรุปการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของการลงทุนจากต่างประเทศในเวียดนามได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลายมิติ ทั้งในด้านการขยายตัวของเมือง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแรงงาน และการเกิดปัญหาสังคมใหม่ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนถึงผลกระทบทางสังคมของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในบริบทของโลกาภิวัตน์ และเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเวียดนามในอนาคต

7. ความท้าทายของรูปแบบการพัฒนาแบบเวียดนาม

แม้ว่าประเทศเวียดนามจะประสบความสำเร็จอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ แต่โมเดลการพัฒนาที่เน้นการพึ่งพาการลงทุนจากบริษัทข้ามชาติและภาคอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออกยังคงเผชิญกับความท้าทาย

หายสำคัญหลายประการ ความท้าทายเหล่านี้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจ ความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว (OECD, 2023)

ในบริบทของเศรษฐกิจโลกที่มีการแข่งขันสูง ประเทศกำลังพัฒนาที่ใช้โมเดลการเติบโตที่พึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศจำเป็นต้องเผชิญกับคำถามสำคัญเกี่ยวกับความสามารถในการยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น สำหรับเวียดนาม ความท้าทายสำคัญประกอบด้วยการพึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในระดับสูง ปัญหาค่าจ้างแรงงานที่ต่ำ และความยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว (World Bank, 2018)

7.1 การพึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศสูง

หนึ่งในลักษณะสำคัญของโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามคือการพึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในระดับสูง การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม การส่งออก และการจ้างงาน อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาการลงทุนจากบริษัทข้ามชาติในระดับสูงอาจสร้างความเปราะบางต่อเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว (OECD, 2023) บริษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนในเวียดนามมักเป็นผู้ควบคุมเทคโนโลยี การจัดการ และห่วงโซ่อุปทานระดับโลก ซึ่งทำให้บริษัทภายในประเทศมีบทบาทจำกัดในกระบวนการผลิต การพึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมากเกินไปอาจทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีข้อจำกัดในการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศและเพิ่มมูลค่าเพิ่มในระบบเศรษฐกิจ (Choi et al., 2021) นอกจากนี้หากบริษัทข้ามชาติย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นที่มีต้นทุนต่ำกว่า เศรษฐกิจของประเทศที่พึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศสูงอาจเผชิญกับความเสี่ยงด้านการจ้างงานและการลงทุน ดังนั้นการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศและการเพิ่มศักยภาพของบริษัทท้องถิ่นจึงเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามในระยะยาว (Asian Development Bank, 2024)

7.2 ปัญหาค่าจ้างต่ำ

อีกหนึ่งความท้าทายสำคัญของโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจเวียดนามคือโครงสร้างค่าจ้างแรงงานที่ค่อนข้างต่ำ การที่เวียดนามสามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศได้จำนวนมากส่วนหนึ่งเกิดจากต้นทุนแรงงานที่แข่งขันได้ ซึ่งทำให้บริษัทข้ามชาติเลือกย้ายฐานการผลิตมายังประเทศดังกล่าว (World Bank, 2018) อย่างไรก็ตามโมเดลการพัฒนาที่พึ่งพาค่าจ้างแรงงานต่ำอาจสร้างข้อจำกัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว เนื่องจากประเทศอาจติดอยู่ในบทบาทของฐานการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้นและมีมูลค่าเพิ่มต่ำ หากไม่สามารถยกระดับทักษะแรงงานและพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงได้ ประเทศอาจเผชิญกับความเสี่ยงของการติดกับดักรายได้ปานกลาง (OECD, 2023) นอกจากนี้ค่าจ้างแรงงานที่ต่ำยังเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านคุณภาพชีวิตของแรงงานและสภาพการทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจและความเป็นธรรมทางสังคม (Asian Development Bank, 2024)

7.3 ความยั่งยืนของการพัฒนา

นอกจากประเด็นด้านโครงสร้างเศรษฐกิจและแรงงานแล้ว ความยั่งยืนของการพัฒนายังเป็นอีกหนึ่งความท้าทายสำคัญของโมเดลการพัฒนาเวียดนาม การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วอาจนำไปสู่ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและความเหลื่อมล้ำทางสังคม หากไม่มีนโยบายที่เหมาะสมในการจัดการผลกระทบดังกล่าว (OECD, 2023) การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและการเพิ่มขึ้นของการผลิตอาจนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้น นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วยังอาจสร้างความแตกต่างทางรายได้ระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท รวมทั้งระหว่างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและแรงงานในภาคเกษตรกรรม (World Bank, 2018)

ดังนั้น ความท้าทายสำคัญของเวียดนามในระยะต่อไปคือการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความยั่งยืนมากขึ้น โดยการยกระดับโครงสร้างอุตสาหกรรม การพัฒนาทักษะแรงงาน และการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การปรับเปลี่ยนโมเดลการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจที่มีมูลค่าเพิ่มสูงและความยั่งยืนจึงเป็นประเด็นสำคัญสำหรับอนาคตของเศรษฐกิจเวียดนาม

สรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามภายหลังการดำเนินนโยบายโดเหมียวในปี ค.ศ. 1986 ถือเป็นกรณีศึกษาสำคัญของประเทศกำลังพัฒนาที่สามารถเปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางไปสู่เศรษฐกิจตลาดที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปิดประเทศและการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศทำให้เวียดนามสามารถดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ในระดับสูง และกลายเป็นฐานการผลิตสำคัญในห่วงโซ่อุปทานระดับโลก โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ และการผลิตเพื่อการส่งออก (OECD, 2023)

บทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเวียดนามทั้งในด้านการเพิ่มการลงทุน การสร้างการจ้างงาน และการถ่ายทอดเทคโนโลยี นอกจากนี้ การย้ายฐานการผลิตจากประเทศจีนและการเข้ามาของบริษัทข้ามชาติยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของเวียดนามในฐานะศูนย์กลางการผลิตของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Asian Development Bank, 2024)

อย่างไรก็ตามการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของแรงงานและสังคมอย่างมีนัยสำคัญ แรงงานจำนวนมากได้ย้ายจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแรงงาน และการเกิดรูปแบบแรงงานใหม่ในภาคการผลิต กระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านของสังคมเวียดนามจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมในบริบทของโลกาภิวัตน์ (World Bank, 2018)

โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศในระดับสูง โครงสร้างค่าจ้างแรงงานที่ต่ำ และความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระยะยาว ความท้าทายเหล่านี้สะท้อนถึงข้อจำกัดของการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการเป็นฐานการผลิตในห่วงโซ่อุปทานโลกโดยยังไม่สามารถยกระดับไปสู่การผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูงได้อย่างเต็มที่ (OECD, 2023) ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามในระยะต่อไปจำเป็นต้องมุ่งเน้นการยกระดับโครงสร้างอุตสาหกรรม การพัฒนาทักษะแรงงาน และการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความยั่งยืนมากขึ้น เพื่อให้ประเทศสามารถหลุดพ้นจากข้อจำกัดของโมเดลการพัฒนาที่พึ่งพาแรงงานราคาถูก และก้าวสู่เศรษฐกิจที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับสูงในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- Asian Development Bank. (2024). Foreign direct investment location and trade dynamics in Viet Nam after the US–PRC trade dispute. Asian Development Bank.
- Asian Development Bank Institute. (2017). The impact of trade and technology on skills in Viet Nam (ADB Working Paper No. 770). Asian Development Bank Institute.
- Asian Development Bank Institute. (2021). Understanding urban migration in Viet Nam (ADB Working Paper No. 1233). Asian Development Bank Institute.
- Asada, H. (2020). Effects of foreign direct investment and trade on labor productivity growth in Vietnam. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(9), 204. <https://doi.org/10.3390/jrfm13090204>
- Choi, J., Hinojales, M. M., Hong, S. H., & Vichyanond, J. (2021). The role of Vietnam's FDI inflows in global value chains participation and economic growth (AMRO Working Paper No. 21-02). ASEAN+3 Macroeconomic Research Office.
- Dao, T. B. T., Khuc, V. Q., Dong, M. C., & Cao, T. L. (2023). How does foreign direct investment drive employment growth in Vietnam's formal economy? *Economies*, 11(11), 266. <https://doi.org/10.3390/economies11110266>
- Do, Q. A. (2025). Effect of foreign direct investment inflows on urbanization in Vietnam: Does environmental regulation matter? *Journal of Asian Economics*, 97, Article 101876.
- Elhan-Kayalar, Y. M., Kim, K., Quimba, F. M. A., & Nguyen, T. D. (2024). Foreign direct investment location and trade dynamics in Viet Nam after the US–PRC trade dispute. Asian Development Bank.

- Jaax, A., Johannesson, L., & Nguyen, T. X. T. (2020). Services imports and labour in Viet Nam. OECD Publishing.
- Le, H. Q., & Pomfret, R. (2011). Technology spillovers from foreign direct investment in Vietnam: Horizontal or vertical spillovers? *Journal of the Asia Pacific Economy*, 16(2), 183–201. <https://doi.org/10.1080/13547860.2011.564746>
- Le, Q. H., Do, Q. A., Pham, H. C., & Nguyen, T. D. (2021). The impact of foreign direct investment on income inequality in Vietnam. *Economies*, 9(1), 27. <https://doi.org/10.3390/economies9010027>
- Li, Y., Kuo, R., Pinzon-Latorre, M., & Albertson, M. (2022). FDI, market power, and markups: Evidence from Vietnam. World Bank.
- Ministry of Planning and Investment, & United Nations Industrial Development Organization. (2012). Viet Nam industrial investment report 2011: Understanding the impact of foreign direct investment on industrial development. UNIDO.
- Newman, C., Rand, J., Talbot, T., & Tarp, F. (2015). Technology transfers, foreign investment and productivity spillovers. *European Economic Review*, 76, 168–187.
- Nguyen, N. A., & Nguyen, T. (2007). Foreign direct investment in Vietnam: An overview and analysis of the determinants of spatial distribution across provinces (MPRA Paper No. 1921). Munich Personal RePEc Archive.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). Multi-dimensional review of Viet Nam: Towards an integrated, transparent and sustainable economy. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). OECD economic surveys: Viet Nam 2023. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/8f2a6ecb-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). OECD economic surveys: Viet Nam 2025. OECD Publishing.
- Tafese, T. (2025). From fields to factories: Special economic zones, foreign direct investment, and labour markets in Vietnam. *Journal of Development Economics*, 174, Article 103430.
- World Bank. (2018). Vietnam’s future jobs: Leveraging mega-trends for greater prosperity. World Bank.

สงครามในฐานะกลไกควบคุมสังคม: การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากความ
ขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน

War as a Mechanism of Social Control: Social and Cultural Impacts of the US-Israel-
Iran Conflict

น.ส.พรวิภา ชำนาญกุล¹

Miss. Ponwipa Chumnankul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สงครามในฐานะกลไกของรัฐในการควบคุมสังคม โดยใช้กรณีศึกษาความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในปีค.ศ.2026 เป็นฐานในการอธิบาย การศึกษาที่ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารและการวิเคราะห์วาทกรรมจากแหล่งข้อมูลวิชาการ รายงานระหว่างประเทศ และข่าวสารร่วมสมัย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสงคราม ความกลัว และการจัดระเบียบสังคม ผลการศึกษาพบว่า สงครามในบริบทร่วมสมัยมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางการทหาร แต่ได้ขยายไปสู่การควบคุมทางสังคมผ่านกลไกสำคัญ ได้แก่ การผลิตความกลัวเชิงโครงสร้าง การขยายอำนาจรัฐภายใต้ภาวะฉุกเฉิน การควบคุมข้อมูลข่าวสาร และการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมผ่านกระบวนการแบ่งขั้วระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” ความกลัวที่ถูกผลิตขึ้นมีบทบาทในการทำให้ประชาชนยอมรับมาตรการของรัฐ เช่น การเผด็จการและการจำกัดเสรีภาพ ขณะเดียวกัน สงครามยังมีส่วนในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคมผ่านชาตินิยม และการสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง อย่างไรก็ตามผลกระทบของสงครามมิได้เป็นไปในเชิงบวกเพียงด้านเดียว แต่ยังนำไปสู่การก่อรูปของวัฒนธรรมแห่งความกลัว การทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ และการลดลงของความไว้วางใจในสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกแยกและความตึงเครียดทางสังคมในระยะยาว บทความนี้จึงเสนอว่า สงครามในโลกปัจจุบันควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ “กลไกเชิงอำนาจ” ที่รัฐใช้ในการกำหนดพฤติกรรมและควบคุมสังคม มากกว่าการมองว่าเป็นเพียงความขัดแย้งทางการทหารเพียงอย่างเดียว

คำสำคัญ: สงคราม, การควบคุมสังคม, ความกลัว, อำนาจรัฐ, ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคม

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: ponwipachumnankul@gmail.com

Abstract

This article aims to analyze war as a mechanism of social control by the state, using the 2026 conflict between the United States, Israel, and Iran as a case study. This study employs document analysis and discourse analysis based on academic literature, international reports, and contemporary news sources to examine the relationship between war, fear, and social regulation. The findings reveal that contemporary warfare extends beyond the military domain into social control mechanisms, including the production of structural fear, the expansion of state power under emergency conditions, the control of information, and the construction of social identity through the division between “us” and “the enemy.” Fear plays a crucial role in legitimizing state authority, leading citizens to accept surveillance measures and restrictions on civil liberties. At the same time, war contributes to the formation of social cohesion through nationalism and moral justification of violence. However, the impacts of war are not solely integrative. The study finds that war also fosters a culture of fear, normalizes violence, and erodes social trust, resulting in long-term social polarization and fragmentation. This article argues that contemporary war should be understood as a form of power through which the state shapes behavior and governs society, rather than merely as a military conflict.

Keywords: War, Social Control, Fear, State Power, Social Cohesion

1. บทนำ

ในช่วงต้นปีค.ศ. 2026 ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านได้ทวีความรุนแรงจนพัฒนาไปสู่ลักษณะของ “สงครามหลายมิติ” (Multi-dimensional warfare) ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงการปะทะกันทางทหารในสนามรบ หากแต่ขยายตัวไปสู่การโจมตีโครงสร้างพื้นฐาน การทำสงครามข่าวสาร และการสร้างแรงสั่นสะเทือนต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในระดับภูมิภาคและระดับโลก (International Crisis Group, 2026) สงครามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสงครามร่วมสมัย ที่มีได้มุ่งเพียงการเอาชนะทางยุทธศาสตร์ แต่ยังมี “จัดระเบียบสังคม” และ “กำหนดพฤติกรรมของประชาชน” ผ่านกลไกที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น หากพิจารณาในมิติทางสังคมศาสตร์ สงครามในปัจจุบันได้เคลื่อนตัวจากพื้นที่สงคราม (Battlefield) ไปสู่พื้นที่สังคม (Social field) กล่าวคือจากพื้นที่การปะทะทางกายภาพไปสู่พื้นที่ของการรับรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมของประชาชน การโจมตีด้วยขีปนาวุธ การเผยแพร่ภาพความรุนแรง และการรายงานข่าวอย่างต่อเนื่อง ล้วนมีส่วนสำคัญในการผลิต “บรรยากาศแห่งความหวาดกลัว” ที่แทรกซึมเข้าไปในชีวิตประจำวันของผู้คน (Scheer, 2026)

ความกลัวดังกล่าวมิได้เป็นเพียงผลพลอยได้ของสงคราม แต่สามารถทำหน้าที่เป็น “กลไกเชิงอำนาจ” ที่รัฐใช้ในการสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายด้านความมั่นคง การขยายอำนาจพิเศษ และการควบคุมข้อมูลข่าวสาร

แนวคิดเช่นนี้สอดคล้องกับกรอบทฤษฎีว่าด้วยอำนาจและการควบคุมของ Michel Foucault ซึ่งมองว่าอำนาจสมัยใหม่มิได้ทำงานผ่านการบังคับโดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่แทรกซึมผ่านสถาบัน ความรู้ และวาทกรรมเพื่อกำหนดพฤติกรรมของปัจเจกอย่างแนบเนียน (Foucault, 1977) ในบริบทของสงคราม ความกลัวจึงมิใช่เพียงสภาวะทางอารมณ์ แต่เป็น “เทคโนโลยีของอำนาจ” (Technology of power) ที่ช่วยให้รัฐสามารถควบคุมสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่อง “สังคมความเสี่ยง” ของ Ulrich Beck ก็ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจน โดย Beck ชี้ให้เห็นว่าในสังคมสมัยใหม่ ความเสี่ยงและภัยคุกคามถูกผลิตและขยายความผ่านกระบวนการทางสังคมและการเมือง จนกลายเป็นกลไกสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของผู้คน (Beck, 1992) ในกรณีของสงครามอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน ภัยคุกคามจากซีปนาธ การโจมตีโครงสร้างพื้นฐาน และความไม่แน่นอนของสถานการณ์ ได้ถูกทำให้เป็น “ความเสี่ยงถาวร” ที่ส่งผลให้ประชาชนยอมรับมาตรการควบคุมต่าง ๆ ของรัฐโดยสมัครใจ

นอกจากนี้ สงครามยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างและเสริมความเป็น “เรา” (We) ภายในสังคม ผ่านกระบวนการสร้าง “ศัตรู” (Enemy construction) ซึ่งช่วยกระตุ้นความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันและความภักดีต่อรัฐ งานศึกษาของ Evrigenis (2008) ชี้ให้เห็นว่า ความกลัวศัตรูภายนอกสามารถกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวทางการเมืองและการสนับสนุนการใช้อำนาจของรัฐ ในขณะที่ Malešević (2011) อธิบายว่าสงครามมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคม (Social cohesion) แม้ในบางกรณีจะมาพร้อมกับการกีดกันและการแบ่งแยกก็ตาม

อย่างไรก็ดีแม้งานวิจัยจำนวนหนึ่งจะชี้ว่าสงครามสามารถเสริมสร้างความร่วมมือและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม (Gilligan et al., 2014) แต่แนวโน้มการศึกษาร่วมสมัยกลับเริ่มตั้งคำถามต่อข้อสรุปดังกล่าว โดยชี้ให้เห็นว่าสงครามอาจนำไปสู่ความหวาดระแวง ความแตกแยก และการลดทอนความไว้วางใจในระยะยาว (Fiedler, 2023) ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการวิเคราะห์สงครามไม่เพียงในฐานะเหตุการณ์ทางทหาร แต่ในฐานะ “กระบวนการทางสังคม” ที่มีผลกระทบซับซ้อนและหลากหลายมิติ

จากบริบทและข้อถกเถียงดังกล่าว บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) วิเคราะห์สงครามในฐานะเครื่องมือของรัฐในการควบคุมสังคม โดยเน้นบทบาทของความกลัวและความเสี่ยง (2) ศึกษาผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน และ (3) อธิบายกระบวนการผลิต “ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคม” (Social cohesion) ภายใต้เงื่อนไขของความหวาดกลัวและภัยคุกคาม โดยข้อเสนอหลักของบทความนี้คือ สงครามในโลกปัจจุบันมิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ หากแต่เป็น “กลไกเชิงอำนาจ” ที่รัฐใช้ในการกำหนดพฤติกรรม สร้างความชอบธรรม และจัดระเบียบสังคมผ่านการผลิตความ

กล้วอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ อำนาจ และสังคมในยุคความไม่แน่นอนร่วมสมัย

2. กรอบแนวคิดทฤษฎี

การวิเคราะห์บทบาทของสงครามในฐานะกลไกควบคุมสังคมจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง “อำนาจรัฐ” “ความกลัว” และ “พฤติกรรมของสังคม” ได้อย่างเป็นระบบ ในบทความนี้ ผู้เขียนเลือกใช้ 3 กรอบแนวคิดหลัก ได้แก่ (1) แนวคิดอำนาจและการควบคุม (Power & Discipline) (2) แนวคิดสังคมความเสี่ยง (Risk Society) และ (3) แนวคิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคม (Social Cohesion) ซึ่งเมื่อบูรณาการเข้าด้วยกัน จะช่วยให้เห็นภาพรวมของกระบวนการที่สงครามถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมอย่างชัดเจน

3.1 อำนาจและการควบคุม (Power & Discipline)

แนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจและการควบคุมของ Michel Foucault เป็นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจว่า รัฐสมัยใหม่ได้ใช้อำนาจเพียงผ่านการบังคับหรือการใช้กำลังโดยตรงเท่านั้น หากแต่ใช้อำนาจผ่านกลไกที่ซับซ้อน เช่น การเฝ้าระวัง (Surveillance) การสร้างความรู้ (Knowledge production) และการกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม (Foucault, 1977) อำนาจในลักษณะนี้มิได้กดทับจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่แทรกซึมเข้าไปในระดับปัจเจก ทำให้ประชาชน “ควบคุมตนเอง” (Self-discipline) โดยไม่จำเป็นต้องมีการบังคับอย่างเปิดเผย ในบริบทของสงคราม แนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า รัฐใช้ “ความกลัว” เป็นกลไกสำคัญในการขยายอำนาจการควบคุม เช่น การสร้างภาพภัยคุกคามจากศัตรู การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการโจมตี หรือการเน้นย้ำถึงความไม่มั่นคงทางความปลอดภัย ล้วนมีส่วนทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย และยอมรับมาตรการควบคุมของรัฐโดยสมัครใจ ทั้งในรูปแบบของการจำกัดเสรีภาพ การเพิ่มอำนาจของหน่วยงานความมั่นคง หรือการเฝ้าระวังทางดิจิทัล

นอกจากนี้กลไกการเฝ้าระวังยังมีบทบาทสำคัญในยุคสงครามสมัยใหม่ โดยเฉพาะในบริบทของเทคโนโลยีสารสนเทศ การติดตามข้อมูล การควบคุมสื่อ และการกำกับเนื้อหาออนไลน์ กลายเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการกำหนดกรอบการรับรู้ของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเฝ้าระวังจากศูนย์กลาง (Panopticon) ของ Foucault ที่ชี้ให้เห็นว่าการถูกเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่องสามารถทำให้บุคคลปรับพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับอำนาจที่มองไม่เห็น (Foucault, 1977) ดังนั้นภายใต้กรอบแนวคิดนี้ สงครามจึงมิได้เป็นเพียงสถานการณ์พิเศษ แต่เป็น “เงื่อนไข” ที่เอื้อให้รัฐสามารถขยายอำนาจการควบคุมสังคมได้อย่างกว้างขวาง โดยอาศัยความกลัวและการเฝ้าระวังเป็นเครื่องมือหลัก

3.2 สังคมความเสี่ยง (Risk Society)

แนวคิดสังคมความเสี่ยงของUlrich Beck ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของความเสี่ยงในฐานะกลไกกำกับสังคม โดย Beck เสนอว่า ในสังคมสมัยใหม่ ความเสี่ยงไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นสิ่งที่ถูก “ผลิต” (Manufactured risks) และ “จัดการ” ผ่านกระบวนการทางสังคมและการเมือง (Beck, 1992)

ในบริบทของสงคราม ความเสี่ยงจากการโจมตีด้วยขีปนาวุธ การก่อวินาศกรรม หรือความไม่แน่นอนของสถานการณ์ ถูกนำเสนอผ่านสื่อและวาทกรรมของรัฐในลักษณะที่ทำให้กลายเป็น “ภัยคุกคามถาวร” (Permanent threat) ซึ่งส่งผลให้ประชาชนปรับพฤติกรรมของตนเอง เช่น การหลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยง การยอมรับมาตรการควบคุม หรือการสนับสนุนนโยบายด้านความมั่นคงของรัฐ

ที่สำคัญ Beck ยังชี้ให้เห็นว่า ความเสี่ยงมีลักษณะเป็น “สากล” (Global) และ “ไม่สามารถมองเห็นได้โดยตรง” (Invisible risks) ซึ่งทำให้ประชาชนต้องพึ่งพาความรู้และข้อมูลจากรัฐหรือผู้เชี่ยวชาญในการตีความสถานการณ์ ส่งผลให้รัฐมีอำนาจในการกำหนดว่า “อะไรคือความเสี่ยง” และ “ควรตอบสนองอย่างไร” ในกรณีของสงครามอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน การสื่อสารเกี่ยวกับภัยคุกคาม เช่น ความเป็นไปได้ของการโจมตีหรือการขยายตัวของสงคราม ล้วนมีบทบาทในการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจของรัฐ ดังนั้นภายใต้กรอบสังคมความเสี่ยงความกลัวจึงไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นผลจากกระบวนการสร้างความหมายของ “ความเสี่ยง” ซึ่งรัฐสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ทฤษฎีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคม (Social Cohesion Theory)

แนวคิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคมเป็นอีกกรอบสำคัญที่ช่วยอธิบายผลกระทบของสงครามต่อโครงสร้างสังคม โดยทั่วไปแล้วความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคมหมายถึง ระดับของความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเดียวกัน (Fiedler, 2023)

ในบริบทของสงคราม แนวคิดนี้เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับกระบวนการสร้าง “เรา” (Ingroup) และ “ศัตรู” (Outgroup) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นเอกภาพภายในสังคม งานของ Evrigenis (2008) ชี้ให้เห็นว่าความกลัวศัตรูภายนอกสามารถกระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันและสนับสนุนการใช้อำนาจของรัฐ ในขณะที่ Malešević (2011) อธิบายว่าสงครามมีบทบาทในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางชาติและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แม้ว่าจะมาพร้อมกับการกีดกันและการแบ่งแยกก็ตาม

อย่างไรก็ตามงานวิจัยร่วมสมัยก็ชี้ให้เห็นว่าผลกระทบของสงครามต่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคมมิได้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเสมอไป บางกรณีสงครามอาจเพิ่มความร่วมมือและความไว้วางใจภายในกลุ่ม (Gilligan et al., 2014) แต่ในระยะยาวก็อาจนำไปสู่ความแตกแยก ความหวาดระแวง และการลดทอนความสัมพันธ์ทางสังคม (Fiedler, 2023)

ในกรณีของสงครามอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน กระบวนการสร้างศัตรูและการปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจของรัฐ ขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดความตึงเครียดและความแตกแยกทั้งภายในและระหว่างสังคม

3.4 การกรอบแนวคิด

จากการบูรณาการกรอบแนวคิดทั้งสาม ผู้เขียนเสนอกรอบการวิเคราะห์เชิงแนวคิด (Conceptual framework) ของบทความนี้ ดังนี้ สงคราม → ความกลัว → การยอมรับอำนาจรัฐ → การควบคุมสังคม ในกรอบดังกล่าว “สงคราม” ทำหน้าที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการ โดยก่อให้เกิด “ความกลัว” ผ่านการสร้างภาพภัยคุกคามและความไม่แน่นอน ความกลัวนี้นำไปสู่ “การยอมรับอำนาจรัฐ” ทั้งในเชิงนโยบายและพฤติกรรม เช่น การยอมรับมาตรการจำกัดสิทธิหรือการสนับสนุนการใช้อำนาจพิเศษของรัฐ และท้ายที่สุด ส่งผลให้เกิด “การควบคุมสังคม” ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมข้อมูล การเฝ้าระวัง หรือการกำหนดพฤติกรรมของประชาชน

กรอบแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า สงครามมิได้เป็นเพียงเหตุการณ์ทางทหาร แต่เป็น “กระบวนการทางอำนาจ” ที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมในระดับลึก และเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้ในการจัดระเบียบและควบคุมสังคมภายใต้เงื่อนไขของความกลัวและความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ

3. บริบทสงคราม (Context of Conflict)

ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในปีค.ศ. 2026 มิได้เป็นเพียงการเผชิญหน้าทางทหารระหว่างรัฐ หากแต่เป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่สะสมมาอย่างยาวนาน ทั้งในมิติของภูมิรัฐศาสตร์ ความมั่นคง และพลังงาน ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาไปสู่ลักษณะของ “สงครามหลายมิติ” ซึ่งผสานทั้งการใช้อำนาจทางทหาร การทำสงครามผ่านตัวแทน (Proxy war) และการควบคุมการรับรู้ของสังคม (International Crisis Group, 2026) การทำความเข้าใจบริบทของสงครามจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่ตามมา

3.1 โครงสร้าง ความขัดแย้ง

ในเชิงโครงสร้าง ความขัดแย้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าเป็นการเผชิญหน้าระหว่างสองขั้วอำนาจหลัก ได้แก่ ฝ่ายสหรัฐอเมริกาและอิสราเอล ซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนอำนาจนำ (Hegemonic bloc) ที่ต้องการรักษาระเบียบความมั่นคงในตะวันออกกลาง กับอิหร่านซึ่งมีบทบาทเป็นอำนาจที่ต้องการปรับแก้ (Revisionist power) ที่พยายามท้าทายอิทธิพลดังกล่าว ทั้งในเชิงการทหารและการเมืองระดับภูมิภาค ความตึงเครียดนี้มีรากฐานมาจากประเด็นโครงการนิวเคลียร์ การพัฒนาอาวุธชีปนาวุธ และการสนับสนุนกลุ่มติดอาวุธในภูมิภาค (International Crisis Group, 2026)

ลักษณะสำคัญของความขัดแย้งคือการดำเนิน “สงครามผ่านตัวแทน” ซึ่งอิหร่านมีเครือข่ายกลุ่มติดอาวุธในหลายพื้นที่ เช่น เลบานอน ซีเรีย และอิรัก ขณะที่อิสราเอลและสหรัฐใช้ทั้งปฏิบัติการทางทหารโดยตรงและการสนับสนุนพันธมิตรในภูมิภาค การใช้ตัวแทนทำให้ความขัดแย้งขยายตัวในวงกว้าง โดยไม่จำกัดอยู่เพียงพื้นที่ของรัฐคู่ขัดแย้ง แต่กระจายไปสู่หลายประเทศในภูมิภาค ซึ่งส่งผลให้พลเรือนจำนวนมากต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้โครงสร้างของความขัดแย้งยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสงครามในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งรัฐมิได้ต่อสู้กันโดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่ใช้เครื่องมือหลากหลายในการแข่งขันและควบคุมอิทธิพล เช่น การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ การทำสงครามข่าวสาร และการใช้เทคโนโลยีทางทหารขั้นสูง (Malešević, 2010) ส่งผลให้เส้นแบ่งระหว่าง “สงคราม” และ “สันติภาพ” มีความพร่าเลือนมากยิ่งขึ้น

3.2 ลักษณะสงครามใหม่

สงครามอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่านในปี 2026 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านจากสงครามแบบดั้งเดิมไปสู่ “สงครามสมัยใหม่” ที่มีลักษณะผสมผสานหลายรูปแบบ โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่ สงครามขีปนาวุธ (Missile war) สงครามพลังงาน (Energy war) และสงครามเชิงจิตวิทยา (Psychological war)

ประการแรก สงครามขีปนาวุธ กลายเป็นเครื่องมือหลักในการโจมตีระยะไกล ซึ่งช่วยลดความจำเป็นในการปะทะกันโดยตรง แต่เพิ่มระดับความไม่แน่นอนและความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน การใช้ขีปนาวุธและอาวุธแบบกระจาย (เช่น Cluster missiles) ทำให้การป้องกันมีความยากลำบากมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อพื้นที่พลเรือนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Scheer, 2026) สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ประชาชนต้องดำรงชีวิตภายใต้ภัยคุกคามที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต “ความกลัวเชิงโครงสร้าง”

ประการที่สอง สงครามพลังงาน เป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในความขัดแย้งครั้งนี้ การโจมตีแหล่งพลังงาน เช่น แหล่งก๊าซธรรมชาติหรือโครงสร้างพื้นฐานด้านพลังงาน มิได้ส่งผลกระทบเฉพาะในระดับประเทศ แต่ยังสั่นสะเทือนต่อระบบเศรษฐกิจโลกโดยรวม (International Crisis Group, 2026) พลังงานจึงกลายเป็น “เครื่องมือทางอำนาจ” ที่ใช้ทั้งในการต่อรองและการกดดันฝ่ายตรงข้าม ขณะเดียวกันก็สร้างความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อชีวิตประจำวันของประชาชน

ประการที่สาม สงครามเชิงจิตวิทยา มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในยุคดิจิทัล การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และภาพความรุนแรงผ่านสื่อมวลชนและแพลตฟอร์มออนไลน์ มีส่วนสำคัญในการกำหนดการรับรู้ของสังคม และสร้าง “บรรยากาศแห่งความกลัว” อย่างต่อเนื่อง (Osgood, 2000) สงครามในมิตินี้มิได้มุ่งทำลายกำลังทหารของฝ่ายตรงข้ามเพียงอย่างเดียว แต่ยังมุ่ง “ควบคุมจิตสำนึก” ของประชาชน ทั้งในประเทศของตนเองและของฝ่ายตรงข้าม

โดยสรุป บริบทของสงครามในครั้งนี้นสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสงครามร่วมสมัย ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงการปะทะทางทหาร แต่ครอบคลุมถึงการควบคุมเศรษฐกิจ สังคม และการรับรู้ของมนุษย์ การ

ทำความเข้าใจบริบทดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการวิเคราะห์ต่อไปว่า สงครามสามารถทำหน้าที่เป็น “กลไกควบคุมสังคม” ได้อย่างไรในโลกปัจจุบัน

4. สงครามกับการผลิต “ความกลัว”

ภายใต้บริบทของสงครามร่วมสมัย ความกลัวมิได้เป็นเพียงผลกระทบทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากแต่เป็น “ผลผลิตทางสังคม” (Socially constructed product) ที่สามารถถูกสร้าง ขยาย และจัดการโดยรัฐ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางอำนาจ การทำความเข้าใจบทบาทของความกลัวในฐานะกลไกควบคุมสังคมจึงเป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์บทความนี้ โดยเฉพาะในบริบทของความขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน ซึ่งมีการใช้ทั้งกำลังทางทหารและการสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ในการกำหนดการรับรู้ของสาธารณะ

4.1 ความกลัวในฐานะเครื่องมือรัฐ (Fear as a Tool of Governance)

แนวคิดเรื่อง “การเมืองแห่งความกลัว” (Fear politics) อธิบายว่ารัฐสามารถใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมและขยายอำนาจของตนเองได้ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีภัยคุกคามจากภายนอกหรือศัตรูที่ถูกทำให้มีภาพลักษณ์รุนแรงและอันตราย การสร้าง “ภัยคุกคาม” (Threat construction) จึงมิใช่เพียงการสะท้อนความเป็นจริง แต่เป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีการคัดเลือก เน้นย้ำ และตีความข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของรัฐ

ในบริบทนี้แนวคิดของ Michel Foucault มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากชี้ให้เห็นว่าอำนาจมิได้ทำงานผ่านการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่ผ่านการกำหนดกรอบความคิดและการรับรู้ของประชาชน (Foucault, 1977) ความกลัวจึงทำหน้าที่เป็น “เทคโนโลยีของอำนาจ” ที่ช่วยให้รัฐสามารถกำกับพฤติกรรมของประชาชนได้โดยไม่ต้องใช้กำลังอย่างเปิดเผย

นอกจากนี้งานของ Hale (2024) ยังชี้ให้เห็นว่า รัฐโดยเฉพาะรัฐที่เผชิญความไม่มั่นคงทางการเมือง มักใช้ “ศัตรูภายนอก” เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีภายใน และลดแรงกดดันจากปัญหาภายในประเทศ การสร้างภาพของภัยคุกคามจากอิหร่าน หรือจากการโจมตีของฝ่ายตรงข้ามในสงครามครั้งนี้ จึงมีบทบาทในการทำให้ประชาชนยอมรับมาตรการด้านความมั่นคงที่อาจกระทบต่อเสรีภาพส่วนบุคคล ในแง่นี้ความกลัวมิได้เป็นเพียง “ผลของสงคราม” แต่เป็น “กลไกของการปกครอง” ที่รัฐใช้ในการสร้างความชอบธรรมและรักษาเสถียรภาพของตนเอง

4.2 กลไกการสร้างความกลัว

การผลิตความกลัวในสังคมมิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เป็นผลจากกระบวนการสื่อสารและการนำเสนอข้อมูลที่มีโครงสร้างและมีเป้าหมาย โดยสื่อมวลชน ข่าวสาร และภาพความรุนแรงมีบทบาทสำคัญในการขยายและตอกย้ำความรู้สึกไม่ปลอดภัยในหมู่ประชาชน

ประการแรก สื่อมวลชนและแพลตฟอร์มดิจิทัลทำหน้าที่เป็นช่องทางหลักในการถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับสงคราม ไม่ว่าจะเป็นภาพการโจมตีด้วยขีปนาวุธ ความเสียหายของโครงสร้างพื้นฐาน หรือจำนวนผู้เสียชีวิต การ

นำเสนอข้อมูลในลักษณะต่อเนื่องและเข้มข้นมีส่วนทำให้ “ความกลัว” กลายเป็นประสบการณ์ร่วมของสังคม แม้ในพื้นที่ที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง (Scheer, 2026)

ประการที่สอง การคัดเลือกและตีความข่าวสาร (Framing) มีบทบาทในการกำหนดว่าประชาชนจะรับรู้สถานการณ์อย่างไร การเน้นย้ำถึงความรุนแรงของฝ่ายตรงข้าม หรือการสร้างภาพของ “ภัยคุกคามถาวร” สามารถทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองอยู่ในสถานะเสี่ยงตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ulrich Beck ที่มองว่าความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่ถูกผลิตและขยายผ่านกระบวนการทางสังคม (Beck, 1992)

ประการที่สาม ภาพความรุนแรง (Visual imagery) เช่น ภาพการระเบิด อาคารที่ถูกทำลาย หรือผู้บาดเจ็บ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างอารมณ์และความรู้สึกของผู้รับสาร งานของ Osgood (2000) ชี้ให้เห็นว่า สงครามเชิงจิตวิทยา (Psychological warfare) ใช้ภาพและสัญลักษณ์เป็นเครื่องมือในการกำหนดความหมายของสงคราม และสร้างผลกระทบทางจิตใจที่ลึกซึ้งกว่าการใช้กำลังทางทหารเพียงอย่างเดียว ดังนั้น กลไกการสร้างความกลัวจึงเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับทั้งสื่อ ความรู้ และอำนาจ ซึ่งร่วมกันกำหนดการรับรู้ของสังคมเกี่ยวกับสงครามและภัยคุกคาม

4.3 ผลต่อพฤติกรรมประชาชน

ความกลัวที่ถูกผลิตขึ้นในบริบทของสงครามมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อพฤติกรรมของประชาชน โดยเฉพาะในสองมิติสำคัญ ได้แก่ การจำกัดตนเอง (Self-censorship) และการเชื่อฟังอำนาจรัฐ (Obedience)

ประการแรก ความกลัวนำไปสู่ “การเซ็นเซอร์ตนเอง” (Self-censorship) ซึ่งประชาชนหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ เนื่องจากเกรงว่าจะถูกมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงหรือไม่สอดคล้องกับกระแสหลักของสังคม กระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Foucault ที่เชื่อว่าอำนาจสามารถทำให้ปัจเจกควบคุมตนเองได้โดยไม่ต้องมีการบังคับโดยตรง (Foucault, 1977)

ประการที่สอง ความกลัวยังนำไปสู่ “การเชื่อฟัง” ซึ่งประชาชนยอมรับมาตรการของรัฐ เช่น การจำกัดเสรีภาพ การเพิ่มการเฝ้าระวัง หรือการใช้อำนาจพิเศษ โดยมองว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความปลอดภัยของตนเองและสังคม งานของ Evrigenis (2008) อธิบายว่า ความกลัวศัตรูภายนอกสามารถกระตุ้นให้ประชาชนสนับสนุนการใช้อำนาจของรัฐ แม้ว่าจะขัดกับหลักเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้นความกลัวยังส่งผลต่อการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคม (Social cohesion) ในลักษณะที่มีเงื่อนไข กล่าวคือ ในขณะที่ความกลัวอาจทำให้คนในกลุ่มเดียวกันรวมตัวกันมากขึ้น แต่ก็อาจนำไปสู่การแบ่งแยกและความหวาดระแวงต่อ “ผู้อื่น” หรือกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคาม (Malešević, 2011; Fiedler, 2023)

จากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความกลัวในบริบทของสงครามมิได้เป็นเพียงปฏิกิริยาทางอารมณ์ แต่เป็น “กลไกเชิงโครงสร้าง” ที่รัฐสามารถใช้ในการควบคุมสังคม ผ่านการสร้างภัยคุกคาม การกำหนดการรับรู้ และการปรับพฤติกรรมของประชาชนความกลัวทำให้ประชาชนยอมรับอำนาจรัฐซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาท

ของสงครามในฐานะเครื่องมือสำคัญของรัฐในการจัดระเบียบสังคมและรักษาอำนาจภายใต้เงื่อนไขของความไม่มั่นคงร่วมสมัย

5. สงครามกับการควบคุมสังคม

ภายใต้เงื่อนไขของสงครามร่วมสมัย รัฐมิได้เพียงใช้กำลังทางทหารเพื่อจัดการกับศัตรูภายนอกเท่านั้น หากยังใช้สถานการณ์ความไม่มั่นคงเป็น “โอกาสเชิงโครงสร้าง” ในการขยายอำนาจ ควบคุมข้อมูล และกำกับพฤติกรรมของสังคมในวงกว้าง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างสงครามกับการปกครอง (War-governance nexus) ซึ่งทำให้เส้นแบ่งระหว่าง “ความมั่นคง” กับ “เสรีภาพ” มีความพร่าเลือนมากยิ่งขึ้น

5.1 การขยายอำนาจรัฐ (Expansion of State Power)

หนึ่งในผลกระทบสำคัญของสงครามคือการเปิดพื้นที่ให้รัฐสามารถขยายอำนาจของตนเองได้เกินกว่าภาวะปกติ โดยเฉพาะผ่านการใช้อำนาจพิเศษ (Emergency power) ซึ่งมักถูกอ้างว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อรับมือกับภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ในบริบทของความขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน การประกาศมาตรการฉุกเฉิน การเพิ่มงบประมาณด้านความมั่นคง และการให้อำนาจหน่วยงานด้านความมั่นคงมากขึ้น ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มดังกล่าว (International Crisis Group, 2026)

แนวคิดของ Michel Foucault ช่วยอธิบายว่าการขยายอำนาจรัฐได้เกิดขึ้นเพียงในเชิงกฎหมายหรือสถาบัน แต่ยังเกิดขึ้นผ่านการจัดระเบียบชีวิตประจำวันของประชาชน อำนาจในลักษณะนี้แทรกซึมผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น การตรวจสอบ การเฝ้าระวัง และการกำหนดบรรทัดฐาน ทำให้ประชาชนปรับพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับอำนาจรัฐ (Foucault, 1977)

ในยุคดิจิทัล การเฝ้าระวังได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมสังคม โดยรัฐสามารถติดตามข้อมูล การสื่อสาร การเคลื่อนไหว และพฤติกรรมออนไลน์ของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้ข้ออ้างด้านความมั่นคง การเฝ้าระวังดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการป้องกันภัยคุกคาม แต่ยังมีผลในการ “ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าจะถูกจับตามองอยู่เสมอ” ซึ่งนำไปสู่การควบคุมตนเองโดยสมัครใจ ดังนั้น สงครามจึงทำหน้าที่เป็น “เงื่อนไขพิเศษ” ที่เอื้อให้รัฐสามารถขยายอำนาจได้อย่างชอบธรรม โดยประชาชนยอมรับการจำกัดสิทธิในระดับที่อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในภาวะปกติ

5.2 การควบคุมข้อมูล (Control of Information)

นอกจากการขยายอำนาจในเชิงโครงสร้างแล้ว สงครามยังเปิดโอกาสให้รัฐสามารถควบคุมข้อมูลและการสื่อสารได้อย่างเข้มข้นมากขึ้น การควบคุมสื่อ (Media control) และการกำกับแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital regulation) กลายเป็นกลไกสำคัญในการกำหนด “ความจริง” และ “การรับรู้” ของสังคมเกี่ยวกับสงคราม ในบริบทของสงครามร่วมสมัย การนำเสนอข่าวมิได้เป็นเพียงการรายงานข้อเท็จจริง แต่เป็นกระบวนการสร้างความหมาย (Meaning-making process) ที่สามารถกำหนดว่าใครคือ “ผู้กระทำผิด” และใครคือ “ผู้ถูกกระทำ”

การคัดเลือกข้อมูล การใช้ภาษา และการเน้นย้ำบางประเด็น มีส่วนสำคัญในการกำหนดทัศนคติของสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องวาทกรรมและอำนาจของ Foucault ที่มองว่า “ความรู้” และ “ความจริง” เป็นผลผลิตของอำนาจ (Foucault, 1977)

ในขณะเดียวกัน การกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น การลบเนื้อหา การจำกัดการเข้าถึงข้อมูล หรือการตรวจสอบข่าวปลอม ถูกนำมาใช้ภายใต้เหตุผลด้านความมั่นคง อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวอาจส่งผลให้เกิดการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และลดทอนความหลากหลายของข้อมูลในสังคมงานศึกษาด้านสงครามเชิงจิตวิทยาชี้ให้เห็นว่า การควบคุมข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์สงครามที่มุ่ง “ควบคุมจิตสำนึก” ของประชาชน (Osgood, 2000) กล่าวคือ ไม่เพียงแต่ควบคุมสิ่งที่ประชาชนทำ แต่ยังควบคุมสิ่งที่ประชาชน “คิด” และ “เชื่อ” เกี่ยวกับสงคราม

5.3 ภาวะที่ประชาชนหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็น (Chilling Effect) และลดทอนการวิพากษ์รัฐ

ผลลัพธ์สำคัญของการขยายอำนาจรัฐและการควบคุมข้อมูลคือการเกิด “chilling effect” หรือภาวะที่ประชาชนหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ เนื่องจากความกลัวต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการถูกตรวจสอบ การถูกดำเนินคดี หรือการถูกตีตราทางสังคม ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการควบคุมตนเองของ Foucault ซึ่งชี้ให้เห็นว่า อำนาจที่มีประสิทธิภาพที่สุดคืออำนาจที่ทำให้ปัจเจกควบคุมตนเองโดยไม่ต้องมีการบังคับโดยตรง (Foucault, 1977) ในบริบทของสงคราม ความกลัวและความไม่แน่นอนทำให้ประชาชนเลือกที่จะ “เงียบ” มากกว่าการแสดงออก ซึ่งส่งผลให้พื้นที่สาธารณะสำหรับการถกเถียงและการตรวจสอบอำนาจรัฐหดตัวลง

นอกจากนี้ความกลัวยังมีบทบาทในการสร้างความสอดคล้องทางความคิด (Conformity) ภายในสังคม โดยประชาชนมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนท่าทีของรัฐหรือกระแสหลัก เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกมองว่าเป็น “คนนอก” หรือ “ผู้ไม่รักชาติ” ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคมที่สงครามสามารถสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แต่ในขณะเดียวกันก็จำกัดความหลากหลายทางความคิดเห็น (Malešević, 2011)งานวิจัยร่วมสมัยยังชี้ให้เห็นว่า ในสถานการณ์ความขัดแย้ง การลดลงของการวิพากษ์รัฐมิได้เกิดจากการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจาก “การยอมรับโดยสมัครใจ” ของประชาชนที่มองว่าความมั่นคงมีความสำคัญมากกว่าเสรีภาพ (Fiedler, 2023)

จากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สงครามมีบทบาทสำคัญในการขยายอำนาจรัฐ การควบคุมข้อมูลข่าวสาร และการลดทอนพื้นที่ของการวิพากษ์วิจารณ์ผ่านการสร้างความกลัวและความไม่แน่นอน จนทำให้ประชาชนจำนวนหนึ่งยอมรับมาตรการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเพื่อแลกกับความมั่นคงของรัฐ อย่างไรก็ตาม แม้มาตรการควบคุมทางสังคมดังกล่าวอาจมีความชอบธรรมในสถานการณ์สงครามหรือภาวะฉุกเฉินที่มีภัยคุกคามร้ายแรงและมีความจำเป็นต่อการคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน แต่ความชอบธรรมนั้นต้องอยู่ภายใต้หลักนิติรัฐ หลักความได้สัดส่วน (Principle of proportionality) และการตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรที่เป็นอิสระ การ

ใช้สงครามหรือความกลัวเป็นเครื่องมือควบคุมสังคมจึงไม่ควรกลายเป็นเหตุผลในการขยายอำนาจของรัฐอย่างไม่จำกัด หรือเป็นข้ออ้างในการลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกินกว่าความจำเป็น เพราะหากปราศจากกลไกกำกับดังกล่าว การควบคุมทางสังคมอาจสูญเสียความชอบธรรมและนำไปสู่การใช้อำนาจที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักประชาธิปไตย และความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนในระยะยาว ดังนั้น ความชอบธรรมของการควบคุมทางสังคมในภาวะสงครามจึงมิได้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายด้านความมั่นคงเพียงอย่างเดียว แต่ต้องตั้งอยู่บนความจำเป็น ความได้สัดส่วน ความโปร่งใส และการเคารพสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไป จึงจะได้รับการยอมรับจากสังคมมนุษย์อย่างแท้จริง

6. สงครามกับการสร้างอัตลักษณ์และความเป็น “เรา”

สงครามมิได้เพียงทำหน้าที่ในเชิงยุทธศาสตร์หรือความมั่นคง หากยังเป็น “กระบวนการทางวัฒนธรรมและสัญลักษณ์” ที่รัฐใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม กำหนดเส้นแบ่งระหว่าง “เรา” และ “เขา” และผลิตความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง กระบวนการดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจว่าทำไมประชาชนจึงยอมรับหรือแม้กระทั่งสนับสนุนสงคราม แม้ว่าจะมีต้นทุนทางมนุษยธรรมและสังคมอย่างมหาศาล

6.1 เรากับเขา: การสร้างศัตรู

หนึ่งในกลไกพื้นฐานของสงครามคือการสร้าง “ศัตรู” (Enemy construction) ซึ่งเป็นกระบวนการที่รัฐและสื่อร่วมกันผลิตภาพของฝ่ายตรงข้ามให้มีลักษณะเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง ความเป็นชาติ หรือแม้กระทั่ง “คุณค่าทางศีลธรรม” ของสังคม กระบวนการนี้ทำให้เกิดการแบ่งขั้วอย่างชัดเจนระหว่าง “เรา” (Ingroup) และ “เขา” (Outgroup)

ในเชิงทฤษฎี การแบ่งขั้วดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการลดความซับซ้อนของโลกทางสังคม และช่วยให้ประชาชนสามารถตีความสถานการณ์สงครามได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามการสร้างศัตรูในลักษณะนี้มักนำไปสู่การลดทอนความเป็นมนุษย์ของฝ่ายตรงข้าม (Dehumanization) ซึ่งทำให้ความรุนแรงกลายเป็นสิ่งที่ “ยอมรับได้” มากขึ้น (Malešević, 2010)

งานของ Evrigenis (2008) ชี้ให้เห็นว่า ความกลัวศัตรูภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวทางการเมืองและความภักดีต่อรัฐ กล่าวคือ ยิ่งศัตรูถูกทำให้ดูน่ากลัวและอันตรายมากเท่าใด ความเป็นเอกภาพภายในสังคมก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเท่านั้น ในบริบทของสงครามอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน การสร้างภาพของอีกฝ่ายในฐานะ “ภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของชาติ” จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้รัฐสามารถเคลื่อนย้าย สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการที่เรา-เขามิได้เป็นเพียงเครื่องมือสร้างเอกภาพ แต่ยังนำไปสู่การกีดกันและความเกลียดชัง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในระยะยาว

6.2 ชาตินิยม (Nationalism) : ความเป็นชาติและการเคลื่อนไหว (Mobilize) สังคม

สงครามมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการสร้างและเสริมความเข้มแข็งของ “ชาตินิยม” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคม ภายใต้บริบทของความขัดแย้ง ความเป็นชาติถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการอธิบายว่า “เราคือใคร” และ “เราต้องปกป้องอะไร” ส่งผลให้ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมในการกิจของรัฐ

งานของ Wimmer (2013) อธิบายว่าสงครามมีบทบาทสำคัญในการก่อรูปของรัฐชาติ (Nation-state formation) และการสร้างอัตลักษณ์ร่วม โดยเฉพาะผ่านการกำหนดขอบเขตของ “สมาชิก” และ “คนนอก” ในขณะที่ Malešević (2011) ชี้ให้เห็นว่า ชาตินิยมมิได้เป็นเพียงอุดมการณ์ แต่เป็นกระบวนการที่ถูกผลิตและทำซ้ำผ่านสถาบัน การศึกษา และสื่อ

ในกรณีของสงครามร่วมสมัย ชาตินิยมมักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหว ทรัพยากรและความสนับสนุนจากประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทางการเมือง การยอมรับมาตรการของรัฐ หรือแม้กระทั่งการเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสงคราม อย่างไรก็ตาม ชาตินิยมในบริบทของสงครามยังมีลักษณะ “แปลกแยก” กล่าวคือ สร้างเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของชาติและผู้ที่ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคาม

6.3 การปรับขั้นต่ำทางศีลธรรม(Moral Justification): ความชอบธรรม ของความรุนแรง

อีกหนึ่งมิติสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ในสงครามคือการสร้าง “ขั้นต่ำทางศีลธรรม”(Moral justification) กับการใช้ความรุนแรง รัฐมักใช้วาทกรรมที่เน้นความชอบธรรม เช่น การป้องกันตนเอง (Self-defense) การรักษาความมั่นคง หรือการปกป้องคุณค่าของชาติ เพื่ออธิบายและทำให้การใช้กำลังทางทหารดูเป็นสิ่งที่จำเป็นและเหมาะสม

แนวคิดนี้สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของ Michel Foucault ที่มองว่าวาทกรรม (Discourse) เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดว่าอะไรคือ “ความจริง” และอะไรคือ “ความชอบธรรม” ในสังคม (Foucault, 1977) กล่าวคือ การทำให้ความรุนแรงดูเป็นสิ่งที่ชอบธรรม มิได้ขึ้นอยู่กับตัวการกระทำเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับบริบทและการนำเสนอผ่านวาทกรรมของรัฐและสื่อ

นอกจากนี้การสร้างความชอบธรรมยังมีบทบาทในการลดแรงต้านจากประชาชน เนื่องจากเมื่อความรุนแรงถูกนำเสนอในฐานะ “สิ่งจำเป็น” หรือ “สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้” ประชาชนก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับและสนับสนุนมากขึ้น แม้ว่าจะมีผลกระทบต่อชีวิตและสวัสดิภาพของมนุษย์ก็ตาม อย่างไรก็ตาม การสร้างขั้นต่ำทางศีลธรรมยังมีความเสี่ยงในการนำไปสู่การทำให้ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติ (Normalization of violence) ซึ่งอาจส่งผลต่อค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมในระยะยาว

สรุปเชิงวิเคราะห์จากการวิเคราะห์ทั้งสามมิติสามารถสรุปได้ว่า สงครามมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม ผ่านกระบวนการแบ่งขั้ว การเสริมสร้างชาตินิยม และการผลิตความชอบธรรม กับการใช้ความรุนแรง

รัฐใช้สงครามสร้างเอกภาพผ่านการแบ่งขั้วซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทางสังคมภายใต้บริบทของสงคราม มิได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลจากกระบวนการทางอำนาจที่รัฐใช้ในการกำหนดว่า “ใครคือเรา” และ “ใครคือศัตรู” พร้อมทั้งกำหนดกรอบความคิดที่ทำให้ความรุนแรงกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในสายตาของสังคม

7. ผลกระทบทางวัฒนธรรมและสังคม

สงครามในบริบทร่วมสมัยมิได้จำกัดผลกระทบอยู่เพียงมิติทางกายภาพหรือเศรษฐกิจ หากแต่แทรกซึมลงไปสู่ระดับ “วัฒนธรรม” และ “ความสัมพันธ์ทางสังคม” อย่างลึกซึ้ง กระบวนการผลิตความกลัว การสร้างศัตรู และการควบคุมข้อมูลที่ได้กล่าวมาในส่วนก่อนหน้านี้ ล้วนมีผลในการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด ค่านิยม และรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมอย่างเป็นระบบ ผลกระทบดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวในช่วงสงคราม แต่มีแนวโน้มจะคงอยู่และหล่อหลอมโครงสร้างสังคมในระยะยาว

7.1 การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม: วัฒนธรรมแห่งความกลัว (Fear Culture) และทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ (Normalization of Violence)

หนึ่งในผลกระทบสำคัญของสงครามคือการก่อรูปของ “วัฒนธรรมแห่งความกลัว” ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ความกลัวกลายเป็นองค์ประกอบปกติของชีวิตประจำวัน ผู้คนต้องดำรงชีวิตภายใต้ความไม่แน่นอน ความเสี่ยง และความหวาดระแวงอย่างต่อเนื่อง การรับรู้ถึงภัยคุกคามไม่ว่าจะเป็นการโจมตีทางทหาร การก่อวินาศกรรม หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจถูกผลิตและทำซ้ำผ่านสื่อและวาทกรรมของรัฐ จนกลายเป็น “สภาพปกติใหม่” (New normal) ของสังคม (Beck, 1992)

ภายใต้สภาวะดังกล่าว พฤติกรรมและการตัดสินใจของผู้คนถูกกำหนดโดยความกลัวมากกว่าความเชื่อมั่นหรือเสรีภาพ เช่น การหลีกเลี่ยงพื้นที่สาธารณะ การจำกัดการแสดงความคิดเห็น หรือการยอมรับมาตรการควบคุมของรัฐโดยไม่ตั้งคำถาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Michel Foucault ที่ชี้ว่าอำนาจสามารถแทรกซึมเข้าไปในชีวิตประจำวัน และทำให้ปัจเจกปรับพฤติกรรมของตนเองโดยสมัครใจ (Foucault, 1977)

นอกจากนี้ สงครามยังนำไปสู่กระบวนการ “ทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ” กล่าวคือ ภาพของความรุนแรง เช่น การโจมตี การสูญเสียชีวิต หรือความเสียหายของโครงสร้างพื้นฐาน ถูกนำเสนออย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนคุ้นชินและยอมรับได้มากขึ้น งานของ Malešević (2010) ชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงในสงครามมิได้เป็นเพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้า แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมที่สามารถถูกทำให้เป็นเรื่องปกติผ่านการทำซ้ำในระดับวัฒนธรรม

ในระยะยาวการทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติอาจส่งผลต่อค่านิยมพื้นฐานของสังคม เช่น การลดทอนความไวต่อความทุกข์ของผู้อื่น (Desensitization) และการยอมรับการใช้กำลังเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

7.2 ความสัมพันธ์ในสังคม: ความไม่ไว้วางใจ (Distrust) และการแตกแยกทางสังคม(Polarization)

นอกจากการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรมแล้ว สงครามยังส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อ “โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม” โดยเฉพาะในมิติของความไว้วางใจ (Trust) และความเป็นเอกภาพของสังคม

ประการแรก สงครามมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิด “ความไม่ไว้วางใจ” (Distrust) ทั้งในระดับระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ความไม่แน่นอนและความกลัวทำให้ผู้คนระมัดระวังในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น โดยเฉพาะกับบุคคลหรือกลุ่มที่ถูกมองว่าแตกต่างหรืออาจเกี่ยวข้องกับ “ฝ่ายตรงข้าม” กระบวนการนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Fiedler (2023) ที่ชี้ว่า ความขัดแย้งทางอาวุธสามารถลดระดับความไว้วางใจในสังคม และนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เปราะบางมากขึ้น

ประการที่สอง สงครามยังนำไปสู่ “ความแตกแยกทางสังคม” (Polarization) ซึ่งเกิดจากการแบ่งขั้วอย่างชัดเจนระหว่าง “ผู้สนับสนุน” และ “ผู้ไม่เห็นด้วย” กับนโยบายของรัฐ หรือระหว่างกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ทางการเมือง ศาสนา หรือชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน การสร้างศัตรูและการปลุกเร้าชาตินิยมที่กล่าวถึงในส่วนก่อนหน้า มีส่วนสำคัญในการทำให้ความแตกแยกดังกล่าวรุนแรงขึ้น (Malešević, 2011)

ในบางกรณีความแตกแยกอาจนำไปสู่การตีตรา (Stigmatization) และการกีดกันทางสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและโอกาสของกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็น “คนนอก” หรือ “ภัยคุกคาม” ขณะเดียวกัน ความกดดันทางสังคมยังทำให้บุคคลต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสหลัก เพื่อลดความเสี่ยงในการถูกแยกออกจากสังคม

อย่างไรก็ตามควรสังเกตว่าสงครามมิได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในทิศทางลบเพียงอย่างเดียว งานของ Gilligan et al. (2014) ชี้ให้เห็นว่า ในบางบริบท ความขัดแย้งอาจเพิ่มความร่วมมือและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในกลุ่มได้ แต่ความร่วมมือดังกล่าวมักมีลักษณะ “เลือกปฏิบัติ” กล่าวคือ เกิดขึ้นเฉพาะภายในกลุ่มเดียวกัน และมาพร้อมกับการลดทอนความไว้วางใจต่อกลุ่มอื่น

โดยสรุป สงครามมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อทั้งวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านการสร้างวัฒนธรรมแห่งความกลัว การทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความไว้วางใจและความเป็นเอกภาพในสังคม กระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า สงครามมิได้เป็นเพียงเหตุการณ์ทางการเมืองหรือการทหาร แต่เป็น “แรงกระทำเชิงโครงสร้าง” ที่หล่อหลอมวิธีคิด ค่านิยม และความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระยะยาว ซึ่งมีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจบทบาทของสงครามในฐานะกลไกควบคุมสังคมในโลกปัจจุบัน

สรุป

บทความนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สงครามอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่านในปี ค.ศ. 2026 มิได้เป็นเพียงความขัดแย้งทางทหาร หากแต่เป็น “กระบวนการทางอำนาจ” ที่รัฐใช้ในการจัดระเบียบ ควบคุม และกำหนดพฤติกรรมของสังคมในระดับลึก ผ่านกลไกสำคัญ ได้แก่ การผลิตความกลัว การขยายอำนาจรัฐ การควบคุมข้อมูล และการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม

ในมิติแรก สงครามทำหน้าที่เป็นกลไกในการผลิต “ความกลัวเชิงโครงสร้าง” ซึ่งมีได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่ถูกสร้างและขยายผ่านสื่อ วาทกรรม และการนำเสนอภัยคุกคาม ความกลัวดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการทำให้ประชาชนยอมรับมาตรการของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการจำกัดสิทธิ การเพิ่มอำนาจของหน่วยงานความมั่นคง หรือการเผด็จการในชีวิตประจำวัน ในมิติที่สอง สงครามเปิดพื้นที่ให้รัฐสามารถขยายอำนาจได้อย่างชอบธรรม ภายใต้ข้ออ้างด้านความมั่นคง ทั้งในรูปแบบของอำนาจพิเศษ การควบคุมข้อมูล และการกำกับพฤติกรรมของประชาชน ส่งผลให้เส้นแบ่งระหว่าง “ภาวะปกติ” กับ “ภาวะยกเว้น” มีความพร่าเลือน และทำให้การใช้อำนาจเกินขอบเขตกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในสังคม ในมิติที่สาม สงครามมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความเป็น “เรา” ผ่านกระบวนการแบ่งขั้ว การปลุกเร้าชาตินิยม และการสร้างความชอบธรรมทางศีลธรรมให้กับความรุนแรง กระบวนการเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็นำไปสู่การกัดกร่อนความแตกแยก และความหวาดระแวงต่อ “ผู้อื่น” ในมิติสุดท้าย สงครามส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านการก่อรูปของ “วัฒนธรรมแห่งความกลัว” และการทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ ขณะเดียวกัน ความไว้วางใจในสังคมลดลง และเกิดความแตกแยกทางสังคมมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบระยะยาวต่อโครงสร้างสังคมและคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์

ผลการศึกษาของบทความนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สงครามมิได้ส่งผลเพียงต่อความเสียหายทางกายภาพหรือความมั่นคงระหว่างประเทศเท่านั้น หากแต่ก่อให้เกิด “ความกลัว” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การยอมรับอำนาจของรัฐ การขยายมาตรการด้านความมั่นคง การควบคุมข้อมูลข่าวสาร และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน ความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้เป็นลำดับว่า สงครามก่อให้เกิดความกลัว ความกลัวนำไปสู่การยอมรับอำนาจรัฐ และท้ายที่สุดอำนาจดังกล่าวถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม ทั้งในมิติของการเผด็จการ การจำกัดเสรีภาพ และการสร้างความชอบธรรมผ่านวาทกรรมด้านความมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของบทความที่ต้องการอธิบายบทบาทของสงครามในฐานะกลไกควบคุมสังคมมากกว่าการเป็นเพียงความขัดแย้งทางการทหารเพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่า แม้รัฐอาจมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการด้านความมั่นคงในสถานการณ์สงครามเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน แต่การใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือควบคุมสังคมอย่างต่อเนื่องย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อหลักสิทธิมนุษยชน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ความไว้วางใจระหว่างประชาชน และพัฒนาการของสังคมประชาธิปไตยในระยะยาว ดังนั้น สังคมควรปรับตัวด้วยการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อและข้อมูลข่าวสาร (Media and Information Literacy) ส่งเสริมการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐภายใต้หลักนิติรัฐ และหลักความได้สัดส่วน เปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรีบนพื้นฐานของข้อเท็จจริง และพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองที่เคารพสิทธิมนุษยชนควบคู่กับการรักษาความมั่นคงของรัฐ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการกับภัยคุกคามจากสงครามไม่กลายเป็นเหตุผลที่นำไปสู่การลดทอนเสรีภาพและการควบคุมสังคมเกินกว่าความ

จำเป็น อันจะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Arjona, A. (2016). *Rebelocracy: Social order in the Colombian civil war*. Cambridge University Press.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. Sage.
- Evrigenis, I. D. (2008). *Fear of enemies and collective action*. Cambridge University Press.
- Fiedler, C. (2023). What do we know about how armed conflict affects social cohesion? A review of the empirical literature. *International Studies Review*, 25(3), viad030. <https://doi.org/10.1093/isr/viad030>
- Fiedler, C., & Rohles, C. (2021). Social cohesion after armed conflict: A literature review (Discussion Paper 7/2021). German Development Institute / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE).
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books.
- Gilligan, M. J., Pasquale, B. J., & Samii, C. (2014). Civil war and social cohesion: Lab-in-the-field evidence from Nepal. *American Journal of Political Science*, 58(3), 604–619.
- Hale, H. E., & Lenton, A. C. (2024). Do autocrats need a foreign enemy? Evidence from Fortress Russia. *International Security*, 49(1), 9–50. https://doi.org/10.1162/isec_a_00486
- International Crisis Group. (2026, March 14). Conflict and consequences: The global impact of the new Middle East war. <https://www.crisisgroup.org/cmt/middle-east-north-africa/iran-israelpalestine-united-states-global/conflict-and-consequences-global-impact-new-middle-east-war>
- Kalyvas, S. N. (2006). *The logic of violence in civil war*. Cambridge University Press.
- Malešević, S. (2010). *The sociology of war and violence*. Cambridge University Press.
- Malešević, S. (2011). Nationalism, war and social cohesion. *Ethnic and Racial Studies*, 34(1), 142–161. <https://doi.org/10.1080/01419870.2010.489647>
- Osgood, K. A. (2000). Form before substance: Eisenhower's commitment to psychological warfare and negotiations with the enemy. *Diplomatic History*, 24(3), 405–433. <https://doi.org/10.1111/0145-2096.00225>

- Scheer, S. (2026, March 18). Iranian cluster missiles pose extra challenge for Israel's air defences. Reuters. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/iranian-cluster-missiles-pose-extra-challenge-israels-air-defences-2026-03-18/>
- Wimmer, A. (2013). Waves of war: Nationalism, state formation, and ethnic exclusion in the modern world. Cambridge University Press.

Journal of Asia Social Science Studies Original Article

Received: 24 July 2026

Revised: 8 August 2026

Accepted: 23 August 2026

**จากการโกงคะแนนสู่การทุจริตเชิงระบบ: ธรรมชาติและเครือข่ายอุปถัมภ์ในการสอบท้องถิ่นไทย
From Score Manipulation to Systemic Corruption: Governance and Patronage
Networks in Thailand's Local Government Examinations**นายภากร ศิลานนท์¹

Mr.Pakon Silanon

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การทุจริตในการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ผ่านกรอบแนวคิดธรรมชาติ การทุจริตเชิงระบบ และเครือข่ายอุปถัมภ์ โดยใช้การศึกษาเอกสารจากงานวิจัย บทความวิชาการ เอกสารของหน่วยงานภาครัฐ และแนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมคอร์รัปชัน ผลการศึกษาพบว่า การแก้ไขคะแนน การเรียกรับเงิน การใช้นายหน้า และการแทรกแซงการบรรจุไม่ควรถูกมองว่าเป็นการกระทำผิดของบุคคลบางรายเท่านั้น แต่เป็นผลจากความเชื่อมโยงระหว่างผู้สมัคร นายหน้า เจ้าหน้าที่ผู้เข้าถึงข้อมูล ผู้ควบคุมระบบคะแนน และผู้มีอำนาจกำกับ กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากมูลค่าของตำแหน่งราชการ ความรับผิดชอบที่กระจุกกระจายระหว่างหลายหน่วยงาน และระบบดิจิทัลที่อาจรวมศูนย์อำนาจควบคุมข้อมูลไว้กับบุคคลจำนวนน้อย การทุจริตลักษณะนี้ส่งผลให้การใช้เงินและเส้นสายถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ ผลลัพธ์เครือข่ายอุปถัมภ์ เปลี่ยนตำแหน่งภาครัฐให้กลายเป็นการลงทุนเพื่อแสวงหาผลตอบแทน และบั่นทอนความไว้วางใจต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระบบราชการไทย บทความเสนอว่า การแก้ปัญหาต้องดำเนินการมากกว่าการลงโทษผู้แก้ไขคะแนน โดยต้องแบ่งแยกหน้าที่ในการจัดสอบ พัฒนาระบบข้อมูลที่ตรวจสอบย้อนหลังได้ เปิดสิทธิให้ผู้สมัครตรวจสอบคะแนน ติดตามเครือข่ายและเส้นทางการเงิน คุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส และกำหนดความรับผิดชอบของผู้บริหารตามหน้าที่กำกับ เพื่อรีเซ็ตโครงสร้างที่เอื้อให้ตำแหน่งภาครัฐถูกซื้อขายและฟื้นฟูความเชื่อมั่นต่อกระบวนการสรรหาบุคลากรของรัฐ

คำสำคัญ: การทุจริตเชิงระบบ, ธรรมชาติ, เครือข่ายอุปถัมภ์, การสอบท้องถิ่น, การซื้อขายตำแหน่ง

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: pakonsilanon@gmail.com

Abstract

This article examines corruption in competitive examinations for recruitment into Thailand's local government service through the conceptual frameworks of governance, systemic corruption, and patronage networks. It employs documentary research based on academic studies, scholarly articles, official documents, and literature concerning corruption control. The findings indicate that score manipulation, bribery, brokerage, and interference in appointment processes should not be viewed merely as misconduct committed by isolated individuals. Rather, such practices result from connections among applicants, brokers, officials with access to examination information, personnel controlling score-processing systems, and supervising authorities. These practices are facilitated by the high economic and social value of public positions, fragmented accountability across multiple organizations, and digital systems that may concentrate control over examination data in the hands of a limited number of individuals. Such corruption normalizes the use of money and personal connections, reproduces patronage networks within the bureaucracy, transforms public positions into investments expected to generate returns, and undermines public trust in local administrative organizations and Thailand's public administration. The article argues that addressing the problem requires more than punishing individuals who manipulate examination scores. Structural reforms should include separating responsibilities throughout the examination process, developing information systems with complete audit trails, allowing applicants to verify their scores, tracing personal networks and financial transactions, protecting whistleblowers, and holding executives accountable for failures in supervision. These measures are necessary to dismantle the structures that enable public positions to be bought and sold and to restore public confidence in government recruitment.

Keywords: Systemic corruption, Governance, Patronage networks, Local government examinations, Position buying

1. บทนำ: จากเหตุการณ์โกงคะแนนสู่คำถามเรื่องคอร์รัปชันของไทย

การสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนหลักความเสมอภาคและหลักคุณธรรมให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เพราะเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดสามารถแข่งขันเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐภายใต้กติกาเดียวกัน ผลการสอบจึงควรสะท้อนความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมของผู้สมัคร

มากกว่าฐานะทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล อิทธิพลทางการเมือง หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ ในความหมายนี้ การสอบแข่งขันมิได้เป็นเพียงกระบวนการทางเทคนิคสำหรับจัดลำดับผู้สมัคร แต่เป็นกลไกสร้างความชอบธรรม ให้แก่การเข้าสู่ตำแหน่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอธิปไตย การบริหารงบประมาณ และการจัดบริการสาธารณะ เมื่อรัฐ สามารถรับรองได้ว่าผู้ได้รับการบรรจุผ่านการแข่งขันที่สุจริต ประชาชนย่อมมีเหตุผลที่จะเชื่อมั่นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้รับตำแหน่งจากความสามารถ มิใช่จากเงินหรือเส้นสาย

ความสำคัญดังกล่าวปรากฏชัดเป็นพิเศษในการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงาน ส่วนท้องถิ่น เนื่องจากบุคลากรกลุ่มนี้ปฏิบัติงานใกล้ชิดประชาชนและมีส่วนโดยตรงในการจัดบริการสาธารณะ ระดับพื้นที่ ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการทุจริตการสอบท้องถิ่นที่ของไทยที่เป็นข่าวใหญ่ในปีพ.ศ.2569 ปรากฏขึ้นได้ทำให้ความเชื่อมั่นต่อหลักการดังกล่าวถูกตั้งคำถาม ข้อมูลจากการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายกล่าวถึงการตรวจยึดกระดาษคำตอบ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อตรวจสอบข้อสงสัยเกี่ยวกับการจัดทำผลคะแนน การแก้ไขข้อมูล และความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหลายฝ่ายในกระบวนการสอบท้องถิ่น ทั้งนี้ ข้อเท็จจริงดังกล่าวยังอยู่ในกระบวนการตรวจสอบและดำเนินคดี จึงยังไม่อาจถือเป็นข้อยุติว่าบุคคลใดมีความผิดตามกฎหมาย แต่เพียงพอที่จะตั้งคำถามว่า ระบบสอบซึ่งควรมีมาตรการรักษาความลับ การแบ่งแยกหน้าที่ และการตรวจสอบคะแนนหลายชั้น เปิดช่องให้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับการแทรกแซงผลสอบได้อย่างไร(สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569)

กรณีดังกล่าวมิใช่เหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นโดยปราศจากภูมิหลัง เพราะก่อนหน้านี้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เคยชี้มูลผู้เกี่ยวข้องกับการทุจริตสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเป็นพนักงานส่วนตำบลในจังหวัดมหาสารคามรวม 18 ราย และต่อมายังมีการติดตามจับกุมผู้ต้องหาเพื่อส่งดำเนินคดีต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค 4 เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่า การทุจริตในกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งท้องถิ่นมิใช่ความเสี่ยงเชิงสมมติ แต่เคยเกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายมาก่อนแล้ว(สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2560, 2567) การเกิดข้อกล่าวหาซ้ำในกระบวนการสอบท้องถิ่นจึงทำให้ปัญหาไม่อาจอธิบายได้อย่างเพียงพอว่าเป็นเพียงความโลภหรือความผิดเฉพาะตัวของเจ้าหน้าที่รายใดรายหนึ่ง หากต้องพิจารณาว่ามีเงื่อนไขทางโครงสร้างใดที่ทำให้การซื้อขายความช่วยเหลือ การใช้นายหน้า และการแทรกแซงผลการคัดเลือกสามารถเกิดขึ้นซ้ำได้

รูปแบบการทุจริตที่ถูกกล่าวถึงมีตั้งแต่การเรียกรับเงินเพื่อแลกกับการรับรองว่าจะช่วยให้สอบผ่าน การรวบรวมรายชื่อผู้สมัครผ่านนายหน้า การติดต่อบุคคลภายใน การเข้าถึงกระดาษคำตอบหรือฐานข้อมูลคะแนน ตลอดจนการจัดทำผลคะแนนให้สอดคล้องกับรายชื่อที่ต้องการให้ได้รับประโยชน์ หากข้อกล่าวหาเหล่านี้ได้รับการพิสูจน์ ย่อมแสดงว่าการทุจริตมิได้เกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งของกระบวนการ แต่ต้องอาศัยการแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้รวบรวมผู้สมัคร ผู้รับหรือส่งต่อผลประโยชน์ ผู้เข้าถึงข้อมูล ผู้แก้ไขผลคะแนน และผู้ที่มีอำนาจรับรองหรือประกาศผล การกระทำจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับการทำงานของเครือข่ายมากกว่าการกระทำโดยผู้โกงคะแนนเพียงคนเดียว

งานศึกษาของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุขและนุชจรี ศิลมมงคล (2560) ชี้ให้เห็นว่า การจ่ายเงินเพื่อเข้าสู่ตำแหน่ง พนักงานส่วนท้องถิ่นสามารถถูกทำให้กลายเป็นเรื่องปกติผ่านความเชื่อว่า การเข้าสู่ตำแหน่งต้องมีค่าใช้จ่ายหรือ อาศัยผู้ช่วยเหลือ ผู้เกี่ยวข้องอาจลดทอนความร้ายแรงของการกระทำด้วยการเรียกเงินดังกล่าวในลักษณะคล้าย ค่าธรรมเนียมหรือค่าดำเนินการ มากกว่าจะยอมรับว่าเป็นการซื้อขายตำแหน่ง การทำให้คอร์รัปชันกลายเป็นเรื่อง ปกติเช่นนี้มีความสำคัญ เพราะทำให้ผู้สมัครไม่ได้มองว่าตนกำลังทำลายการแข่งขันที่เป็นธรรม แต่กลับมองว่าการ จ่ายเงินเป็นวิธีปฏิบัติที่จำเป็นสำหรับการเข้าสู่ระบบราชการ เมื่อผู้สมัครเชื่อว่าคนอื่นก็ใช้เส้นสายหรือจ่ายเงิน เช่นเดียวกัน การปฏิบัติตามกติกาก็อาจถูกมองว่าเป็นความเสี่ยงหรือความเสียเปรียบมากกว่าจะเป็นบรรทัดฐานที่ ทุกคนต้องยึดถือ

สถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการทุจริตเชิงระบบในฐานะปัญหาการกระทำร่วมกัน ซึ่งอธิบาย ว่า เมื่อบุคคลเชื่อว่าการทุจริตแพร่หลายและผู้เกี่ยวข้องอื่นจะไม่ปฏิบัติตามกติกา แม้บุคคลนั้นจะเห็นว่าการทุจริต สร้างผลเสียต่อส่วนรวม ก็อาจยังเลือกเข้าร่วม นิ่งเฉย หรือไม่แจ้งเบาะแส เพราะเกรงว่าการปฏิบัติอย่างสุจริตเพียง ฝ่ายเดียวจะทำให้ตนเสียประโยชน์ (Persson et al., 2013) ในบริบทของการสอบท้องถิ่น ผู้สมัครอาจยินยอม จ่ายเงินเพราะเชื่อว่าผู้อื่นก็จ่าย นายหน้าอาจดำเนินการเพราะเห็นว่ามิตลาดรองรับ เจ้าหน้าที่อาจยอมให้ใช้ข้อมูล หรือระบบคะแนนเพราะเชื่อว่าผู้มีอำนาจคุ้มครอง ขณะที่ผู้บริหารอาจไม่ตรวจสอบอย่างจริงจังเพราะไม่ต้องการ ขัดแย้งกับบุคคลในเครือข่าย ปัญหาจึงดำรงอยู่ได้แม้ผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนจะไม่มีอำนาจควบคุมกระบวนการทั้งหมด โดยลำพัง

ข้อเท็จจริงที่หน่วยงานรัฐต้องจัดทำความร่วมมือระหว่างหลายหน่วยงานเพื่อป้องกันและเฝ้าระวังการ ทุจริตการสอบแข่งขันท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่า กระบวนการดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงและ ต้องอาศัยการกำกับดูแลเป็นพิเศษ(สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567) อย่างไรก็ตามการมีบันทึกความร่วมมือ คณะกรรมการ หรือระเบียบจำนวนมากไม่ได้รับประกันว่าธรรมาภิบาลจะ เกิดขึ้นจริง หากระบบยังไม่สามารถจำกัดการเข้าถึงข้อมูล ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงคะแนน เปิดเผยมรณการใช งาน และกำหนดให้ผู้บริหารรับผิดชอบเมื่อเกิดความบกพร่องอย่างร้ายแรง ธรรมาภิบาลจึงต้องพิจารณาจาก ความสามารถของกลไกในการควบคุมอำนาจ มิใช่จากการมีโครงสร้างตรวจสอบในเชิงรูปแบบเท่านั้น

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การทุจริตการสอบท้องถิ่นผ่านกรอบธรรมาภิบาล การทุจริตเชิง ระบบ และเครือข่ายอุปถัมภ์ โดยมีได้มุ่งวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลใดเป็นการเฉพาะ แต่ใช้ข้อมูลจาก กรณีสอบท้องถิ่น งานวิจัยเกี่ยวกับการซื้อขายตำแหน่ง และแนวคิดการทุจริตเชิงระบบเพื่อศึกษาว่า ผู้สมัคร นายหน้า เจ้าหน้าที่ ผู้รับจ้าง และผู้มีอำนาจอาจเชื่อมโยงกันอย่างไร เหตุใดกลไกควบคุมภายในจึงไม่สามารถ ป้องกันหรือตรวจพบความผิดปกติได้ทันทั่วทั้งที่และเหตุใดผู้เกี่ยวข้องอาจเชื่อว่าตนสามารถหลีกเลี่ยงความรับผิดได้

2. แนวคิดธรรมาภิบาลและการทุจริตเชิงระบบ

การทำความเข้าใจการทุจริตการสอบท้องถิ่นไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการพิจารณาว่า บุคคลใดเป็นผู้รับเงิน แก้อะไรคนไหน หรือช่วยเหลือผู้สมัครรายใด หากต้องวิเคราะห์โครงสร้างการใช้อำนาจ กติกา ระบบควบคุม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายร่วมกัน กรอบแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลช่วยให้เห็นว่า ปัญหาการทุจริต มิได้เกิดขึ้นเฉพาะเมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย แต่ยังเกิดจากการที่กลไกของรัฐไม่สามารถทำให้อำนาจถูกใช้ภายใต้หลัก นิติธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบได้อย่างแท้จริง

2.1 ความหมายและองค์ประกอบของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลหมายถึงการใช้อำนาจและการบริหารกิจการสาธารณะภายใต้หลักเกณฑ์ที่ทำให้อำนาจมีความชอบธรรม โปร่งใส รับผิดชอบ และตรวจสอบได้ มิใช่เพียงการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายหรือดำเนินการตาม ขั้นตอนทางราชการเท่านั้น ในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะ หน่วยงานท้องถิ่นเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดบริการสาธารณะ การใช้งบประมาณ การอนุญาต การจัดซื้อจัดจ้าง และการตัดสินใจที่กระทบต่อประชาชนในพื้นที่ การบริหารที่ดีจึงต้องสามารถรับรองได้ว่า อำนาจและทรัพยากร ของรัฐถูกใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ มิใช่เพื่อประโยชน์ของผู้บริหาร กลุ่มการเมือง หรือเครือข่ายเฉพาะพวก (โกวิทย์ พวงงาม, 2552)

องค์ประกอบประการแรกของธรรมาภิบาลคือหลักนิติธรรม ซึ่งกำหนดให้การใช้อำนาจของรัฐต้องมีฐาน ทางกฎหมาย ใช้กฎหมายอย่างสม่ำเสมอ และไม่เลือกปฏิบัติ องค์ประกอบประการที่สองคือความโปร่งใส ความ โปร่งใสมิได้หมายความว่าต้องเปิดเผยข้อมูลทั้งหมด แต่ต้องมีหลักฐานเพียงพอให้ตรวจสอบได้ว่า กระบวนการ ดำเนินไปตามกติกาและไม่มีบุคคลใดสามารถเปลี่ยนแปลงผลลัพธ์โดยปราศจากร่องรอย(OECD,2020)

องค์ประกอบประการที่สามคือความรับผิดชอบ หมายถึงการที่ผู้ใช้อำนาจต้องอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ เปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และรับผลจากการกระทำหรือละเลยของตน

องค์ประกอบประการที่สี่คือการมีส่วนร่วม การบริหารกิจการสาธารณะที่ดีต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้ ได้รับผลกระทบ และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น แจ้งเบาะแส และตรวจสอบ การดำเนินงาน

องค์ประกอบประการที่ห้าคือประสิทธิภาพและประสิทธิผล หน่วยงานรัฐต้องสามารถใช้ทรัพยากรอย่าง เหมาะสมและบรรลุผลตามเป้าหมาย

องค์ประกอบประการที่หกคือความเสมอภาค การใช้อำนาจและการจัดสรรทรัพยากรของรัฐต้องไม่เอื้อ โภชนะแก่บุคคลบางกลุ่มโดยไม่มีเหตุผลอันชอบธรรม องค์ประกอบสุดท้ายคือการตรวจสอบได้ ซึ่งเชื่อมโยงหลัก นิติธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบเข้าด้วยกัน ระบบที่ตรวจสอบได้ต้องมีทั้งข้อมูล ผู้ตรวจสอบที่เป็นอิสระ และ อำนาจในการเข้าถึงหลักฐาน

เกริกเกียรติ แก้วมณีและจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2562) ชี้ว่า การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ปลอดจากการทุจริตต้องอาศัยทั้งความรับผิดชอบ การนำองค์การ ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบถ่วงดุล ขณะที่ปาลาวดี เนื่องจังก์และคณะ (2567) พบว่า ความสำเร็จด้านคุณธรรมและความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสัมพันธ์กับปัจจัยด้านจริยธรรม ความร่วมมือ ความเชี่ยวชาญ และคุณภาพการปฏิบัติงาน ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่า ธรรมาภิบาลมิใช่ผลจากกฎหรือเทคนิคการประเมินเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากวัฒนธรรมองค์กร ระบบความรับผิดชอบ และการปฏิบัติร่วมกันของบุคลากรทุกระดับ

ดังนั้น การประเมินว่ากระบวนการสอบท้องถิ่นมีธรรมาภิบาลหรือไม่ จึงไม่ควรพิจารณาเพียงว่ามีกฎหมายระเบียบ คณะกรรมการ หรือการประกาศผลอย่างเป็นทางการ แต่ต้องถามว่า กติกาสามารถควบคุมผู้มีอำนาจได้จริงหรือไม่ ข้อมูลสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้หรือไม่ ผู้บริหารต้องรับผิดชอบเมื่อระบบล้มเหลวหรือไม่ และผู้สมัครสามารถเข้าถึงกลไกคุ้มครองสิทธิได้เพียงใด ธรรมาภิบาลในความหมายที่แท้จริงจึงอยู่ที่ประสิทธิภาพของกลไกในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ มิใช่การมีโครงสร้างตรวจสอบในเชิงพิธีการเท่านั้น

2.2 ความแตกต่างระหว่างการทุจริตรายบุคคลกับการทุจริตเชิงระบบ

การทุจริตรายบุคคลมักถูกอธิบายว่าเป็นการที่บุคคลฝ่าฝืนกฎหมายหรือหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์เฉพาะตน เช่นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งรับเงินเพื่อแก้ไขคะแนน ผู้สมัครคนหนึ่งจ่ายเงินเพื่อให้สอบผ่าน หรือบุคคลภายนอกหลอกลวงว่าตนสามารถช่วยเหลือได้ การวิเคราะห์ในระดับนี้มุ่งค้นหาผู้กระทำ เจตนา ผลประโยชน์ และความเสียหายที่เกิดขึ้น แล้วใช้มาตรการลงโทษหรือเพิกถอนผลประโยชน์เป็นรายกรณี

การทุจริตเชิงระบบหมายถึงสถานการณ์ที่การทุจริตมิใช่ข้อยกเว้นจากกติกา แต่กลายเป็นแบบแผนที่เกิดขึ้นซ้ำ มีผู้คาดหมายและปรับตัวพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแบบแผนนั้น ผู้เกี่ยวข้องอาจเชื่อว่า การปฏิบัติตามกติกาเพียงฝ่ายเดียวทำให้ตนเสียเปรียบ เพราะคนอื่นยังคงใช้เงิน เส้นสาย หรือความสัมพันธ์อยู่ Persson, Rothstein, และ Teorell (2010) อธิบายว่า ในบริบทที่การทุจริตแพร่หลาย ปัญหาไม่ได้อยู่ที่เจ้าหน้าที่ที่มีโอกาสและแรงจูงใจจะทุจริต แต่เป็นปัญหาการกระทำร่วมกัน เพราะทุกฝ่ายไม่เชื่อว่าผู้อื่นจะปฏิบัติตามกติกา จึงไม่มีใครต้องการเป็นฝ่ายสุจริตเพียงลำพัง

แนวคิดดังกล่าวช่วยอธิบายเหตุใดผู้สมัครบางรายจึงยินยอมจ่ายเงิน แม้ทราบว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง หากเชื่อว่าผู้อื่นก็ใช้วิธีเดียวกัน การไม่จ่ายเงินอาจถูกมองว่าเป็นการยอมเสียโอกาส ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่อาจยอมเข้าร่วมเพราะเชื่อว่าการกระทำได้รับการยอมรับหรือมีผู้มีอำนาจคุ้มครอง ผู้บริหารอาจนิ่งเฉยเพราะไม่ต้องการขัดแย้งกับเครือข่าย ส่วนผู้ตรวจสอบอาจไม่ดำเนินการเต็มที่หากเห็นว่าการสืบสวนไม่สามารถเข้าถึงบุคคลระดับสูงได้ ผลคือทุกฝ่ายร่วมกันรักษาสถานะที่ตนเองอาจเห็นว่าไม่เหมาะสม แต่ไม่มีแรงจูงใจเพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลง

Johnston (2005) เสนอให้พิจารณาการทุจริตจากความสัมพันธ์ระหว่างความมั่งคั่ง อำนาจ และคุณภาพของสถาบัน เพราะรูปแบบการทุจริตในแต่ละสังคมแตกต่างกันตามความเข้มแข็งของกลไกการเมือง เศรษฐกิจ และการตรวจสอบ ในกรณีที่อำนาจรัฐสามารถถูกใช้จัดสรรตำแหน่งและผลประโยชน์ให้แก่เครือข่าย การทุจริตย่อมมีได้

เป็นเพียงการแลกเงินกับการกระทำผิดเฉพาะครั้ง แต่เป็นส่วนหนึ่งของการรักษาอำนาจ ความสัมพันธ์ และผลประโยชน์ระยะยาวของกลุ่มบุคคล

Rose-Ackerman และ Palifka (2016) ชี้ว่า การทุจริตเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจ ดุลพินิจ โอกาส และความอ่อนแอของสถาบันควบคุม หากบุคคลสามารถใช้ดุลพินิจสูง เข้าถึงทรัพยากรสำคัญ และมีโอกาส ถูกตรวจพบต่ำ การทุจริตย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายขึ้น แต่เมื่อการทุจริตกลายเป็นระบบ การเพิ่มโทษหรือออกกฎหมายใหม่อาจไม่เพียงพอ เพราะเครือข่ายสามารถปรับตัว แบ่งหน้าที่ และใช้ช่องว่างของกฎหมายเพื่อดำเนินการต่อไปได้

งานของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุขและนุชจรี ศิลมมงคล (2560) แสดงให้เห็นว่า การจ่ายเงินเพื่อเข้าสู่ตำแหน่ง พนักงานส่วนท้องถิ่นอาจถูกทำให้ดูเป็นเรื่องธรรมดา โดยผู้เกี่ยวข้องใช้ถ้อยคำหรือเหตุผลที่ลดทอนความร้ายแรงของการซื้อขายตำแหน่ง เมื่อการจ่ายเงินถูกมองว่าเป็นค่าดำเนินการหรือวิธีปฏิบัติที่ทุกคนต้องทำ การทุจริตจึงไม่ถูกมองว่าเป็นการฝ่าฝืนกติกา แต่กลายเป็นกติกาที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีอิทธิพลเหนือกฎหมายทางราชการ ความเป็นปกติของการทุจริตลักษณะนี้คือสัญญาณสำคัญว่า ปัญหาได้ก้าวพ้นจากการกระทำรายบุคคลไปสู่การทุจริตเชิงระบบแล้ว

2.3 เครือข่ายอุปถัมภ์กับการจัดสรรตำแหน่งภาครัฐ

เครือข่ายอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีทรัพยากรและอำนาจไม่เท่ากัน โดยฝ่ายที่มีอำนาจให้ความช่วยเหลือ ตำแหน่ง โอกาส หรือการคุ้มครอง ขณะที่ฝ่ายผู้รับตอบแทนด้วยเงิน ความภักดี การสนับสนุนทางการเมือง ข้อมูล หรือการเอื้อประโยชน์ในอนาคต ความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เป็นการแลกเปลี่ยนเพียงครั้งเดียว แต่มีลักษณะต่อเนื่องและสร้างพันธะระหว่างผู้เกี่ยวข้อง

ในระบบราชการ ตำแหน่งภาครัฐมีมูลค่ามากกว่ารายได้ประจำ เพราะให้ความมั่นคง สวัสดิการ สถานะทางสังคม ความก้าวหน้าในอาชีพ และโอกาสเข้าถึงอำนาจหรือทรัพยากรของรัฐ ตำแหน่งจึงอาจถูกใช้เป็นทรัพยากรที่ผู้อุปถัมภ์จัดสรรให้แก่ผู้รับการอุปถัมภ์ เพื่อแลกกับเงิน การสนับสนุน หรือความภักดี เมื่อกระบวนการสอบถูกแทรกแซง การบรรจุบุคคลจึงมิได้เป็นเพียงการให้ประโยชน์แก่ผู้สมัครคนหนึ่ง แต่เป็นการสร้างสมาชิกใหม่ให้แก่เครือข่ายภายในระบบราชการ

Fukuyama (2014) อธิบายว่า ระบบราชการแบบอุปถัมภ์เกิดขึ้นเมื่อการแต่งตั้งบุคลากรไม่ได้ตั้งอยู่บนความสามารถและมาตรฐานวิชาชีพ แต่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัว เครือญาติ หรือความภักดีต่อผู้มีอำนาจ การปฏิรูประบบราชการสมัยใหม่จึงมุ่งแยกตำแหน่งสาธารณะออกจากทรัพย์สินหรืออำนาจส่วนตัวของผู้ปกครอง อย่างไรก็ตาม หากการเข้าสู่ตำแหน่งยังสามารถถูกควบคุมผ่านเงินและเครือข่าย ระบบราชการก็อาจกลับไปมีลักษณะเป็นการจัดสรรทรัพยากรของรัฐแก่บุคคลเฉพาะพวกอีกครั้ง

เครือข่ายอุปถัมภ์ในการสอบท้องถิ่นอาจประกอบด้วยผู้สมัครซึ่งต้องการตำแหน่ง นายหน้าซึ่งรวบรวมรายชื่อและผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ผู้เข้าถึงข้อสอบหรือคะแนน ผู้บริหารหรือคณะกรรมการที่มีอำนาจรับรองผล และบุคคลทางการเมืองที่อาจให้ความคุ้มครองหรือสนับสนุนเครือข่าย แต่ละฝ่ายถือครองทรัพยากรต่างกันและไม่

จำเป็นต้องรู้จักกันโดยตรง นายหน้าจึงมีบทบาทเชื่อมความต้องการของผู้สมัครเข้ากับอำนาจและข้อมูลภายใน พร้อมทั้งแบ่งผลประโยชน์และลดความเสี่ยงในการติดต่อโดยตรงระหว่างผู้ให้กับผู้รับ

วิสาณท์ แสงหาและคณะ (2563) พบว่าปัญหาการทุจริตด้านการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสัมพันธ์กับการรวมอำนาจในการบรรจุ โอนย้าย เลื่อนตำแหน่ง และประเมินผลไว้กับผู้ที่มีอำนาจบางกลุ่ม เมื่ออำนาจด้านบุคลากรสามารถสร้างหรือเปลี่ยนแปลงอนาคตทางอาชีพของบุคคลได้ อำนาจดังกล่าวย่อมมีมูลค่าในเชิงแลกเปลี่ยนและเปิดช่องให้เกิดการเรียกรับผลประโยชน์ ขณะที่กนกพันธุ์ อาษาพงศ์วัฒนาและคณะ (2566) ชี้ให้เห็นว่า การทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักเชื่อมโยงบุคคล กระบวนการ เครื่องมือ และความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับฝ่ายบริหาร การวิเคราะห์จึงต้องมองเครือข่ายโดยรวม มิใช่แยกบุคคลออกจากโครงสร้างที่เอื้อให้กระทำผิด

ลักษณะสำคัญของเครือข่ายอุปถัมภ์คือการสร้างพันธมิตรหลังได้รับตำแหน่ง ผู้ที่ได้รับการบรรจุด้วยความช่วยเหลืออาจต้องตอบแทนผู้อุปถัมภ์ผ่านการเอื้อประโยชน์ การให้ข้อมูล การจัดซื้อจัดจ้าง การอนุมัติ หรือการสนับสนุนทางการเมืองในภายหลัง ตำแหน่งราชการจึงมิได้เป็นผลประโยชน์ที่สิ้นสุดเมื่อมีคำสั่งบรรจุ แต่เป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนระยะยาว ผู้ได้รับตำแหน่งอาจไม่สามารถใช้อำนาจอย่างเป็นกลาง เพราะมีภาระต้องรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายที่ช่วยเหลือตน

3. การสอบท้องถิ่นในฐานะพื้นที่เสี่ยงต่อการทุจริตเชิงระบบ

การสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่มีทั้งมูลค่าทางเศรษฐกิจ อำนาจทางการบริหาร และความคาดหวังทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ตำแหน่งที่เป็นผลจากการสอบมิได้ให้เพียงเงินเดือนประจำ แต่ยังให้ความมั่นคง สวัสดิการ ความก้าวหน้า สถานะทางสังคม และโอกาสเข้าถึงอำนาจหรือทรัพยากรของรัฐ ความต้องการตำแหน่งที่มีมูลค่าสูงเช่นนี้ เมื่อประกอบกับการแข่งขันที่เข้มข้น ความไม่เชื่อมั่นต่อความเป็นธรรมของระบบ และการมีบุคคลอ้างว่าสามารถช่วยให้สอบผ่านได้ อาจก่อให้เกิดอุปสงค์และอุปทานของการซื้อขายผลสอบในลักษณะตลาดใต้ดิน

3.1 มูลค่าของตำแหน่งราชการและแรงจูงใจในการซื้อขายตำแหน่ง

ตำแหน่งราชการมีมูลค่าหลายมิติ ประการแรกคือมูลค่าทางเศรษฐกิจในรูปของเงินเดือน สวัสดิการ การรักษาพยาบาล บำเหน็จบำนาญ และรายได้ที่ค่อนข้างมั่นคงเมื่อเปรียบเทียบกับงานบางประเภทในภาคเอกชน ประการที่สองคือความมั่นคงในอาชีพ เพราะการพ้นจากตำแหน่งต้องเป็นไปตามกฎหมายและกระบวนการที่กำหนด ผู้ได้รับการบรรจุจึงสามารถวางแผนชีวิตและครอบครัวในระยะยาวได้ ประการที่สามคือสถานะทางสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ท้องถิ่นที่การเป็นข้าราชการยังสัมพันธ์กับเกียรติยศ ความน่าเชื่อถือ และการได้รับการยอมรับจากชุมชน ประการที่สี่คือความก้าวหน้าในอาชีพ ซึ่งเปิดโอกาสให้เลื่อนตำแหน่ง เพิ่มรายได้ และเข้าถึงอำนาจ

หน้าที่ที่สูงขึ้น และประการสุดท้ายคือโอกาสในการมีอำนาจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต การควบคุม การจัดเก็บรายได้ หรือการให้บริการประชาชน

มูลค่าที่รวมกันดังกล่าวทำให้ตำแหน่งราชการมิได้ถูกมองเพียงเป็นงานประจำ แต่เป็นทรัพย์สินทางอาชีพที่มีผลตอบแทนระยะยาว ผู้สมัครบางรายจึงอาจคำนวณว่า เงินที่จ่ายให้แก่นายหน้าหรือผู้ที่อ้างว่าสามารถช่วยเหลือได้เป็นต้นทุนที่คุ้มค่าเมื่อเทียบกับรายได้ ความมั่นคง และผลประโยชน์ตลอดอายุราชการ การตัดสินใจจ่ายเงินจึงอาจถูกทำให้มีเหตุผลในทางเศรษฐกิจ แม้จะไม่ชอบด้วยกฎหมายและขัดต่อหลักคุณธรรมก็ตาม Rose-Ackerman และ Palifka (2016) อธิบายว่า การทุจริตเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับมีมูลค่าสูง ขณะที่โอกาสถูกตรวจพบและต้นทุนจากการถูกลงโทษอยู่ในระดับต่ำ ในกรณีการสอบท้องถิ่น หากผู้สมัครเชื่อว่าตำแหน่งมีมูลค่าสูงและเชื่อว่าเครือข่ายสามารถควบคุมผลสอบได้ การจ่ายเงินจึงอาจถูกมองเป็นการลงทุนมากกว่าความเสี่ยง

งานศึกษาของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุขและนุชจรี ศิลมมงคล (2560) สะท้อนว่า การจ่ายเงินเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งพนักงานส่วนท้องถิ่นอาจถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ โดยผู้เกี่ยวข้องอธิบายเงินที่จ่ายในลักษณะค่าดำเนินการ ค่าช่วยเหลือ หรือค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่ง การใช้ภาษาเช่นนี้มีผลลดทอนความหมายของการซื้อขายตำแหน่งจากการทุจริตให้กลายเป็นขั้นตอนที่ไม่เป็นทางการของการบรรจุ เมื่อผู้สมัครเชื่อว่าบุคคลอื่นก็ต้องจ่ายเงินเช่นเดียวกัน การปฏิเสธไม่เข้าร่วมอาจถูกมองว่าเป็นการยอมเสียเปรียบ มากกว่าจะเป็นการยึดถือความสุจริต

มูลค่าของตำแหน่งไม่ได้สิ้นสุดเมื่อได้รับการบรรจุ หากผู้สมัครจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อเข้าสู่ระบบ บุคคลนั้นอาจมีแรงจูงใจแสวงหาผลประโยชน์ภายหลังเพื่อชดเชยต้นทุน ตำแหน่งจึงอาจถูกเปลี่ยนจากหน้าที่สาธารณะเป็นการลงทุนที่ต้องสร้างผลตอบแทน ดังนั้นตลาดซื้อขายตำแหน่งจึงมิได้เกิดจากความโลภของผู้สมัครเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการบรรจบกันของมูลค่าตำแหน่งที่สูง การแข่งขันที่เข้มข้น ความเชื่อว่าระบบไม่เป็นธรรม การมีนายหน้าสร้างความมั่นใจ และการคาดหวังว่าความเสี่ยงที่จะถูกตรวจพบอยู่ในระดับต่ำ การป้องกันปัญหาจึงต้องลดทั้งอุปสงค์และอุปทานของการทุจริต โดยทำให้ผู้สมัครเชื่อว่าความสามารถเป็นปัจจัยเดียวที่กำหนดผลสอบ และทำให้ผู้ที่อ้างว่าสามารถแทรกแซงระบบต้องเผชิญความเสี่ยงสูงจากการตรวจสอบและดำเนินความรับผิดชอบ

3.2 โครงสร้างหลายหน่วยงานและความรับผิดชอบที่กระจุกกระจาย

กระบวนการสอบท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับหน่วยงานและบุคคลหลายกลุ่ม ตั้งแต่หน่วยงานที่กำหนดนโยบายและหลักเกณฑ์ คณะกรรมการดำเนินการสอบ หน่วยงานเจ้าของโครงการ มหาวิทยาลัยหรือผู้รับจ้าง ผู้จัดทำข้อสอบ ผู้จัดพิมพ์และเก็บรักษาข้อสอบ ผู้ควบคุมสนามสอบ ผู้ตรวจหรืออ่านกระดาษคำตอบ ผู้ประมวลผลคะแนน ผู้รับรองและประกาศผล ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เรียกบรรจุแต่งตั้ง การแบ่งหน้าที่ในลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อลดการรวมอำนาจไว้กับบุคคลหรือองค์กรเดียว และทำให้แต่ละฝ่ายสามารถตรวจสอบการทำงานของอีกฝ่ายได้

ในทางหลักการ การมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายช่วยสร้างการตรวจสอบถ่วงดุล ผู้จัดทำข้อสอบไม่ควรเป็นผู้ประมวลผลคะแนน ผู้ประมวลผลไม่ควรสามารถรับรองผลโดยลำพัง ส่วนผู้ประกาศผลควรตรวจสอบข้อมูลจากมากกว่าหนึ่งแหล่ง การแยกหน้าที่ดังกล่าวช่วยป้องกันไม่ให้เกิดข้อบกพร่องในการควบคุมกระบวนการตั้งแต่การกำหนดข้อสอบจนถึงการประกาศรายชื่อผู้สอบผ่าน และสอดคล้องกับหลักการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในของภาครัฐ (OECD, 2020)

Van Acker (2019) ชี้ว่า การออกแบบระบบบริหารภาครัฐต้องกำหนดบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง เกณฑ์การตัดสิน และกลไกตรวจสอบให้ชัดเจน เพราะความไม่ชัดเจนของอำนาจหน้าที่ทำให้เกิดช่องว่างในการแทรกแซงและลดความรับผิดชอบของผู้ตัดสินใจ ในบริบทของการสอบท้องถิ่น จึงควรกำหนดทั้งความรับผิดชอบขั้นตอนและความรับผิดชอบของหน่วยงานเจ้าภาพต่อผลสอบโดยรวม ไม่ควรให้การจ้างภายนอกทำให้รัฐพ้นจากหน้าที่รับรองความถูกต้องของกระบวนการ

กรณีปี พ.ป.ช. ตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างกำหนดเงื่อนไขการจัดจ้าง การดำเนินการของผู้รับจ้าง และการจัดทำหรือแก้ไขผลคะแนน สะท้อนว่า ความเสี่ยงอาจมีได้เกิดขึ้นเฉพาะขั้นตอนประมวลผลหลังสอบ แต่เริ่มตั้งแต่การออกแบบโครงสร้างการจ้างและการกำหนดผู้มีสิทธิเข้าถึงข้อมูล (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2568) หากการกำหนดคุณลักษณะของผู้รับจ้างหรือระบบเทคโนโลยีเอื้อให้บุคคลบางกลุ่มควบคุมข้อมูลสำคัญ ความเสี่ยงต่อการทุจริตย่อมถูกสร้างไว้ตั้งแต่มองวันสอบ

3.3 เทคโนโลยีกับการรวมศูนย์อำนาจควบคุมคะแนน

ความเสี่ยงสำคัญประการแรกคือการไม่มีบันทึกประวัติการใช้งานหรือ audit trail ระบบควรบันทึกว่าใครเข้าสู่ระบบในวันและเวลาใด เปิดดูหรือแก้ไขข้อมูลใด คะแนนเดิมคือเท่าใด และถูกเปลี่ยนเป็นเท่าใด หากระบบอนุญาตให้เขียนทับข้อมูลเดิมโดยไม่เหลือประวัติ การตรวจสอบภายหลังก็จะเป็นไปไม่ได้ว่า ความผิดปกติเกิดจากข้อผิดพลาดทางเทคนิค การแก้ไขโดยชอบ หรือการแทรกแซงโดยเจตนา OECD (2020) ให้ความสำคัญกับระบบควบคุมภายในและการจัดเก็บข้อมูลที่ทำให้การตัดสินใจสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ เพราะความโปร่งใสต้องอาศัยหลักฐาน มิใช่เพียงคำยืนยันของผู้ดำเนินการ

ความเสี่ยงประการที่สองคือการไม่แบ่งแยกสิทธิผู้ใช้งาน ผู้พัฒนาระบบ ผู้ดูแลฐานข้อมูล ผู้ป้อนคะแนน ผู้ตรวจสอบ และผู้อนุมัติไม่ควรมีสิทธิระดับเดียวกันทั้งหมด ผู้ป้อนข้อมูลไม่ควรสามารถลบประวัติ ผู้ตรวจสอบไม่ควรแก้ไขข้อมูลต้นฉบับ และการเปลี่ยนแปลงคะแนนควรต้องได้รับการอนุมัติจากมากกว่าหนึ่งฝ่าย หากสิทธิทั้งหมดรวมอยู่กับผู้ดูแลระบบเพียงรายเดียว การแบ่งแยกหน้าที่ในระดับองค์กรก็อาจไม่มีความหมาย เพราะบุคคลนั้นสามารถควบคุมข้อมูลได้เหนือกว่าคณะกรรมการที่รับผิดชอบในเชิงรูปแบบ

ความเสี่ยงประการที่สามคือการไม่มีข้อมูลสำรองที่เป็นอิสระ คะแนนดิบจากเครื่องอ่าน กระดาษคำตอบ ฐานข้อมูลประมวลผล และผลที่ประกาศควรถูกจัดเก็บแยกกันและสามารถนำมาเปรียบเทียบได้ หากข้อมูลทุกชุดอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้รับจ้างหรือผู้ดูแลรายเดียว การแก้ไขข้อมูลหนึ่งอาจถูกทำให้สอดคล้องกับอีกข้อมูลหนึ่ง

จนไม่เหลือหลักฐานให้ตรวจสอบ การมีสำเนาหรือข้อมูลสำรองที่หน่วยงานอิสระควบคุมจึงเป็นหลักประกันสำคัญต่อความถูกต้องของผลสอบ

การตรวจสอบกรณีสอบท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และความสอดคล้องระหว่างกระดาษคำตอบกับคะแนนที่ประกาศ แสดงให้เห็นความจำเป็นของการเก็บหลักฐานดิจิทัลและการตรวจสอบนิติวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์อย่างเป็นอิสระ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569) ทั้งนี้การกล่าวถึงกรณีดังกล่าวยังเป็นเพียงข้อมูลระหว่างการตรวจสอบ มิใช่ข้อยุติว่ามีบุคคลใดกระทำความผิด แต่สะท้อนว่าความน่าเชื่อถือของระบบสอบขึ้นอยู่กับความสามารถในการเชื่อมโยงคะแนนทุกคะแนนกลับไปยังหลักฐานต้นทางได้

4. จากผู้สมัครผู้นำหน้า: โครงสร้างเครือข่ายการทุจริต

ข้อมูลที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเผยแพร่เกี่ยวกับกรณีสอบท้องถิ่น พ.ศ. 2568 ระบุถึงการตรวจสอบกลุ่มบุคคลหลายระดับ ตั้งแต่ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินโครงการ ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ไขคะแนน นายหน้า ไปจนถึงผู้สมัครที่อาจได้รับการช่วยเหลือให้สอบผ่าน ข้อมูลดังกล่าวยังอยู่ในกระบวนการไต่สวนและมีข้อยุติว่าบุคคลใดมีความผิด แต่โครงสร้างของกลุ่มบุคคลที่ถูกตรวจสอบสะท้อนว่าข้อกล่าวหาไม่ได้จำกัดอยู่ที่การแก้ไขคะแนนโดยเจ้าหน้าที่รายหนึ่ง หากมีลักษณะของเครือข่ายซึ่งแต่ละฝ่ายอาจทำหน้าที่แตกต่างกันและเชื่อมโยงกันผ่านข้อมูล เงิน และอำนาจ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569)

4.1 ผู้สมัครและอุปสงค์ต่อการซื้อความสำเร็จ

จุดเริ่มต้นด้านหนึ่งของเครือข่ายการทุจริตคือความต้องการของผู้สมัครบางรายที่จะลดความไม่แน่นอนของการแข่งขัน งานศึกษาของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุขและนุชจรี ศิลมมงคล (2560) พบว่า การจ่ายเงินเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งพนักงานส่วนท้องถิ่นสามารถถูกทำให้เป็นเรื่องปกติผ่านการใช้ภาษาและเหตุผลที่ลดทอนความร้ายแรงของการกระทำ เงินที่จ่ายอาจถูกเรียกในลักษณะค่าดำเนินการหรือค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือ มากกว่าจะเรียกว่าเงินซื้อขายตำแหน่ง การสร้างความหมายเช่นนี้ทำให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถมองตนเองว่าไม่ได้กระทำการทุจริตอย่างร้ายแรง แต่เพียงปฏิบัติตามวิธีที่เชื่อกันว่าใช้กันทั่วไปในระบบ

ความเชื่อวาระบบใช้เงินหรือเส้นสายเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้สมัครเข้าร่วม หากผู้สมัครเชื่อว่าผู้อื่นก็จ่ายเงินหรือมีผู้ช่วยเหลือ การแข่งขันด้วยความสามารถเพียงอย่างเดียวอาจถูกมองว่าไม่เพียงพอ การปฏิบัติอย่างสุจริตจึงกลายเป็นความเสี่ยง เพราะผู้สมัครอาจเห็นว่าตนกำลังแข่งขันกับบุคคลที่มีความได้เปรียบจากเครือข่ายอยู่แล้ว ปัญหาเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการทุจริตเชิงระบบในฐานะปัญหาการกระทำร่วมกัน กล่าวคือ บุคคลอาจไม่ต้องการให้การทุจริตดำรงอยู่ แต่ยังเข้าร่วมเพราะไม่เชื่อว่าผู้อื่นจะปฏิบัติตามกติกาเช่นเดียวกัน (Persson et al., 2010)

เมื่อมีอุปสงค์อย่างต่อเนื่อง นายหน้าก็สามารถกำหนดราคา รวบรวมรายชื่อ และขยายเครือข่ายได้ การทุจริตจึงมิได้เริ่มจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการบรรจบกันระหว่างผู้ที่ต้องการซื้อความแน่นอนกับผู้ที่เสนอขายการเข้าถึงอำนาจหรือข้อมูลภายใน ยิ่งผู้สมัครจำนวนมากเชื่อว่าการจ่ายเงินเป็นเรื่องปกติ เครือข่ายยังมีทรัพยากรและความชอบธรรมแบบไม่เป็นทางการในการดำเนินกิจกรรมต่อไป

4.2 นายหน้าในฐานะผู้เชื่อมเครือข่าย

นายหน้าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การทุจริตรายบุคคลเปลี่ยนเป็นการทุจริตเชิงเครือข่าย เพราะทำหน้าที่เชื่อมผู้สมัครซึ่งไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับบุคคลภายในเข้ากับผู้ที่อ้างว่าสามารถเข้าถึงข้อสอบ คะแนน หรือกระบวนการบรรจุได้ นายหน้าจึงมิได้เป็นเพียงผู้ส่งข้อความหรือรับส่งเงิน แต่เป็นผู้สร้างความเชื่อมั่น จัดการข้อมูล และบริหารความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้องหลายระดับ

หน้าที่ประการแรกของนายหน้าคือการสร้างความน่าเชื่อถือ ผู้สมัครยอมไม่ยินยอมจ่ายเงินจำนวนมากให้บุคคลที่ไม่สามารถแสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่หรือผู้มีอำนาจ นายหน้าจึงอาจใช้ชื่อของบุคคลในหน่วยงาน แสดงข้อมูลภายใน อ้างประสบการณ์ช่วยเหลือผู้สมัครรายก่อน หรือใช้เครือข่ายคนรู้จักรับรองความสามารถของตน ความน่าเชื่อถือดังกล่าวอาจตั้งอยู่บนความสัมพันธ์จริงหรือเป็นเพียงการหลอกลวง แต่ในทั้งสองกรณี นายหน้าต้องทำให้ผู้สมัครเชื่อว่า ผลสอบสามารถถูกควบคุมได้

หน้าที่ประการที่สองคือการรวบรวมผู้สมัครและเงิน การติดต่อผู้สมัครเป็นรายบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ภายในย่อมมีความเสี่ยงสูง นายหน้าจึงทำหน้าที่รวบรวมรายชื่อ กำหนดจำนวนเงิน แบ่งกลุ่มผู้สมัคร และรับส่งผลประโยชน์แทนผู้ที่อยู่ภายในระบบ การรวมศูนย์การติดต่อไว้ที่นายหน้าช่วยลดจำนวนความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างผู้สมัครกับเจ้าหน้าที่ และทำให้ผู้ควบคุมกระบวนการไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตัวต่อผู้สมัครทุกคน

หน้าที่ประการที่สามคือการคัดกรองและจัดการความเสี่ยง นายหน้าอาจเลือกผู้สมัครที่ยอมรับเงื่อนไข มีความสามารถจ่ายเงิน และมีแนวโน้มไม่เปิดเผยข้อมูล ขณะเดียวกันยังอาจแบ่งชำระเงินเป็นช่วง เช่น ก่อนสอบ หลังประกาศผล หรือเมื่อได้รับการบรรจุ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ทั้งสองฝ่าย นายหน้าจึงทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการธุรกรรมใต้ดิน ซึ่งลดความไม่แน่นอนและความเสี่ยงของผู้ร่วมเครือข่าย

ข้อมูลของป.ป.ช. ที่แยกกลุ่มผู้เกี่ยวข้องออกเป็นผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้จัดสอบ ผู้แก้ไขคะแนน นายหน้า และผู้เข้าสอบ สะท้อนบทบาทของนายหน้าในฐานะตัวเชื่อมระหว่างอุปสงค์จากผู้สมัครกับความสามารถในการแทรกแซงระบบภายใน แม้ข้อเท็จจริงยังต้องผ่านการไต่สวน แต่การแบ่งกลุ่มดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การตรวจสอบคดีลักษณะนี้จำเป็นต้องติดตามทั้งความสัมพันธ์ของบุคคลและเส้นทางผลประโยชน์ มิใช่ตรวจเฉพาะผู้ลงมือแก้ไขข้อมูลเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569)

ในเชิงทฤษฎี Johnston (2005) อธิบายว่า การทุจริตจำนวนมากดำเนินผ่านเครือข่ายแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ถือครองอำนาจทางการเมืองหรือราชการกับผู้มีทรัพยากรทางเศรษฐกิจ นายหน้ามีความสำคัญเพราะทำให้

ทรัพยากรทั้งสองด้านเชื่อมต่อกันได้ โดยเปลี่ยนเงินของผู้สมัครให้กลายเป็นการเข้าถึงอำนาจหรือข้อมูล และเปลี่ยนอำนาจของเจ้าหน้าที่ให้กลายเป็นผลประโยชน์ที่แบ่งปันได้ภายในเครือข่าย

4.3 เจ้าหน้าที่และผู้เข้าถึงข้อมูลภายใน

แม้อุปสงค์จากผู้สมัครและการประสานงานของนายหน้าจะเป็นเงื่อนไขสำคัญ แต่การแทรกแซงผลสอบไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่มีบุคคลที่เข้าถึงทรัพยากรภายใน กระบวนการสอบประกอบด้วยทรัพยากรหลายประเภท ได้แก่ เนื้อหาข้อสอบ กระดาษคำตอบ รหัสผู้สมัคร ข้อมูลคะแนนดิบ ฐานข้อมูลประมวลผล ระบบประกาศผล และอำนาจในการรับรองบัญชีผู้สอบผ่าน ทรัพยากรแต่ละชนิดอาจอยู่ในการควบคุมของบุคคลหรือหน่วยงานต่างกัน การทุจริตเชิงเครือข่ายจึงเกิดขึ้นเมื่อทรัพยากรเหล่านี้ถูกนำมาเชื่อมต่อเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ต้องการ

ผู้รับรองและประกาศผลถือครองอำนาจให้ความชอบธรรมแก่ข้อมูล เมื่อรายชื่อได้รับการลงนามและประกาศอย่างเป็นทางการ ผลที่อาจเกิดจากการแทรกแซงย่อมถูกทำให้มีสถานะเป็นคำสั่งหรือผลการดำเนินงานของรัฐ ผู้รับรองผลจึงไม่ควรทำหน้าที่เพียงลงนามตามรายงานของผู้ประมวลผลคะแนน แต่ต้องตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อมูลต้นทาง ฐานข้อมูล และรายชื่อที่จะประกาศ หากรับรองโดยไม่ตรวจสอบ ความบกพร่องดังกล่าวอาจกลายเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขที่ทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ

การมีบุคคลหลายฝ่ายเข้าถึงทรัพยากรต่างกันทำให้การทุจริตมีลักษณะเป็นการประกอบขึ้นส่วน ผู้สมัครให้เงิน นายหน้ารวบรวมข้อมูล ผู้ประสานงานส่งรายชื่อ เจ้าหน้าที่ภายในเข้าถึงคะแนน ผู้ดูแลระบบแก้ไขข้อมูล และผู้มีอำนาจรับรองผล แต่ละฝ่ายอาจกระทำเพียงส่วนเดียวและอ้างว่าไม่ทราบภาพรวม อย่างไรก็ตาม เมื่อการกระทำแต่ละส่วนเชื่อมกันและมุ่งไปสู่ผลเดียวกัน การวิเคราะห์ต้องพิจารณาเครือข่ายโดยรวม ไม่ใช่แยกความรับผิดชอบไม่เห็นการประสานงาน

OECD (2020) เน้นว่า ระบบความซื่อตรงภาครัฐต้องมีการแบ่งแยกหน้าที่ การบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายใน และการตรวจสอบที่สามารถติดตามการตัดสินใจได้ การให้บุคคลหรือกลุ่มเดียวควบคุมข้อมูลสำคัญหลายขั้นตอนย่อมเพิ่มความเสี่ยงต่อการทุจริต เพราะทำให้การกระทำสามารถเกิดขึ้นและถูกปกปิดภายในสายงานเดียวกัน

ดังนั้นการตรวจสอบเจ้าหน้าที่ภายในไม่ควรจำกัดอยู่ที่ผู้ซึ่งมีหลักฐานว่าแก้คะแนนโดยตรง แต่ต้องพิจารณาผู้ที่เปิดทาง ส่งข้อมูล รักษาหรือทำลายหลักฐาน รับรองผลโดยไม่ตรวจสอบ และละเลยมาตรการควบคุมที่ตนมีหน้าที่ปฏิบัติ ความรับผิดชอบแตกต่างกันตามเจตนา อำนาจหน้าที่ และระดับการมีส่วนร่วม แต่การมองข้ามบุคคลที่จัดหาทรัพยากรให้เครือข่ายย่อมทำให้ไม่สามารถอธิบายได้ว่า การแทรกแซงเกิดขึ้นได้อย่างไร

4.4 ผู้มีอำนาจและการคุ้มครองเครือข่าย

เครือข่ายการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการสอบขนาดใหญ่ย่อมดำรงอยู่ได้ยาก หากผู้มีอำนาจกำกับตรวจสอบอย่างจริงจัง กำหนดระบบควบคุมที่รัดกุม และดำเนินการทันทีเมื่อพบสัญญาณผิดปกติ การดำรงอยู่ของเครือข่ายจึงต้องพิจารณาบทบาทของผู้มีอำนาจทั้งในรูปของการช่วยเหลือโดยตรงและการนิ่งเฉยหรือไม่ใช้อำนาจที่ควรใช้

การคุ้มครองโดยตรงอาจเกิดจากการสั่งการ สนับสนุน จัดหาบุคคลเข้ามาควบคุมขั้นตอนสำคัญ หรือช่วยปกปิดข้อมูล ผู้มีอำนาจอาจใช้อำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการ เลือกผู้รับจ้าง กำหนดผู้ดูแลระบบ หรือรับรองผล เพื่อให้เครือข่ายสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นได้ การกระทำลักษณะนี้ทำให้ผู้มีอำนาจเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างเครือข่าย แม้จะมีได้เป็นผู้รับเงินหรือแก้ไขคะแนนด้วยตนเอง

Fukuyama (2014) ชี้ว่า สถาบันรัฐเสื่อมถอยเมื่ออำนาจสาธารณะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเฉพาะ และระบบราชการไม่สามารถรักษาความเป็นกลางจากเครือข่ายการเมืองหรืออุปถัมภ์ได้ หากผู้มีอำนาจใช้ตำแหน่งเพื่อคุ้มครองบุคคลในเครือข่าย หรือไม่ยอมใช้อำนาจตรวจสอบเพราะมีความสัมพันธ์ทางการเมืองและผลประโยชน์ ระบบราชการยอมสูญเสียความเป็นสถาบันและกลายเป็นเครื่องมือของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจจึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะคำถามว่า เป็นผู้แก้ไขคะแนนหรือรับผลประโยชน์หรือไม่ แต่ต้องถามว่า บุคคลนั้นมีหน้าที่ออกแบบ ควบคุม ตรวจสอบ หรือระงับความเสียหายเพียงใด ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงหรือความผิดปกติเมื่อใด และได้ใช้มาตรการที่เหมาะสมหรือไม่ ผู้บริหารซึ่งลงนามรับรองผลหรือกำกับผู้รับจ้างย่อมมีความรับผิดชอบในระดับที่แตกต่างจากเจ้าหน้าที่ทั่วไป เพราะมีอำนาจป้องกันและแก้ไขความเสียหายมากกว่า

กรณีที.ป.ช.มีมติยกระดับการตรวจสอบการสอบท้องถิ่นเป็นคดีพิเศษ และระบุว่าจะไต่สวนกลุ่มผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ผู้ดำเนินโครงการ ผู้แก้ไขคะแนน นายหน้า และผู้เข้าสอบ สะท้อนแนวทางที่ไม่จำกัดการตรวจสอบไว้เฉพาะผู้ลงมือระดับปฏิบัติการ แต่พยายามติดตามความรับผิดชอบไปตามลำดับอำนาจและความสัมพันธ์ของเครือข่าย ทั้งนี้ผลการไต่สวนยังต้องดำเนินไปตามกระบวนการและหลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569)

การติดตามผู้มีอำนาจมีความสำคัญต่อการรู้เครือข่าย เพราะหากดำเนินคดีกับผู้ปฏิบัติระดับล่างเพียงบางราย แต่โครงสร้างการแต่งตั้ง การควบคุมข้อมูล และการคุ้มครองยังคงเดิม บุคคลใหม่ก็สามารถเข้ามาทำหน้าที่แทนได้ เครือข่ายการทุจริตมิได้พึ่งพาบุคคลเฉพาะเท่านั้น แต่พึ่งพาอำนาจในการจัดสรรตำแหน่ง ควบคุมข้อมูล และลดความเสี่ยงจากการตรวจสอบ การแก้ปัญหาจึงต้องทำให้ผู้มีอำนาจไม่สามารถหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบด้วยการแบ่งงานหรืออ้างว่าไม่ทราบการกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชา

5. ผลกระทบต่อระบบคอร์รัปชันของประเทศไทย

การทุจริตการสอบท้องถิ่นได้สร้างความเสียหายเฉพาะต่อความถูกต้องของผลคะแนนหรือสิทธิของผู้สมัครแต่ละราย หากยังมีผลต่อโครงสร้างคอร์รัปชันของประเทศไทยในวงกว้าง เพราะการซื้อขายความช่วยเหลือในการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐทำให้การทุจริตถูกนำไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตบุคลากรของรัฐ เมื่อบุคคลเข้าสู่ระบบราชการผ่านเงิน เส้นสาย หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก่อนการบรรจุย่อมมีได้สิ้นสุดลงพร้อมคำสั่งแต่งตั้ง แต่สามารถติดตามเข้าไปกำหนดพฤติกรรม การตัดสินใจ และการใช้อำนาจของบุคลากรภายหลังได้

5.1 การทำให้การทุจริตกลายเป็นเรื่องปกติ

การทำให้การทุจริตกลายเป็นเรื่องปกติเกิดขึ้นเมื่อบุคคลจำนวนมากไม่มองการจ่ายเงิน ใช้เส้นสาย หรือขอความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจว่าเป็นการฝ่าฝืนกติกาอย่างร้ายแรง แต่กลับมองว่าเป็นวิธีปฏิบัติทั่วไปที่จำเป็นต่อการเข้าสู่ตำแหน่ง หากประชาชนเชื่อว่าการสอบแข่งขันไม่สามารถพึ่งพาความรู้ความสามารถได้เพียงอย่างเดียว การไม่ใช้เงินหรือความสัมพันธ์อาจถูกตีความว่าเป็นความไร้เดียงสาหรือความเสียเปรียบ มากกว่าจะเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม

งานของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุขและนุชจรี ศิลมมงคล (2560) ชี้ให้เห็นว่า การจ่ายเงินเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งพนักงานส่วนท้องถิ่นสามารถถูกลดทอนความหมายจาก “การซื้อขายตำแหน่ง” ให้กลายเป็น “ค่าดำเนินการ” หรือค่าใช้จ่ายที่ผู้เกี่ยวข้องมองว่าต้องจ่ายอยู่แล้ว การเปลี่ยนถ้อยคำเช่นนี้มีผลสำคัญ เพราะช่วยให้ผู้สมัครนายหน้า และบุคคลในเครือข่ายสามารถรักษาภาพว่าตนมิได้กระทำความผิดร้ายแรง เพียงแต่ดำเนินการตามแนวทางที่มีผู้ปฏิบัติสืบต่อกันมา

Persson, Rothstein, และ Teorell (2010) อธิบายว่า การทุจริตที่แพร่หลายมีลักษณะเป็นปัญหาการกระทำร่วมกัน เพราะบุคคลแต่ละฝ่ายอาจยอมรับว่าระบบที่โปร่งใสเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ไม่ต้องการเป็นผู้ปฏิบัติอย่างสุจริตเพียงฝ่ายเดียว หากเชื่อว่าผู้อื่นยังคงใช้เงินหรือเส้นสาย ผู้สมัครจึงอาจยอมจ่ายเงินเพราะกลัวเสียเปรียบ เจ้าหน้าที่อาจร่วมมือเพราะเห็นว่าบุคคลอื่นในระบบก็ได้รับประโยชน์ และผู้บริหารอาจไม่ดำเนินการจริงจังเพราะไม่เชื่อว่าการต่อต้านของตนจะเปลี่ยนระบบได้

เมื่อพิจารณาปัญหาดังกล่าวผ่านกรอบธรรมาภิบาล ประเด็นสำคัญจึงมิได้อยู่เพียงว่าประเทศไทยมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับธรรมาภิบาลหรือไม่ แต่ต้องพิจารณาต่อไปว่า หลักเกณฑ์ที่มีอยู่สามารถทำให้เกิดความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการตรวจสอบได้จริงเพียงใด ในเชิงโครงสร้าง ประเทศไทยมิได้ขาดหลักการหรือกลไกด้านธรรมาภิบาลโดยสิ้นเชิง เนื่องจากการบริหารงานภาครัฐอยู่ภายใต้กฎหมาย ระเบียบ หลักคุณธรรม ระบบควบคุมภายใน ตลอดจนกลไกตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังที่ OECD (2020) ให้ความสำคัญกับการแบ่งแยกหน้าที่ การบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายใน และความสามารถในการตรวจสอบย้อนหลังในฐานะองค์ประกอบของระบบความซื่อตรงภาครัฐ อย่างไรก็ตามการมีข้อกำหนดเหล่านี้ในเชิงรูปแบบยังไม่อาจรับรองได้ว่า การดำเนินงานจะเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในทางปฏิบัติ

กรณีการสอบท้องถิ่นสะท้อนช่องว่างสำคัญระหว่าง “การมีหลักเกณฑ์” กับ “ประสิทธิผลของหลักเกณฑ์” กล่าวคือ แม้กระบวนการสอบจะมีการแบ่งหน้าที่ระหว่างหน่วยงาน คณะกรรมการ ผู้รับจ้าง ผู้ประมวลผลคะแนน และผู้รับรองผล แต่หากไม่มีระบบที่ทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่า บุคคลใดเข้าถึงหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลในเวลาใด คะแนนก่อนและหลังการแก้ไขแตกต่างกันอย่างไร หรือไม่มีข้อมูลต้นทางที่เป็นอิสระสำหรับนำมาเปรียบเทียบ การแบ่งแยกหน้าที่ดังกล่าวก็อาจเป็นเพียงการแบ่งหน้าที่ในทางองค์กร โดยไม่ได้ทำให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลอย่าง

แท้จริง ช่องว่างของธรรมาภิบาลจึงมิได้เกิดจากการไม่มีกฎหมายเท่านั้น แต่อาจเกิดจากการที่กฎหมายไม่มีเครื่องมือทำให้สามารถตรวจพบการฝ่าฝืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ช่องว่างประการต่อมาคือ ความรับผิดชอบที่กระจุกกระจายระหว่างผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย กระบวนการสอบท้องถิ่นประกอบด้วยหน่วยงานและบุคคลหลายระดับ ตั้งแต่ผู้กำหนดหลักเกณฑ์ ผู้จัดสอบ ผู้รับจ้าง ผู้ดูแลระบบ คะแนน ผู้ตรวจสอบ ไปจนถึงผู้รับรองและประกาศผล แม้โครงสร้างเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการรวมอำนาจ แต่ในอีกด้านหนึ่งอาจทำให้ไม่มีบุคคลหรือหน่วยงานได้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของกระบวนการทั้งหมดอย่างชัดเจน เมื่อเกิดความผิดปกติ แต่ละฝ่ายอาจอ้างว่าตนรับผิดชอบเฉพาะขั้นตอนของตน การกระจายหน้าที่จึงอาจกลับกลายเป็นการกระจายความรับผิดชอบ ซึ่งทำให้หลักความรับผิดชอบตามแนวคิดธรรมาภิบาลอ่อนแอลง

นอกจากนี้ยังมีช่องว่างระหว่าง การตรวจสอบภายหลังกับการป้องกันก่อนเกิดการทุจริต การที่หน่วยงานตรวจสอบสามารถเข้าตรวจสอบ ยึดเอกสาร หรือดำเนินคดีภายหลังเกิดข้อสงสัย แสดงให้เห็นว่ารัฐมีกลไกบังคับใช้กฎหมาย แต่ธรรมาภิบาลที่มีประสิทธิผลไม่ควรพึ่งพาการตรวจพบและลงโทษภายหลังเพียงอย่างเดียว ระบบควรถูกออกแบบให้การแทรกแซงผลสอบทำได้ยากตั้งแต่ต้น เช่น การจำกัดสิทธิการเข้าถึงข้อมูล การแบ่งแยกผู้ป้อนข้อมูลออกจากผู้อนุมัติ การเก็บประวัติการเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่ไม่สามารถลบย้อนหลังได้ การจัดเก็บคะแนนดิบโดยหน่วยงานที่เป็นอิสระ และการเปิดช่องทางให้ผู้สมัครสามารถตรวจสอบคะแนนของตนเองได้ หลักธรรมาภิบาลจึงต้องถูกแปลงจากหลักการเชิงนามธรรมให้เป็นกลไกควบคุมที่ทำงานอยู่ภายในกระบวนการสอบทุกขั้นตอน

ดังนั้นหากพิจารณาจากกรณีการทุจริตสอบท้องถิ่น ปัญหาของธรรมาภิบาลไทยอาจมิใช่ “การไม่มีธรรมาภิบาล” หรือ “การไม่มีกฎหมาย” โดยตรง หากแต่เป็น ช่องว่างด้านการนำหลักธรรมาภิบาลไปทำให้เกิดผล (implementation gap) กล่าวคือ หลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการตรวจสอบได้ได้รับการยอมรับในระดับหลักการ แต่กลไกที่ทำให้หลักเหล่านี้สามารถควบคุมอำนาจและตรวจพบความผิดปกติได้ตั้งแต่ต้นยังอาจไม่เพียงพอ เมื่อประกอบกับเครือข่ายอุปถัมภ์และความเชื่อว่าการใช้เงินหรือเส้นสายเป็นเรื่องปกติ กติกาที่เป็นทางการจึงอาจถูกแทนที่ด้วยกติกาที่ไม่เป็นทางการของเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Mungiu-Pippidi (2015) ที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างกติกาที่ประกาศใช้กับแบบแผนการจัดสรรประโยชน์ของรัฐที่เกิดขึ้นจริง

5.2 การผลิตซ้ำเครือข่ายอุปถัมภ์ในระบบราชการ

ผู้ที่ได้รับตำแหน่งจากความช่วยเหลือของเครือข่ายอุปถัมภ์ย่อมมิได้เข้าสู่ระบบราชการในฐานะบุคคลที่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ แต่เข้าสู่ระบบพร้อมพันธะต่อผู้ที่ช่วยเหลือ ความสัมพันธ์อุปถัมภ์จึงไม่ได้สิ้นสุดเมื่อประกาศผลสอบหรือมีคำสั่งบรรจุ หากแต่เปลี่ยนจากความช่วยเหลือก่อนเข้าสู่ตำแหน่งไปสู่ความคาดหวังในการตอบแทนภายหลัง

การตอบแทนอาจอยู่ในรูปเงิน การแบ่งผลประโยชน์ การให้ข้อมูลภายใน การเอื้อประโยชน์ในงานราชการ การช่วยเหลือด้านการจัดซื้อจัดจ้าง การสนับสนุนทางการเมือง หรือการไม่ดำเนินการกับผู้ที่อยู่ในเครือข่าย ผู้ได้รับ

ตำแหน่งจึงอาจต้องใช้ดุลพินิจของตนโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล มากกว่าประโยชน์สาธารณะหรือกฎเกณฑ์ขององค์กร ความเป็นกลางและความเป็นมืออาชีพของระบบราชการย่อมถูกลดทอนลงตั้งแต่เริ่มต้น

Fukuyama(2014)อธิบายว่าระบบราชการแบบสมัยใหม่ต้องแยกตำแหน่งสาธารณะออกจากความสัมพันธ์ส่วนตัวและความภักดีต่อผู้อุปถัมภ์ การแต่งตั้งตามความสามารถทำให้เจ้าหน้าที่มีพันธะต่อกฎหมายและองค์กร มากกว่าต่อบุคคลที่มอบตำแหน่งให้ แต่หากการเข้าสู่ตำแหน่งขึ้นอยู่กับเงินหรือความช่วยเหลือส่วนบุคคล ความภักดีของเจ้าหน้าที่ก็อาจหันกลับไปยังเครือข่ายแทนที่จะเป็นสาธารณะ

ลักษณะดังกล่าวทำให้เครือข่ายอุปถัมภ์สามารถผลิตซ้ำตนเอง ผู้ที่เคยได้รับความช่วยเหลือ เมื่อมีอำนาจสูงขึ้น ก็อาจช่วยเหลือสมาชิกใหม่เข้าสู่ระบบต่อไป บุคคลหนึ่งอาจเริ่มจากการเป็นผู้สมัครที่จ่ายเงิน ต่อมากลายเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้มีอำนาจช่วยเหลือผู้สมัครรุ่นใหม่ เครือข่ายจึงไม่จำเป็นต้องพึ่งบุคคลเดิมตลอดเวลา แต่สามารถขยายและสืบทอดผ่านสมาชิกที่ได้รับประโยชน์จากระบบ

Johnston (2005) ชี้ว่า เครือข่ายคอร์รัปชันมักดำรงอยู่ผ่านการแลกเปลี่ยนระยะยาวระหว่างทรัพยากรทางเศรษฐกิจ อำนาจราชการ และอิทธิพลทางการเมือง การให้ตำแหน่งหรือความช่วยเหลือเป็นวิธีหนึ่งในการสร้างพันธมิตรที่พร้อมตอบแทนในอนาคต ในกรณีการสอบท้องถิ่น การช่วยให้บุคคลเข้าสู่ตำแหน่งจึงอาจสร้างผู้สนับสนุนภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสามารถเข้าถึงงบประมาณ ข้อมูล และกระบวนการตัดสินใจในระดับพื้นที่ได้

วิสานต์ แสงหาและคณะ (2563) พบว่า ปัญหาการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสัมพันธ์กับอำนาจในการบรรจุ โอนย้าย เลื่อนตำแหน่ง และประเมินผลบุคลากร อำนาจเหล่านี้สามารถใช้สร้างความภักดีและควบคุมอนาคตทางอาชีพของเจ้าหน้าที่ได้ ผู้ที่เข้าสู่ระบบด้วยการสนับสนุนจากเครือข่ายจึงอาจต้องรักษาความสัมพันธ์ดังกล่าวไว้เพื่อความก้าวหน้าและความมั่นคงในภายหลัง

กนกพันธุ์ อาษาพงศ์วัฒนาและคณะ (2566) ยังชี้ให้เห็นว่า การทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสัมพันธ์กับความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล กระบวนการ และความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับฝ่ายบริหาร เมื่อเครือข่ายสามารถควบคุมทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งและความก้าวหน้าหลังการบรรจุ ระบบอุปถัมภ์ย่อมฝังตัวลึกกว่าการช่วยเหลือในการสอบเพียงครั้งเดียว

ผลกระทบในระดับองค์กรคือเจ้าหน้าที่ซึ่งมิได้อยู่ในเครือข่ายอาจรู้สึกว่าการรู้ ความรู้ ความสามารถ และผลงาน ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญต่อความก้าวหน้า หากการแต่งตั้งและเลื่อนตำแหน่งยังขึ้นอยู่กับผู้สนับสนุน ความพยายามพัฒนาตนเองย่อมลดคุณค่าลง ขณะที่การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจกลับมีความสำคัญมากขึ้น วัฒนธรรมราชการจึงอาจเปลี่ยนจากการยึดถือความเป็นมืออาชีพไปสู่การแสวงหาผู้อุปถัมภ์และการตอบแทนเครือข่าย

5.3 การเปลี่ยนตำแหน่งรัฐเป็นการลงทุน

เมื่อบุคคลต้องจ่ายเงินหรือให้ผลประโยชน์เพื่อเข้าสู่ตำแหน่ง ตำแหน่งราชการอาจถูกมองเป็นการลงทุนที่ต้องสร้างผลตอบแทน การตัดสินใจจ่ายเงินย่อมตั้งอยู่บนการคาดหมายว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากเงินเดือน สวัสดิการ

ความมั่นคง หรือโอกาสใช้อำนาจจะสูงกว่าต้นทุนที่จ่ายไป ทักษะดังกล่าวทำให้ความหมายของตำแหน่งเปลี่ยนจากหน้าที่เพื่อบริการสาธารณะไปเป็นทรัพย์สินที่ผู้ครอบครองมีสิทธิแสวงหาผลตอบแทน

Rose-Ackerman และ Palifka (2016) อธิบายว่า การทุจริตสัมพันธ์กับแรงจูงใจและโอกาสในการแสวงหาประโยชน์จากดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ หากบุคคลจ่ายต้นทุนสูงเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งและเชื่อว่าการตรวจสอบภายหลังอ่อนแอ ก็อาจมีแรงจูงใจใช้ตำแหน่งเพื่อคืบทุน การใช้อำนาจเพื่อเรียกรับผลประโยชน์จึงมิได้เกิดจากความโลภเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่อาจเป็นผลจากโครงสร้างต้นทุนที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการบรรจุ

การคืบทุนอาจเกิดขึ้นหลายรูปแบบ เช่น การเรียกรับเงินจากประชาชนหรือผู้ประกอบการ การเอื้อประโยชน์ในกระบวนการอนุญาต การจัดซื้อจัดจ้างที่ไม่โปร่งใส การเรียกรับส่วนแบ่งจากผู้รับจ้าง หรือการใช้ข้อมูลราชการเพื่อประโยชน์ส่วนตัว บุคลากรท้องถิ่นจำนวนหนึ่งปฏิบัติงานใกล้ชิดกับการจัดสรรงบประมาณและการอนุญาตในระดับพื้นที่ ตำแหน่งจึงเปิดโอกาสให้ผู้ดำรงตำแหน่งเข้าถึงจุดที่สามารถเรียกรับหรือจัดสรรผลประโยชน์ได้

การใช้ตำแหน่งคืบทุนอาจมิได้ดำเนินไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเพียงฝ่ายเดียว ผู้ได้รับตำแหน่งอาจต้องส่งผลประโยชน์บางส่วนกลับไปยังนายหน้า ผู้สนับสนุน หรือผู้มีอำนาจที่ช่วยเหลือ ตำแหน่งจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การจัดเก็บและกระจายผลประโยชน์ เครือข่ายอาจช่วยให้บุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง แลกกับความคาดหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนต่อเนื่องเมื่อบุคคลนั้นสามารถใช้อำนาจรัฐได้

Johnston (2005) อธิบายว่า การทุจริตในบางระบบมีลักษณะเป็นการเชื่อมอำนาจของรัฐกับโอกาสทางเศรษฐกิจ ผู้มีตำแหน่งสามารถใช้ดุลพินิจเพื่อเปิดหรือปิดการเข้าถึงทรัพยากร ขณะที่ผู้มีทุนสามารถใช้เงินสร้างความสัมพันธ์กับผู้ถืออำนาจ เมื่อการเข้าสู่ตำแหน่งถูกซื้อขาย ความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับอำนาจจึงเริ่มต้นก่อน บุคคลจะได้รับอำนาจอย่างเป็นทางการเสียอีก

งานของรุ่งภา ยรรยงเกษมสุขและนุชจรี ศิลมมงคล (2560) ช่วยอธิบายว่า ผู้เกี่ยวข้องอาจมองเงินที่จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้งานที่มั่นคง หากเงินดังกล่าวถูกมองเป็นต้นทุนที่สมเหตุสมผล การแสวงหาผลตอบแทนหลังได้รับตำแหน่งก็อาจถูกทำให้มีเหตุผลในลักษณะเดียวกัน ผู้ดำรงตำแหน่งอาจเห็นว่าตนได้ลงทุนไปแล้ว จึงมีสิทธิใช้อำนาจจากตำแหน่งเพื่อชดเชยต้นทุนที่เกิดขึ้น

สรุป

การทุจริตการสอบท้องถิ่นไม่ควรถูกมองว่าเป็นเพียงการโกงคะแนน การรับเงิน หรือการช่วยเหลือผู้สมัครบางรายให้ได้รับการบรรจุโดยมิชอบ เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นเพียงส่วนที่ปรากฏให้เห็นของปัญหาที่มีโครงสร้างซับซ้อนกว่านั้น กรณีการแก้ไขคะแนน การใช้นายหน้า การเรียกรับผลประโยชน์ และการแทรกแซงกระบวนการบรรจุสะท้อนว่า การทุจริตอาจต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้สมัคร ผู้ประสานงาน เจ้าหน้าที่ผู้เข้าถึงข้อมูล ผู้ดูแลระบบ ผู้รับรองผล และผู้มีอำนาจกำกับ การวิเคราะห์จึงต้องเปลี่ยนจากคำถามว่าใครเป็นผู้ลงมือแก้

คะแนน ไปสู่คำถามว่า โครงสร้างแบบใดทำให้บุคคลหลายฝ่ายสามารถแบ่งหน้าที่ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบร่วมกันได้

กรณีการสอบท้องถิ่นเป็นมากกว่าปัญหาการบริหารงานบุคคล หากเป็นหน้าต่างสำหรับทำความเข้าใจระบบคอร์รัปชันของประเทศไทยว่า การทุจริตสามารถดำรงอยู่ได้จากการเชื่อมโยงระหว่างอุปสงค์ของผู้ต้องการผลประโยชน์ นายหน้าผู้ประสาน เจ้าหน้าที่ผู้ถือครองทรัพยากร และผู้มีอำนาจที่สนับสนุนหรือละเลยการควบคุมการแก้ไขคะแนนจึงเป็นเพียงปลายเหตุที่ทำให้เครือข่ายดังกล่าวปรากฏต่อสาธารณะ ส่วนปัญหาที่แท้จริงคือโครงสร้างซึ่งเปิดให้ตำแหน่งรัฐถูกซื้อขาย และระบบความรับผิดชอบที่ไม่สามารถติดตามไปถึงผู้มีอำนาจทุกระดับได้ การรื้อโครงสร้างการทุจริตเชิงระบบจึงต้องเปลี่ยนทั้งแรงจูงใจ ความสัมพันธ์ และสถาบัน ไม่ใช่เพียงเปลี่ยนบุคคลผู้จัดสอบ เมื่อรัฐสามารถทำให้ตำแหน่งภาครัฐไม่อาจซื้อขาย การเข้าถึงข้อมูลไม่อาจใช้โดยปราศจากร่องรอยผู้บริหารไม่อาจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ และประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจได้จริง การสอบแข่งขันจึงจะกลับมาทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างโอกาสที่เท่าเทียม และระบบราชการจึงจะสามารถฟื้นฟูความชอบธรรมกับความไว้วางใจของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กนกพันธุ์ อาชาพงศ์วัฒนา, ประดิษฐ์ ตีวัฒนกุล, และธนาภา บึงจันทร์. (2566). รูปแบบการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร. วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษา-สสศท, 14(1).
<https://li05.tci-thaijo.org/index.php/AEET/article/view/985>
- เกริกเกียรติ แก้วมณี, และจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. (2562). การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยให้ปลอดจากการทุจริต: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบด้านการป้องกันการทุจริต. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 8(2). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/papojournal/article/view/193774>
- โกวิทย์ พวงงาม. (2552). การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและความโปร่งใสในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 7(2), 5–22.
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/244612
- ปาลาวดี เนื่องจำนงค์, วัชรินทร์ สุทธิชัย, และสิทธิพร สุนทร. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 18(3), 75–88. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/277597>

- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, และนุชจรี ศิลมมงคล. (2560). ความเป็นปกติของการคอร์รัปชันกับการเข้าสู่ตำแหน่งของพนักงานส่วนท้องถิ่น. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47), 19–41.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/76676>
- วิสานต์ แสงหา, สุพจน์ ทรายแก้ว, และสาธิต วงศ์อนันต์นนท์. (2563). ประสิทธิผลของการใช้นโยบายว่าด้วยการป้องกันการทุจริตประพจน์มิชอบด้านการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้คำสั่ง คสช. มาตรา 44. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 6(3), 121–131.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rpu/article/view/248925>
- สารวัตร สุระ, และเพิ่ม หลวงแก้ว. (2564). มาตรฐานทางจริยธรรมเกี่ยวกับการบรรจุแต่งตั้งบุคคลเข้ารับราชการ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างข้าราชการส่วนท้องถิ่นและข้าราชการตำรวจ. ปัญญาปนิธาน, 6(1).
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/article/view/244815>
- อภิชัย พิทยานุรักษ์กุล. (2566). ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 5(2), 1–12.
<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/AJPP/article/view/1581>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2560, 24 กุมภาพันธ์). คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิดผู้เกี่ยวข้องกับการทุจริตสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเป็นพนักงานส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม รวม 18 ราย.
<https://www.nacc.go.th/categorydetail/2018083118464105/20191117221615140>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2568, 20 พฤศจิกายน). ความคืบหน้ากรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนดคุณลักษณะ TOR ในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ให้ผู้รับจ้าง และร่วมกันจัดทำผลคะแนนและแก้ไขคะแนน.
<https://www.nacc.go.th/categorydetail/2018083118464105/20251120153717>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2569, 8 กรกฎาคม). ป.ป.ช. ยกระดับคดีทุจริตสอบเป็น “คดีพิเศษ” เตรียมดำเนินการตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง ขบวนการนายหน้า ไปจนถึงผู้เข้าสอบ. <https://www.nacc.go.th/categorydetail/20180831184638361/20260708150837>
- Fukuyama, F. (2014). Political order and political decay: From the Industrial Revolution to the globalization of democracy. Farrar, Straus and Giroux.
- Johnston, M. (2005). Syndromes of corruption: Wealth, power, and democracy. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511490965>
- Mungiu-Pippidi, A. (2015). The quest for good governance: How societies develop control of corruption. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316286937>

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). OECD public integrity handbook. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ac8ed8e8-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). Public employment and management 2021: The future of the public service. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/938f0d65-en>
- Persson, A., Rothstein, B., & Teorell, J. (2010). The failure of anti-corruption policies: A theoretical mischaracterization of the problem (QoG Working Paper Series 2010:19). Quality of Government Institute, University of Gothenburg. https://www.gu.se/sites/default/files/2020-05/2010_19_Persson_Rothstein_Teorell.pdf
- Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (2016). Corruption and government: Causes, consequences, and reform (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139962933>
- Van Acker, W. (2019). Civil service recruitment: Recruiting the right persons the right way (Governance Notes No. 20). World Bank. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/572061574455651589>

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสาร ควรจะมีความเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางสังคมศาสตร์หรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับสังคม และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษใต้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าหน้ากระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.5 หัวข้อย่อยใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 หนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษร ขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคันด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel. ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคันด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปทำอะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไปเพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.2.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.2.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง (ถ้ามี) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.2.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.2.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.2.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.2.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

2.2.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3 บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียด ทบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่ทบทวนโดยทบทวน

จัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่อ้างถึง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมาอย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

3. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 7th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

<mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ [mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-](mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf)

[content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf](https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf)

การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่ไม่มีปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5.ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSKกรณีบทความภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial กรณีบทความภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่งบทความ

จะต้องส่งบทความทางระบบ [Thai Journals Online \(ThaiJO\)](http://ThaiJournalsOnline.com) โดยไม่ต้องแนบ“แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์”

หากส่งในช่องทางอื่นต้องส่งบทความพร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสาร

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอบข่ายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1 กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ ส่งกลับส่งกลับในช่อง Revision ของระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) ภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสารทางอีเมล กรณีผู้เขียนแจ้งความต้องการในระบบ

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1 กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบผ่านระบบ Thai Journals Online (ThaiJO)

จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมศาสตร์ไทย(TSSJ's Publication Ethics) วารสารสังคมศาสตร์ไทย ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้
(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสารสังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ

2. ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3. ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แก้ไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับอันจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน

4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

5. ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไป

เด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่ามิบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอนบทความนั้นออกทันที

6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที

7. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากจนเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของบทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8. ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรืออาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10. ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างอิง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4. หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5. ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6. ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7. เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3. จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

1. บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ

2. บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้พิมพ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ

3. บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น

4. บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

5. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด